

Monitoring
ustawy z dnia 13 czerwca 2004r. o zatrudnieniu socjalnym.
Badanie skuteczności reintegracji społecznej i zawodowej

Raport końcowy

Kierownictwo i redakcja naukowa

Prof. UW dr hab. Ewa Leś

Autorzy subraportów:

mgr Anna Ciepielewska

dr Marta Danecka

mgr Albert Izdebski

dr Sławomir Nałęcz

mgr Mikołaj Pawlak

mgr Małgorzata Ołdak

mgr Katarzyna Szwedor

mgr Wiesław Zając

Pracownia Badań Organizacji Non-Profit
Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk

Warszawa 2007

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
Spis wykresów i tabel	6
Skróty stosowane w raporcie	8
I. METODOLOGIA BADAŃ MONITORUJĄCYCH	9
II. SYTUACJA ORGANIZACYJNA I KONDYCJA FINANSOWA CIS w 2006r.	11
III. PERSONEL CIS	21
IV. CHARAKTERYSTYKA UCZESTNIKÓW CIS	29
V. REALIZACJA ZADAŃ CIS W ZAKRESIE REINTEGRACJI SPOŁECZNEJ. ANALIZA I OCENA	40
VI. REALIZACJA ZADAŃ CIS W ZAKRESIE REINTEGRACJI ZAWODOWEJ. ANALIZA I OCENA	58

VII. RELACJE CIS Z INSTYTUCJAMI I ORGANIZACJAMI

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wnioski i rekomendacje dla jednostek administracji publicznej odpowiedzialnych za prawidłowe funkcjonowanie przepisów o zatrudnieniu socjalnym

Rekomendacje zmian w Ustawie o Zatrudnieniu Socjalnym i inne wnioski

ANEKS 1 : Zestawienia tabelaryczne wybranych zagadnień objętych badaniami

ANEKS 2 : Tabelaryczny opis rodzajów zastosowanych narzędzi, oraz zakresu i celu ich zastosowania a także typu analiz prowadzonych na zebranych za pomocą danego narzędzia danych

WPROWADZENIE

Cel i zakres raportu „Monitoring realizacji ustawy o zatrudnieniu socjalnym”

Celem raportu jest przedstawienie wyników monitoringu realizacji ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym w zakresie działania Centrów Integracji Społecznej (CIS) zgodnie z zakresem umowy między Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej a Instytutem Studiów Politycznych PAN z dnia 12.03.2007r.

Niniejszy raport to druga pogłębiona analiza i ocena wykonania ustawy o zatrudnieniu socjalnym przygotowana przez Pracownię Badań Organizacji Non-Profit PAN. Celem niniejszego raportu na temat wykonania ustawy o zatrudnieniu socjalnym jest przedstawienie rezultatów działalności instytucji pod nazwą centra integracji społecznej w zakresie programów społeczno-zawodowej reintegracji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem. Ważnym celem opracowania jest analiza losów zawodowych absolwentów centrów oraz badanie relacji centrów z otoczeniem zewnętrznym.

Zakres raportu obejmuje następujące zagadnienia:

- 1) Analiza jednostek CIS, w tym sytuacji ich ekonomicznej i bazy społecznej
- 2) Analiza oddziaływania CIS na uczestników w następujących obszarach:
  - a) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych,
  - b) nabywanie umiejętności zawodowych,
  - c) nauka planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem,
  - d) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi,
  - e) podejmowanie zatrudnienia wspieranego,
  - f) podejmowanie zatrudnienia na otwartym rynku pracy,
  - g) samozatrudnienie w postaci utworzenia spółdzielni socjalnej;
- 3) Analiza jakości usług świadczonych przez centra integracji społecznej w następujących obszarach:
  - a) indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
  - b) szkolenia zawodowe,
  - c) organizowanie praktyk i staży zawodowych,
  - d) pomoc w przekazywaniu ofert pracy,
  - e) zajęcia z zakresu prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej i spółdzielni socjalnej,
  - f) inne działania z zakresu reintegracji zawodowej,
  - g) uczestnictwo w zajęciach terapeutycznych,
  - h) uczestnictwo w grupach samopomocowych oraz w grupach wsparcia,
  - i) indywidualne konsultacje z psychologiem lub terapeutą,

- j) grupy edukacyjne,
  - k) inne działania z zakresu reintegracji społecznej;
- 4) Analiza relacji funkcjonujących centrów integracji społecznej z:
- a) samorządem,
  - b) organizacjami trzeciego sektora (stowarzyszenia, fundacje)
  - c) ośrodkiem pomocy społecznej,
  - d) powiatowym urzędem pracy,
  - e) pracodawcami;
- 5) Analiza przygotowania zawodowego kadry centrum integracji społecznej ze szczególnym uwzględnieniem pracowników pracujących bezpośrednio z uczestnikami zajęć;
- 6) Analiza efektywności działań centrum integracji społecznej mierzonej liczbą osób, które po zakończeniu uczestnictwa w centrum integracji społecznej podjęły zatrudnienie w ramach zatrudnienia wspieranego, na otwartym rynku pracy lub utworzyły spółdzielnię socjalną;
- 7) Wnioski i rekomendacje dla podmiotów zamierzających utworzyć centrum integracji społecznej oraz jednostek administracji publicznej odpowiedzialnych za prawidłowe funkcjonowanie przepisów o zatrudnieniu socjalnym.

Raport oparty jest na wynikach badań przeprowadzonych przez Pracownię Badań Organizacji Non-profit w Instytucie Studiów Politycznych PAN zgodnie z umową między Ministerstwem Polityki Społecznej a ISP PAN z dnia 12.03.2007 r.

Prace przygotowawcze oraz prace analityczne zostały wykonane w Pracowni Badań Organizacji Non-profit Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie¹. Raport składa się z Wprowadzenia, w którym omówiono cel i zakres monitoringu Ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Rozdział I przedstawia założenia metodologiczne badań. Rozdział II Raportu omawia sytuację prawną-organizacyjną i finansową CIS według stanu na 31 XII 2006 r. Rozdział III zawiera charakterystykę personelu CIS, jego przygotowania zawodowego, warunków pracy i realizacji zadań reintegracji społeczno-zawodowej wobec uczestników. W Rozdziale IV przedstawiono charakterystykę społeczno-demograficzną uczestników CIS, ich doświadczenie zawodowe, sytuację na rynku pracy i kondycję socjalną oraz dysfunkcje i dostępność przestrzenną CIS. W Rozdziale V przedstawiono zakres i poziom realizacji reintegracji społecznej w CIS, w szczególności zakres i sposób planowania i wdrażania IPZS, a także przedstawiono opinie uczestników i kadry na temat poziomu realizacji założonych zadań CIS, w tym ze względu na

---

¹ W części prac pomocniczych uczestniczyli także mgr Agnieszka Bolek, dr Anna Nałęcz, Artur Gawroński, mgr Elżbieta Kozłowska, dr Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, Maria Moszczyńska, Przemysław Tylko.

organ prowadzący i jego efektywność w przywracaniu uczestników na rynek pracy. Ogromny materiał, jaki uzyskano w toku badań na ten temat został ze względu na objętość jedynie częściowo zaprezentowany w Rozdziale V, natomiast gros danych znajduje się w Ankesie 1. Rozdział VI stanowi opis, analizę i ocenę form aktywizacji zawodowej uczestników realizowanych przez Centra, w tym z uwzględnieniem organu prowadzącego (samorząd, stowarzyszenie), stopień realizacji programów zwiększania kompetencji zawodowych uczestników, ich przydatności w procesie usamodzielniania ekonomicznego, przyczyny odstępowania od IPZS oraz przedstawia ocenę uczestników i absolwentów nt dostępnych w CIS form reintegracji zawodowej. Ponadto Rozdział VI prezentuje losy absolwentów CIS i przedstawia poziom i strukturę zatrudnienia po ukończeniu IPZS. Podobnie, jak w przypadku aktywizacji społecznej, bardzo obszerny materiał empiryczny poszerzający treść Rozdziału znajduje się w Aneksie 1. Kolejny fragment Raportu przedstawia zagadnienia współdziałania CIS z lokalnymi podmiotami publicznymi, organizacjami III sektora i przedsiębiorcami, przyjmujące różnorakie formy – sieci kontaktów, koordynacji i ścisłej współpracy. Raport kończą wnioski i rekomendacje adresowane do jednostek administracji publicznej planujących utworzyć CIS, do jednostek administracji publicznej odpowiedzialnych za prawidłowe funkcjonowanie przepisów o zatrudnieniu socjalnym oraz rekomendacje zmian w ustawie o zatrudnieniu socjalnym i inne wnioski. Aneks Raportu składa się ze wspomnianego zestawienia tabelarycznego głównych zagadnień stanowiących przedmiot monitoringu (ANEKS 1) oraz tabelarycznego opisu zastosowanych narzędzi badawczych (ANEKS 2).

Spis wykresów i tabel

Nr	TYTUŁ	strona
Wykres 1	Struktura rocznych wpływów w poszczególnych grupach CISów, które ukończyły przynajmniej jedną edycję zajęć z uczestnikami przed końcem 2006r.	16
Wykres 2	Struktura zbiorczych wydatków wszystkich CISów, które ukończyły przynajmniej jedną pełną edycję zajęć z uczestnikami za 2006r.	20
Wykres 3	Struktura uczestników wg płci oraz podmiotu prowadzącego CIS	34
Wykres 4	Struktura uczestników wg wykształcenia	35
Wykres 5	Udział osób mających doświadczenia zawodowe wśród uczestników wg wieku	36
Wykres 6	Udział osób posiadających doświadczenia zawodowe wśród uczestników wg wykształcenia	37
Tabela 1	Liczba CISów, które prowadziły zajęcia z uczestnikami w 2006r. ze względu na organ prowadzący i typ miejscowości	12
Tabela 2	Liczba CISów, które przed końcem 2006 zakończyły minimum jedną edycję ze względu na organ prowadzący i typ miejscowości	12
Tabela 3	Liczba CIS, które prowadziły zajęcia z uczestnikami w 2006r. przed ukończeniem pełnego cyklu zajęć z pierwszą edycją uczestników w podziale na organ prowadzący i typ miejscowości	13
Tabela 4	Średnia liczba uczestników CISów według grup ustawowych - stanu na dzień 31.12.2006r.	29
Tabela 5	Struktura uczestników CIS wg grup ustawowych - stan na dzień 31.12.2006r.	30
Tabela 6	Struktura uczestników CIS według wykształcenia - stan na dzień 31.12.2006r.	31
Tabela 7	Udział kobiet wśród uczestników zbadanych CISów - stan na dzień 31.12.2006r	32
Tabela 8	Osoby niepełnosprawne wśród uczestników CIS - stan na dzień 31.12.2006r.	32
Tabela 9	Charakterystyka uczestników wg ich dysfunkcji	39

<i>Tabela 10</i>	Sytuacja po zakończeniu zajęć w CIS a kwalifikacje zawodowe w nim uzyskane	68
<i>Tabela 11</i>	Powód przerwania udziału w CIS przed końcem cyklu	69
<i>Tabela 12</i>	Przyczyny przyjęcia do CIS a ukończenie pełnego cyklu zajęć	71
<i>Tabela 13</i>	Sytuacja po zakończeniu zajęć w CIS w zależności od roku rozpoczęcia edycji	71
<i>Wykres 7</i>	Procent osób twierdzących, że brało udział w następujących zajęciach z zakresu reintegracji społecznej	43
<i>Wykres 8</i>	Procent osób twierdzących, że poszczególne zajęcia z zakresu reintegracji społecznej są pożyteczne.	45
<i>Wykres 9</i>	Procent osób wskazujących na korzyści socjalne wynikające z ich pobytu w Centrum	47
<i>Wykres 10</i>	Procent osób wskazujących na korzyści zawodowe wynikające z ich pobytu w Centrum	48
<i>Wykres 11</i>	Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy poprzez swój udział w CIS otrzymuje odpowiednią pomoc w powrocie do normalnego życia zawodowego, społecznego i osobistego?”	48
<i>Wykres 12</i>	Rozkład odpowiedzi na pytanie o rodzaj pracy jaką będzie wykonywał po zakończeniu uczestnictwa	50
<i>Wykres 13</i>	Udział uczestników wg tego, w jakim stopniu otrzymują zwrot kosztów dojazdu do	52
<i>Wykres 14</i>	Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy osoby prowadzące zajęcia w CIS zachęcają Uczestników do aktywnego udziału w zajęciach i chętnie odpowiadają na pytania”	53
<i>Wykres 15</i>	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Najczęstsze postulaty dotyczące tego co należałoby zmienić w działaniu CISów”	55
<i>Wykres 16</i>	Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Kto ustalił Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego	60

<i>Wykres 17</i>	Procent osób twierdzących, że brało udział w następujących zajęciach z zakresu reintegracji zawodowej.	62
<i>Wykres 18</i>	Procent osób twierdzących, że poszczególne zajęcia z zakresu reintegracji zawodowej faktycznie wypełniają zakładany cel	65

Skróty stosowane w raporcie

W niniejszym opracowaniu posłużono się następującymi skrótami:

CIS – centrum integracji społecznej

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

IPZS – Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego

UZS – ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia czerwca 2003r.

PUP – powiatowy urząd pracy

OPS – ośrodek pomocy społecznej

ROPS – regionalne centrum polityki społecznej

KIS – klub integracji społecznej

MPiPS – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

WPS – Wydział Polityki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego

I. METODOLOGIA BADAŃ MONITORUJĄCYCH

1.1 Zakres badań

Prace badawcze były realizowane w okresie od stycznia do czerwca 2007, natomiast badania terenowe w okresie kwiecień-maj 2007.

W ramach monitorowania realizacji ustawy o zatrudnieniu socjalnym głównym obiektem badania były centra integracji społecznej działające na mocy ustawy o zatrudnieniu socjalnym według stanu na koniec 2006 r. W odniesieniu do pytań o bariery i czynniki sprzyjające realizowaniu celów CIS oraz propozycji zmian przepisów, opinie respondentów uwzględniały także pierwsze 4-5 miesięcy 2007 r., gdyż respondenci udzielali odpowiedzi w kwietniu-maju 2007 r.

1.2 Podmioty objęte badaniem i metody ich badania

Szeroki zakres tematyki badania określony przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (patrz s. 3-4 punkty 2-7) spowodował, że w niniejszym badaniu najwięcej uwagi poświęcono centrom, które mają największy dorobek w zakresie realizacji UZS, gdyż zakończyły już przynajmniej jeden pełny cykl zajęć reintegracji społecznej i zawodowej z minimum jedną grupą uczestników. Głównym obiektem badań były CISy, które na koniec 2006 zakończyły pełny cykl zajęć z przynajmniej grupą uczestników, tzn. miały minimum jedną grupę absolwentów (19 CIS).

Badając centra integracji społecznej podjęto próbę określenia wskaźników ilościowych dotyczących samych CISów, a także stosowanych przez nie metod reintegracji i ich efektów (ankieta pocztowa wypełniana przez CISy i tabele załączone do ankiety na temat absolwentów oraz kadr wszystkich CIS, analiza załączonych do ankiety sprawozdań rocznych z działalności CIS).

Dodatkowo w każdym z 7 objętych badaniem pogłębionym centrów przeprowadzono wywiady pogłębione z pracownikami odpowiedzialnymi za reintegrację społeczną i zawodową oraz z kierownictwem CIS, a także z przedstawicielami instytucji i organizacji działających w lokalnym otoczeniu tych centrów (po jednym wywiadzie z przedstawicielem PUP, z przedstawicielem OPS, z przedstawicielem władz lokalnych, z lokalnym pracodawcą, z przedstawicielem stowarzyszenia/fundacji działających na rzecz osób wykluczonych społecznie). Opinie uczestników CIS zebrano za pomocą ankiety audytoryjnej, którą pod kierunkiem autorów raportu wypełniali wszyscy uczestnicy obecni w czasie wizyty studyjnej.

Drugą grupę badanych podmiotów stanowiły centra integracji społecznej, które na dzień 31.12.2006 nie ukończyły jeszcze cyklu zajęć Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego i nie miały absolwentów. Na zbiorowość tę składały się centra, które w 2006r. przyjęły pierwszych uczestników (18 CISów) oraz jednostki, które dopiero przygotowywały się do przyjęcia uczestników (12 CISów).

Zarówno do centrów, które rozpoczęły zajęcia z uczestnikami jak i do tych, które nie rozpoczęły zajęć skierowano ankietę z pytaniami o m.in. ich sytuację ekonomiczną i kadrową, z tym że zakres pytań, na które odpowiadały podmioty nie mające absolwentów był węższy niż w przypadku ankiety skierowanej do CISów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Zakres informacji uzyskanych w CIS-ach, które nie miały uczestników w 2006 r. był dodatkowo zawężony w porównaniu do tych, które w 2006r. prowadziły zajęcia z uczestnikami, choć jeszcze nie zakończyły ani jednej pełnej edycji IPZS.

W związku z potrzebą zebrania informacji na temat rekomendacji de lege ferenda od przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej szczebla wojewódzkiego, przeprowadzono także ankietę pocztową adresowaną do pracowników regionalnych ośrodków polityki społecznej i pracowników wydziałów polityki społecznej urzędów wojewódzkich (16+16 =32 ankiety). Niestety nie wszystkie ROPSy i zaledwie 3 WPS-y odpowiedziały na ankietę (13+3=16 ankiet), stąd ten materiał empiryczny wykorzystano jedynie do analizy jakościowej.

II. SYTUACJA ORGANIZACYJNA I KONDYCJA FINANSOWA CIS w 2006r.

2.1 Posiadanie statusu CIS a prowadzenie zajęć z uczestnikami według stanu na dzień 31 XII 2006 r.

Na podstawie przeprowadzonej krótkiej telefonicznej ankiety z Centrami Integracji Społecznej wymienionymi na liście otrzymanej z Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej MPiPS ustalono stan prawny i faktyczny zakres aktywności centrów na dzień 31.12.2006r.

- 19 centrów posiadało status CIS oraz prowadziło zajęcia z uczestnikami i zakończyło już pełny cykl zajęć IPZS przynajmniej z jedną edycją uczestników,
- 18 centrów posiadało status CIS oraz prowadziło zajęcia z uczestnikami, ale przed końcem 2006r. nie został zakończony pełny cykl zajęć z uczestnikami z pierwszego naboru (nie została zakończona 1 edycja),
- 16 centrów nie prowadziło zajęć z uczestnikami, z czego:
  - 9 centrów posiadało status CIS i planowało rozpocząć zajęcia z uczestnikami w 2007r.
  - 5 placówek nie posiadało statusu CIS, gdyż go w ogóle nie uzyskały (2 CISy) lub zostały go pozbawione (3 CISy)
  - 2 centra nie podjęły żadnej działalności i nie było możliwe nawiązanie z nimi bezpośredniego kontaktu (brak adresu pocztowego/telefonu), a od instytucji z otoczenia tych CISów uzyskano informacje, że nie podjęły one działalności, gdyż nie otrzymały zaplanowanych środków na działalność (z EFS, z gminy - z powodu braku konsensusu politycznego wśród radnych w tej sprawie).

2.2 Przestrzenne rozmieszczenie CIS i typ organu prowadzącego

Spośród 37 centrów integracji społecznej, które na koniec 2006r. prowadziły zajęcia z uczestnikami (w tym także tych, które ukończyły już przynajmniej jedną pełną edycję zajęć IPZS), 51% było zlokalizowanych w małym mieście, do 20 000 mieszkańców lub na wsi, 30% CISów działało na terenie dużych miast powyżej 100 000 mieszkańców, zaś 19% centrów działało w mieście średniej wielkości między 20 000 a 100 000 mieszkańców.

Nieco więcej niż połowa wszystkich 37 działających w 2006r. centrów funkcjonowało w ramach organizacji pozarządowych (40%) lub podmiotów wyznaniowych (11%). Pozostałe 49% CISów działało jako gospodarstwa pomocnicze instytucji samorządowych, takich jak OPS i urząd miasta.

Tabela 1. Liczba CISów, które prowadziły zajęcia z uczestnikami w 2006r. ze względu organ prowadzący i typ miejscowości

	instytucja samorządowa	organizacja pozarządowa lub podmiot wyznaniowy	Razem
małe miasto lub wieś	9	10	19
miasto między 20 a 100 tys. mieszkańców	3	4	7
miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	6	5	11
Razem	18	19	37

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy danych z ankiety telefonicznej nt. sytuacji CISów wg stanu na dzień 31.12.2006r. przeprowadzonej w ramach badania „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

W grupie 19 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły już przynajmniej jedną pełną edycję IPZS, 53% stanowią centra zlokalizowane w małych miastach i wsiach, 47% stanowią jednostki działające w dużych miastach, zaś zaledwie 11% stanowią centra działające w miastach średniej wielkości. Wśród CIS, które przed końcem 2006r. ukończyły zajęcia z przynajmniej jedną grupą uczestników, wyraźną większość miały centra prowadzone przez jednostki samorządu lokalnego (63%), placówki prowadzone przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe stanowiły 37%.

Tabela 2. Liczba CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły zajęcia z co najmniej jedną edycją uczestników w podziale ze względu na organ prowadzący i typ miejscowości

	instytucja samorządowa	organizacja pozarządowa lub podmiot wyznaniowy	Razem
małe miasto lub wieś	6	4	10
miasto między 20 a 100 tys. mieszkańców	2	0	2
miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	4	3	7
Razem	12	7	19

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy danych z ankiety telefonicznej nt. sytuacji CISów wg stanu na dzień 31.12.2006r. przeprowadzonej w ramach badania „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

W grupie centrów, które przed końcem 2006 r. nie zakończyły jeszcze pełnego cyklu zajęć IPZS, można zauważyć podobny rozkład liczebności CISów, według wielkości miejscowości, w których te centra działają.

Tabela 3. Liczba CISów, które prowadziły zajęcia z uczestnikami w 2006r. ale nie ukończyły jeszcze pełnego cyklu zajęć z pierwszą edycją uczestników w podziale ze względu na organ prowadzący i typ miejscowości

	instytucja samorządowa	organizacja pozarządowa lub podmiot wyznaniowy	Razem
małe miasto lub wieś	3	6	9
miasto między 20 a 100 tys. mieszkańców	1	4	5
miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	2	2	4
Razem	6	12	18

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy danych z ankiety telefonicznej nt. sytuacji CISów wg stanu na dzień 31.12.2006r. przeprowadzonej w ramach badania „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Pośród CIS, które rozpoczęły zajęcia z uczestnikami i nie ukończyły jeszcze pełnego cyklu zajęć, 66% stanowią placówki założone przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe a tylko 33% - placówki samorządowe. Podobnie w grupie placówek, które w 2007r. dopiero przygotowywały się do przyjęcia uczestników także dominują centra prowadzone przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe.

Można stąd wnioskować, że w najbliższej przyszłości coraz większa część centrów integracji społecznej będzie prowadzona przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe, a udział podmiotów sektora publicznego w prowadzeniu CIS, który już obecnie stanowi mniej niż 50% , będzie nadal malał.

2. 3. Sytuacja materialna centrów integracji społecznej w 2006r.

2.3.1. Lokal i wyposażenie CISów

Centra integracji społecznej na ogół dysponują lokalem do prowadzenia swojej działalności. Samodzielny lokal posiadało 81% CISów, które prowadziły w 2006r. zajęcia z uczestnikami i udzieliły odpowiedzi na to pytanie². Pośród CISów, które zakończyły już przynajmniej jedną edycję IPZS, odsetek centrów dysponujących samodzielnym lokalem był nieco wyższy i wyniósł 88%. Mimo to nawet w grupie placówek mających absolwentów było 1 centrum pozarządowe i 1 samorządowe, które nie dysponowały samodzielnym lokalem.

Baza lokalowa centrów dysponujących przynajmniej jedną edycją IPZS to przeciętnie 11 pomieszczeń (17 CISów udzieliło na ten temat informacji podając liczbę pomieszczeń w zakresie od 1 do 35). Łączna powierzchnia bazy lokalowej tych centrów waha się pomiędzy 173 a 1600 metrów kwadratowych; przeciętna to 606 metrów kwadratowych³; Na tę bazę składały się najczęściej: sale wykładowe, pomieszczenia administracyjno-biurowe, warsztaty-pracownie nauki zawodu, kuchnie, pracownie komputerowe, szatnie, magazyny; rzadziej wymieniano pomieszczenia

² Samodzielnym lokalem dysponowało 21 spośród 26 CISów, które udzieliły informacji na ten temat.

³ Sześć CISów podało łączną powierzchnię swoich pomieszczeń.

przeznaczone do indywidualnej pracy z uczestnikiem (gabinet terapeutyczny, pokój do rozmów indywidualnych). Na wyposażenie CISów najczęściej składał się: sprzęt biurowy, w tym komputerowy, sprzęt dydaktyczny (urządzenia audiowizualne, tablice, narzędzia i maszyny służące do praktycznej nauki zawodu).

2.3.2 Źródła finansowania CISów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS przed końcem 2006r.⁴

Środki finansowe zgromadzone w 2006r. przez centra integracji społecznej, które zakończyły przynajmniej jeden pełny cykl zajęć przed końcem 2006 r., były znaczące. Średnia suma rocznych wpływów wyniosła 1 067 tys. zł (łącznie ze środkami Funduszu Pracy na świadczenia integracyjne). Kwoty rocznych wpływów pozyskanych przez poszczególne CISy były jednak bardzo zróżnicowane, przy czym w większości CISów (69% centrów) kwota rocznych wpływów była mniejsza niż wspomniana średnia suma rocznych wpływów; wartość środkowa (mediana) wyniosła 888,5 tys. zł.⁵

Zróżnicowanie poziomu środków finansowych wiązało się przede wszystkim z wielkością miejscowości, w której działał CIS. W grupie centrów działających w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców średnie wpływy wynosiły 1 750 tys. zł, podczas gdy w grupie CISów funkcjonujących w mniejszych miastach, miasteczkach i wsiach kwota ta była ponad trzykrotnie mniejsza i wynosiła 535,1 tys. zł. Nieco mniejsze znaczenie dla wysokości wpływów uzyskiwanych przez centra miał fakt, czy były to centra prowadzone przez instytucje samorządowe czy przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe. Przeciętna suma wpływów pozyskana przez CIS samorządowy wyniosła 841 tys. i była niższa od średniej kwoty wpływów w CISach pozarządowych wynoszącej 1 564 tys. zł.

Trzeba dodać, że **duże środki finansowe części CIS pochodzą z umiejętnego ich pozyskiwania z funduszy europejskich (głównie EFS działanie 1.5).**

Udział środków EFS w ogólnej kwocie wpływów pozyskanych przez CISy, które ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS wyniósł w 2006r. aż 43%. Środki unijne pozyskane zostały przez 75% tych centrów. Szczególną sprawność w pozyskiwaniu funduszy europejskich wykazały CISy pozarządowe. Udział środków EFS w zsumowanych wpływach rocznych w CISach prowadzonych przez podmioty niepubliczne wyniósł aż 54%, podczas gdy analogiczny wskaźnik

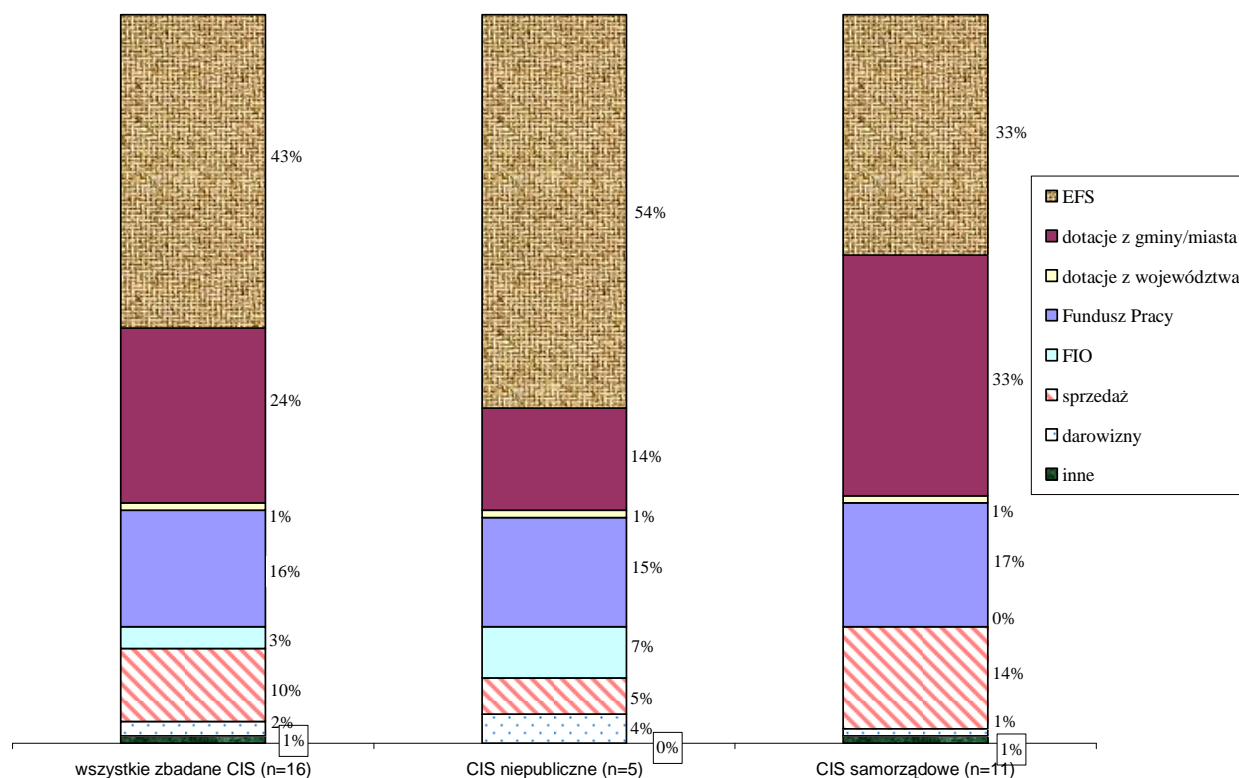
⁴ Informacje zawarte w tym podrozdziale są wynikiem analizy sprawozdań rocznych uzyskanych od 16 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Sprawozdania na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. zostały pozyskane jako załączniki do ankiety pocztowej wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”. Jako źródło uzupełniające wykorzystano także dane z tejże ankiety pocztowej wypełnianej przez przedstawicieli centrów również w ramach ww. badań monitorujących.

⁵ Średnia suma funduszy pozyskanych przez centra mające uczestników, ale nie mające jeszcze absolwentów przed końcem 2006r. była znacznie niższa niż średnie wpływy uzyskiwane przez CISy, które zakończyły przynajmniej jeden pełny cykl zajęć IPZS. Wedle ostrożnych szacunków uczynionych na podstawie danych ze sprawozdań finansowych 7 CISów, które w 2006r. nie miały absolwentów, ale posiadały uczestników, przychody tych centrów stanowiły średnio ok. 40% wpływów uzyskanych w tym roku przez przeciętne centrum, które zakończyło już przynajmniej jedną edycję IPZS.

dla centrów prowadzonych przez podmioty samorządowe wyniósł 33%. CISy niepubliczne pozyskiwały przeciętnie większe kwoty z funduszy UE, a dodatkowo udział CISów korzystających ze środków europejskich był nieco większy wśród podmiotów niepublicznych niż wśród podmiotów samorządowych.

Możliwość korzystania z funduszy unijnych jest niewątpliwie znaczącym wsparciem finansów wielu centrów integracji społecznej, pozwalającym na rozwinięcie działalności CIS pomimo ograniczeń budżetowych samorządu lokalnego. Jednocześnie **pracownicy CISów wskazują na problemy, z jakimi wiąże się korzystanie ze środków EFS: nieprzewidywalność budżetu CIS wynikająca z niepewności czy dotacja zostanie przyznana, problemy z płynnością finansową a w konsekwencji problemy z finansowaniem personelu w okresie oczekiwania na środki z EFS, przyzwyczajanie się samorządu lokalnego do mniejszej partycypacji w finansowaniu kosztów działania CIS, konieczność wykazania się wkładem własnym, demotywujący do prowadzenia działalności odpłatnej system określania możliwej do uzyskania kwoty dotacji z EFS.**

Wykres 1. Struktura rocznych wpływów w poszczególnych grupach CISów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję zajęć

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy sprawozdań rocznych uzyskanych od 16 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Sprawozdania na formularzu określonym w formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. zostały pozyskane jako załączniki do ankiety wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Drugim, co do wielkości, ale najważniejszym z punktu widzenia płynności finansowej CIS źródłem przychodów, były dotacje samorządu lokalnego (miasta/gminy). Dotacje takie otrzymywały prawie wszystkie CISy, z wyjątkiem jednego pozarządowego centrum w małej gminie wiejskiej. Środki uzyskiwane od gminy/miasta stanowiły przeciętnie 24% wszystkich wpływów pozyskanych przez CISy mające absolwentów w 2006r. Dotacje od samorządu lokalnego pochodziły głównie (83%) z Gminnego Funduszu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (tzw. „kapslowe”), ale znacząca część pochodziła też z innych części budżetu samorządu lokalnego (17% wszystkich dotacji uzyskanych przez CISy od gminy/miasta).

Środki z „kapslowego” pozyskiwała zdecydowana większość centrów (88%), które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS przed końcem 2006r. Dotacje dla CISów stanowiły przeciętnie 21% wydatków Gminnego Funduszu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Trzeba też zauważyć, że CISy, które nie otrzymały dotacji z „kapslowego” były prowadzone przez instytucje pozarządowe, i co więcej nawet te CISy pozarządowe, które otrzymały dotacje uzyskały je w kwotach stanowiących znacznie mniejszy procent całości Gminnego Funduszu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (10,5%) niż to miało miejsce w przypadku

placówek samorządowych, które otrzymywały dotacje na poziomie 32% Gminnego Funduszu. Na tej podstawie można postawić hipotezę, że działacze samorządu lokalnego (radni) decydujący o podziale Funduszu „kapslowego” są bardziej zdecydowani w wydatkowaniu na CIS środków Funduszu, jeśli CIS jest prowadzony przez instytucję samorządową niż gdy prowadzi je organizacja pozarządowa albo podmiot wyznaniowy.

Jak już wspomniano **17% środków od władz gminy/miasta pochodziła z innych niż „kapslowe” części budżetu samorządu lokalnego. Na ogół były to środki przekazywane CISom niesystematycznie w przypadkach konieczności pokrycia nagłych lub zaległych kosztów działalności centrum oraz wskutek potrzeby sfinansowania wkładu własnego niezbędnego do pozyskania przez CIS środków EFS itp.** W przypadku jednego z centrów ten rodzaj dotacji służył jako forma rozliczenia za liczne prace porządkowe i remontowe wykonywane przez CIS nieodpłatnie na rzecz gminy. Ostatnio jednak władze tejże gminy podjęły decyzję o zaprzestaniu przekazywania środków innych niż z „kapslowego”, gdyż praktyka ta została zakwestionowana przez Regionalną Izbę Obrachunkową, jako działanie „sprzeczne z ustawą o zatrudnieniu socjalnym”.

Dotacje z innych części budżetu gminy niż „kapslowe” otrzymało 41% CISów. Częściej udawało się je pozyskać CISom działającym w dużych miastach (57%) niż w mniejszych miejscowościach (30%); nieco częściej otrzymywały je CISy prowadzone przez podmioty niepubliczne (45%) niż przez CISy samorządowe (30%)

Źródłem wsparcia CISów ze środków publicznych były też dotacje z budżetu województwa samorządowego. W rocznych sprawozdaniach za 2006r. dotacje takie wykazało 38% centrów, które zakończyły przynajmniej jeden pełny cykl zajęć z uczestnikami CIS. W skali wszystkich wpływów pozyskiwanych przez CISy, dotacje te stanowiły razem zaledwie 1%, jednak w przypadku dwóch CISw o bardzo małych budżetach dotacje z budżetu województwa stanowiły znaczące wsparcie stanowiące odpowiednio 28 i 13% całości pozyskanych przez te centra środków.

Innym rodzajem dotacji centrów, które miały absolwentów były dotacje Funduszu Inicjatyw Obywatelskich działającego przy Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. W zsumowanym budżecie wszystkich CISów dotacje te stanowiły jednak zaledwie 3% całości wpływów, chociaż w dwu pozarządowych CISach, kwoty te stanowiły odpowiednio 28 i 7% przychodów uzyskanych przez nie w 2006r.

Trzecim co do wielkości źródłem finansowania wydatków CIS są środki na świadczenia integracyjne przekazywane przez Powiatowe Urzędy Pracy. Środki te stanowią 16% zsumowanej kwoty rocznych wpływów CISów w 2006r. Warto zaznaczyć, że środki z Funduszu Pracy przekazywane CISom na świadczenia integracyjne nie przyczyniają się do pokrywania kosztów działalności placówki i są w całości dystrybuowane do osób uczestniczących w zajęciach centrum.

W niektórych centrach znaczącym źródłem przychodów stają się też stopniowo środki pozyskiwane ze sprzedaży usług i wyrobów wytworzonych w toku praktycznej nauki zawodu przez uczestników i pracowników CIS. Środki ze sprzedaży dóbr / usług stanowią 10% wpływów zsumowanych wpływów wszystkich CISów, jednak przychody centrów z tej działalności są bardzo zróżnicowane. W większości CISów działalność wytwórcza, usługowa i handlowa stanowi zaledwie kilka procent rocznych wpływów, jednak są też centra, w których ten rodzaj przychodów stanowi 29 a nawet 41% ich budżetu, jak i są centra, które nie uzyskują przychodów ze sprzedaży dóbr/usług (13% CISów). Co ciekawe, sprzedaż dóbr i usług wytwarzanych w związku z praktyczną nauką zawodu przynosiła częściej większe kwoty i stanowiła większy procent budżetu centrów prowadzonych przez instytucje samorządowe (10% wpływów) niż w placówkach niepublicznych (5% wpływów). Część przedstawicieli CISów wskazywała, że barierą rozwoju odpłatnej działalności centrów jest to, iż „ulegamy demotywacji, bo po co zarabiać, jeśli [to] tak naprawdę nie przynosi zysku, a jest kosztowne, bo prowadzenie tej działalności musi być wzmocnione jakimiś dodatkowymi środkami, a zysk pomniejszy kwotę dotacji i stowarzyszenie jest *de facto* o te dodatkowe środki stratne. Prowadzimy tę działalność uznając, że jest to bardzo ważne, żeby wzmocnić uczestników, ale jest to problem”. Utrudnieniem w prowadzeniu działalności odpłatnej jest też kwestia bardziej skomplikowanej VATowskiej księgowości: „CIS żeby być atrakcyjny na rynku musi wystawiać faktury VAT. Czyli jest to pomieszanie księgowości przedsiębiorstw i księgowości budżetowej. I tak naprawdę trudno jest znaleźć fachowca w dziedzinie księgowości, który by w tych 2 obszarach sprawnie się poruszał”.

Odpłatna działalność CISów najczęściej prowadzona jest w formie usług porządkowych. Nieco rzadziej ale również często są to prace remontowo-budowlane, następnie krawiectwo i pielęgnacja zieleni miejskiej. Pojedyncze centra prowadzą działalność wytwórczą (np. produkcja bud dla psów), transportową, opiekuńczą, kurierską, magazynową, kuśnierską, a nawet szkoleniową. Nabywcami usług CIS są przede wszystkim władze samorządowe oraz podległe im instytucje (38% przypadków) i przedsiębiorstwa komunalne (18%), rzadziej – osoby fizyczne (27%) i wreszcie - spółdzielnie (9%) oraz firmy komercyjne (9%).

W co trzecim centrum, w którym ukończono przynajmniej jedną edycję IPZS źródło przychodów stanowiły też darowizny (środki finansowe i rzeczowe⁶ przekazywane przez firmy i osoby fizyczne). Średni udział tych środków w zbiorczym budżecie CISów jest na poziomie zaledwie 2%, choć można wskazać CISy, gdzie udział darowizn – głównie rzeczowych - sięgnął nawet 5%

---

⁶ Darowizny rzeczowe bywają wyceniane i wpisywane do budżetu CIS jako przychody. Ma to miejsce w CISach, które muszą się wykazać znaczącym wkładem własnych środków w przedsięwzięcie, na które chcą pozyskać dofinansowanie.

2.3.3. Finansowanie uczestników CIS spoza terenu gminy w której siedzibę ma CIS⁷

W prawie połowie CISów (8/18) uczestnikami zajęć są mieszkańcy spoza gminy, w której ma siedzibę centrum. Jednak tylko w połowie z tych przypadków, władze gmin, z terenu których pochodzą uczestnicy, przekazują pieniądze do centrum (4/8).

Logiczne wydaje się, aby te środki przekazywane na uczestnika CIS z innej gminy były zbliżone do środków uzyskiwanych na uczestnika-mieszkańca gminy, w której siedzibę ma CIS, jednak nie jest to regułą (w dwóch przypadkach są to środki o zbliżonej wartości, w jednym – są mniejsze, a w innym – większe).

2.3.4. Struktura wydatków w CISach, które miały absolwentów w 2006r.⁸

Wydatki CISów, które ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS bilansowały się na ogół z wpływami. Nadwyżka ogólnej sumy wpływów nad sumą wydatków wyniosła niecałe 4,5% kwoty wydatków.

Miesięczne koszty działania CIS na uczestnika (bez świadczeń integr.) wyniosły przeciętnie 1 680 zł.

Koszty te były bardzo zróżnicowane w poszczególnych CISach, przy czym w większości CISów (63% centrów) kwota rocznych wpływów była mniejsza niż powyżej wspomniana średnia suma rocznych wpływów. Wartość środkowa (mediana) wyniosła 1300 zł.

CISy w mniejszych miejscowościach miały mniejsze koszty na 1 uczestnika (średnio 950 zł) niż CISy działające w dużych miastach (średnio 2 260 zł)

W CISach samorządowych miesięczne koszty uczestnika (średnio 1 350 zł) były mniejsze niż w pozostałych CIS (średnio 2 320 zł)

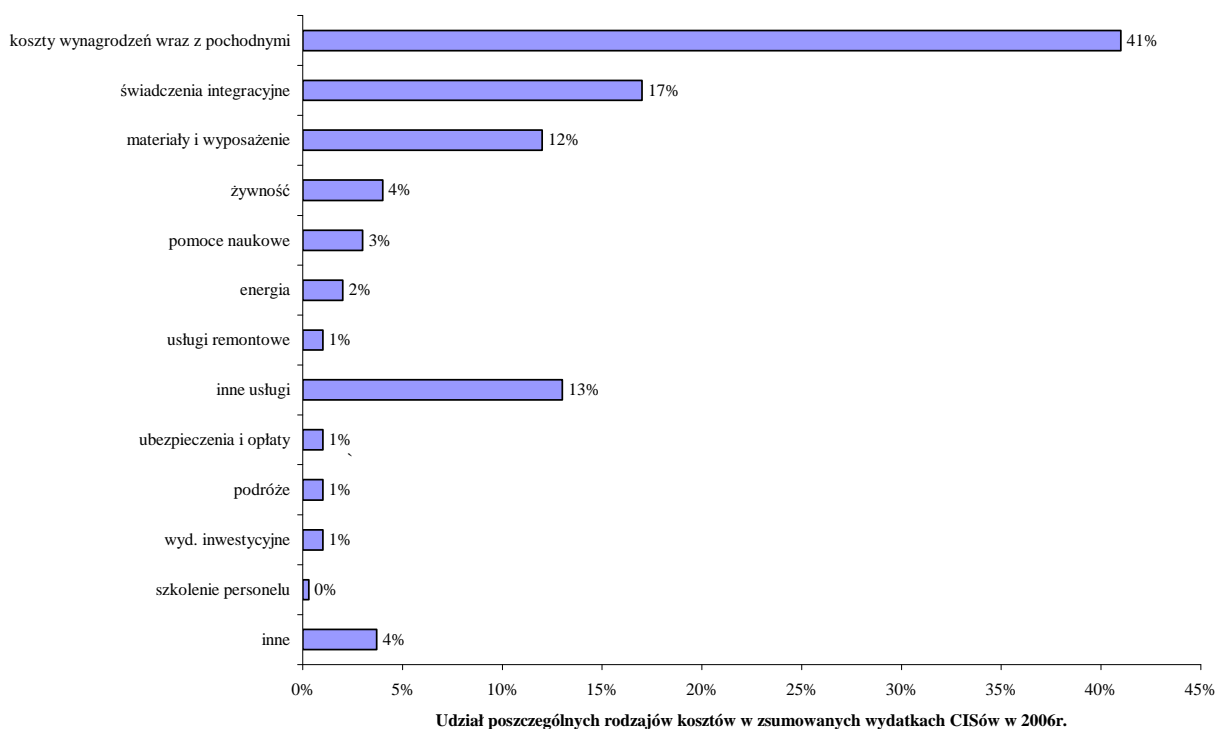
Największe pozycje wśród wydatków centrów integracji społecznej to koszty wynagrodzenia personelu wraz pochodnymi (41% ogólnej sumy wydatków) oraz świadczenia integracyjne (17%).

---

⁷ Informacje zawarte w tym podrozdziale są wynikiem analizy danych z 17 ankiet wypełnionych przez przedstawicieli centrów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS przed końcem 2006r.; ankieta była częścią badania „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”.

⁸ Informacje zawarte w tym podrozdziale są wynikiem analizy sprawozdań rocznych uzyskanych od 16 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Sprawozdania na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. zostały pozyskane jako załączniki do ankiety pocztowej wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”. Jako źródło uzupełniające wykorzystano także dane z tej ankiety pocztowej wypełnianej przez przedstawicieli CIS również w ramach ww. badań monitorujących.

Wykres 2. Struktura zbiorczych wydatków wszystkich CISów, które ukończyły przynajmniej jedną pełną edycję zajęć z uczestnikami za 2006r.

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy sprawozdań rocznych uzyskanych od 16 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Sprawozdania na formularzu określonym w formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. zostały pozyskane jako załączniki do ankiety wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Koszty wynagrodzenia personelu wraz z pochodnymi stanowią 41% ogólnej sumy wydatków ponoszonych na funkcjonowanie CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. W poszczególnych centrach udział tych kosztów wahał się od 21% do 64% wszystkich wydatków. Głównymi składnikami kosztów wynagrodzeń personelu z pochodnymi są: fundusz wynagrodzeń osobowych (73%), fundusz wynagrodzeń bezosobowych (10%) oraz składki na ubezpieczenia społeczne, fundusz socjalny, koszty związane z zatrudnieniem pracowników etatowych. Z proporcji między funduszem wynagrodzeń osobowych i bezosobowych można domniemywać, że udział pracy płatnej wykonywanej w CISach przez osoby spoza etatowego personelu centrum jest dosyć znaczny i wynosi ponad 14%.

Spośród innych pozycji wydatków CIS skomentowania wymaga niski poziom kosztów inwestycyjnych (1%), który jak się wydaje wynika z tego, że CISy nie kupują na ogół nieruchomości, w których prowadzą zajęcia, lecz tylko je remontują (często własnym sumptem, bo koszt kupowanych usług remontowych to tylko 1% wydatków) i wyposażają (materiały i wyposażenie stanowią 12% wszystkich wydatków).

III. PERSONEL CENTRÓW INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

3.1 Liczba zatrudnionych w CISach, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS przed końcem 2006r.⁹

W centrach integracji społecznej, które przed końcem 2006 r. zakończyły przynajmniej jeden pełny cykl IPZS, liczba pracowników oscylowała pomiędzy 4 a 23 osoby. W przeciętnym CIS, który miał absolwentów, było to 13 osób zatrudnionych, w tym 2,3 osoby zatrudnionej w niepełnym wymiarze godzin¹⁰.

Liczba zatrudnianych przez centra pracowników wykazuje silny związek z ogólną sumą wydatków i przychodów osiąganych w danym centrum a pośrednio także z wielkością miejscowości, w której działa CIS. Najliczniejszy personel mają CISy o największych budżetach, przeważnie działające w dużych miastach (średnio 16,9 zatrudnionych w CISach wielkomiejskich wobec przeciętnie 10 zatrudnionych w centrach działających w mniejszych miejscowościach).

Większość centrów (60%) twierdzi, że nie brakuje im pracowników jednak pozostała - znaczna część CISów (40%) przyznaje, że brakuje im pracowników wybranych specjalności. Najbardziej poszukiwanymi specjalistami są psycholodzy / terapeuci (stanowią oni ok. 40% poszukiwanych specjalistów, a brak psychologów odczuwany jest w ok.30% CISów). Drugim typem deficytowego pracownika jest instruktor zawodu (różne branże potraktowane łącznie; brak instruktora odczuwany jest w ok. 12% CISów, zaś brak pracownika socjalnego podobnie jak deficyt różnego typu pracowników administracyjnych zgłaszano w ok. 6% CISów.¹¹

---

⁹ Jeśli nie wskazano inaczej – wyniki zaprezentowane w tym podrozdziale opierają się na analizie danych ze sprawozdań rocznych z działalności CIS za 2006r. Analizie poddano 16 sprawozdań od CIS, które zakończyły przynajmniej 1 pełny cykl zajęć IPZS.

¹⁰ W CISach, które pracowały z uczestnikami ale przed końcem 2006r. jeszcze nie zakończyły pełnego cyklu IPZS, liczba pracowników jest na ogół mniejsza (przeciętnie 8,9 osoby zatrudnionej w tym 2,3 osoby niepełnozatrudnione). Wynik ten należy jednak traktować jako wstępne oszacowanie, gdyż opiera się on na danych pozyskanych tylko od 8 CISów, które zaczęły prowadzić zajęcia z uczestnikami ale nie zakończyły jeszcze pierwszego pełnego cyklu zajęć.

¹¹ Można wstępnie przyjąć, że powyższe obserwacje stosują się również do zbiorowości CISów, które miały uczestników ale nie miały jeszcze absolwentów w 2006r. (analogiczne jak wyżej parametry uzyskano w oparciu o dane z 10 ankiet CIS z uczestnikami a bez absolwentów).

3.2 Liczba pracowników w stosunku do liczby uczestników w CISach, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS¹²

Ustawa o zatrudnieniu socjalnym w art. 11 ust. 3 stanowi, że na jednego pracownika CIS prowadzącego bezpośrednio zajęcia z uczestnikami nie powinno przypadać więcej niż 5 uczestników (warunek ten nie dotyczy absolwentów CIS zatrudnionych w CIS), tymczasem zgodnie z informacjami z centrów integracji społecznej, 18% z 16-tu zbadanych centrów mających absolwentów przekraczało ten limit¹³. W przypadku 13% CISów nie były to wielkie przekroczenia (zamiast 5 uczestników - na 1 pracującego z nimi pracownika - wypadało 6), jednak jedno centrum¹⁴ prowadzone przez samorząd lokalny w jednym z małych miasteczek osiągnęło wskaźnik stanowiący 3-krotność normy ustalonej w ustawie (15 uczestników na 1 pracownika CIS bezpośrednio pracującego z uczestnikami)¹⁵. Tak duże przekroczenie normy nawet przez jeden CIS powodowało, że średnia dla wszystkich CIS również nieco przekroczyła normę ustawową i wyniosła 5,4 uczestnika na jednego pracownika bezpośrednio pracującego z uczestnikami CIS. Najmniej uczestników przypadało również w placówce samorządowej, z tym, że prowadzonej w dużym mieście, powyżej 100 tys. mieszkańców (3,6 uczestnika na 1 pracownika bezpośrednio pracującego z uczestnikami CIS).

Ogólnie rzecz biorąc, w CISach samorządowych pracownicy bezpośrednio pracujący z uczestnikami muszą obsłużyć więcej uczestników (średnio 5,8 uczestnika) niż pracownicy CISów prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub wyznaniowe (przeciętnie 4,9 uczestnika). Wyraźnie więcej uczestników na jednego pracownika z nimi pracującego przypada w CISach zlokalizowanych w małych miasteczkach i wsiach (5,9 uczestników na 1 pracownika) niż w CISach zlokalizowanych w dużych miastach (4,8 uczestnika na 1 pracownika). Wiąże się to także z budżetem, jakim dysponuje dany CIS. Im większa kwota przychodów i wydatków w danym centrum, tym też na ogół więcej

---

¹² Informacje zawarte w niniejszym podrozdziale są wynikiem analizy tabel 'Personel CIS (niezależnie od formy umowy z CIS) według stanu na koniec 2006' wypełnionych jako załącznik do ankiety pocztowej wypełnianej przez 16 przedstawicieli CIS, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Prócz tego w niniejszym podrozdziale wykorzystano część danych zebranych za pomocą samej ww. ankiety pocztowej (dane od 17 CISów, które ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS), a także część danych ze sprawozdań rocznych uzyskanych od 16 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Były to sprawozdania na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. Zostały one pozyskane, jako załączniki do ww. ankiety pocztowej wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”. W końcowym akapicie niniejszego podrozdziału nastąpi odwołanie do wyników badania wykonanego metodą wywiadów pogłębionych z przedstawicielami 7 wizytowanych CISów, które zakończyły przynajmniej jedną pełną edycję IPZS.

¹³ Również w zbiorowości CISów, które prowadziły zajęcia dla uczestników ale jeszcze nie ukończyły pierwszej edycji IPZS zaobserwowano, że ok. 20% placówek deklarowało przekroczenie wskaźnika 5 uczestników na jednego pracującego z nimi pracownika CIS. Dane te pochodzą jednak tylko z 10 ankiet i dlatego należy traktować je z pewną ostrożnością (populacja składa się z 18 CISów tego typu).

¹⁴ Stosując konsekwentnie procentową notację frakcji badanej zbiorowości: jeden CIS stanowi 6% zbadanej zbiorowości 16 CISów, w których zakończono przynajmniej jedną edycję IPZS.

¹⁵ Tak znaczne przekroczenie normy w zakresie liczby uczestników przypadających na jednego pracownika było związane z bardzo trudną sytuacją CISu wynikającą z nieuzyskania środków EFS przy jednoczesnym bardzo słabym wsparciu ze strony skromnego budżetu małej gminy. Sytuacja ta wiązała się również ze stosunkowo niskimi wskaźnikami oceny CISu przez jego uczestników.

personelu i mniejsza liczba uczestników przypadająca na 1 pracownika bezpośrednio pracującego z uczestnikami.

Najczęstszym sposobem na zwiększenie liczebności kadry pracującej bezpośrednio z uczestnikami bez konieczności ponoszenia przez CIS znacznych kosztów związanych z zatrudnieniem etatowym jest zatrudnianie na podstawie umowy zlecenia i umowy o dzieło (8% osób wymienionych przez przedstawicieli centrów ankietach, jako „kadra zatrudniona w CIS niezależnie od formy umowy” stanowiły osoby zatrudnione w formie umowy zlecenia lub umowy o dzieło). W formie umowy-zlecenia zatrudnieni bywają instruktorzy zawodu i innego typu nauczyciele, informatycy, psycholodzy / terapeuci oraz prawnicy. Prócz tego niektóre CISy (18%) do pracy z uczestnikami korzystały także z pomocy stażystów (przygotowanie zawodowe finansowane przez Fundusz Pracy) a także – w nielicznych przypadkach - zatrudniały swoich byłych uczestników, którzy już zakończyli IPZS. Zdarza się i tak, że w pracy z uczestnikami CIS biorą też udział osoby pracujące bez wynagrodzenia. Zjawisko to występuje szczególnie intensywnie w początkowym okresie działania CISów prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub wyznaniowe, tj. w okresie kiedy nie pozyskały one jeszcze środków pozwalających na zatrudnienie niezbędnych pracowników. W miarę poprawy sytuacji finansowej – osoby te zostają płatnymi pracownikami CISu. Zdarzają się też przykłady, gdy praca społeczna staje się sposobem na zdobycie doświadczenia zawodowego przez osoby studiujące na kierunkach humanistycznych i o specjalnościach socjalnych, zaś dla CIS - ich praca staje się ważnym elementem zarówno z punktu widzenia skuteczności procesu reintegracji jak i z punktu widzenia wymogów administracyjnych (wolontariat jest przeliczany na konkretne wielkości finansowe jako wkład własny przy pozyskiwaniu dofinansowań zarówno ze środków publicznych jak i niepublicznych).

Wśród centrów integracji społecznej, o w miarę ustabilizowanej sytuacji, to jest wśród centrów, które funkcjonują już na tyle długo, że zakończyły przynajmniej jedną edycję zajęć praca społeczna ma miejsce w zdecydowanej większości przypadków (71%), przy czym najczęściej CISy wymieniały pracę wolontariuszy zewnętrznych (53% ankietowanych CISów), oraz darmową pracę płatnego personelu poza godzinami pracy (47% CISów), jak też pracę uczestników poza zakresem zajęć (24% CISów) i prace świadczone przez byłych uczestników (24% CISów).

Dzięki badaniom jakościowym przeprowadzonym w 7 centrach integracji społecznej udało się też ustalić, że CISy, które odczuwają niedobór pracowników etatowych bezpośrednio pracujących z uczestnikami wprowadzają w zakres obowiązków pracowników administracyjnych także pracę z uczestnikami (np. w 2 z 7 wizytowanych centrów osoby prowadzące księgowość CIS prowadziły także zajęcia z uczestnikami nt. racjonalnego gospodarowania pieniędzmi).

3.3 Struktura demograficzno-społeczna personelu w CISach, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS¹⁶

Wśród osób zatrudnionych w CIS na umowę o pracę zdecydowaną większość stanowią kobiety (65%) i nie różnicuje tej tendencji, ani to jakiego typu instytucja prowadzi centrum ani, gdzie jest ono zlokalizowane.

Kadrę centrów integracji społecznej w zdecydowanej przewadze tworzą osoby młode. Pracownicy w wieku produkcyjnym mobilnym (poniżej 45 lat) stanowią aż 61% personelu, w tym pracownicy poniżej 30 lat – czyli wkrótce po zakończeniu edukacji - stanowią 25% personelu.

Wśród pracowników CIS zatrudnionych w ramach umowy o pracę średni wiek wynosi zaledwie 36 lat.

Z danych zawartych w ankiecie wypełnianej przez przedstawicieli CIS wynika, że 20% centrów integracji społecznej zatrudnia w swoim personelu osoby niepełnosprawne. Ma to miejsce przede wszystkim w CISach samorządowych. W placówkach, w których zjawisko to występuje, osoby niepełnosprawne stanowią jednak niewielką część personelu - przeciętnie: 16%.

Największy procent pracowników CIS zatrudnionych na umowę o pracę stanowiły osoby zajmujące się bezpośrednią pracą z uczestnikami (przeciętnie 60%), przy czym 39% stanowił personel realizujący zadania z zakresu reintegracji zawodowej zaś 22% - z zakresu reintegracji społecznej. Personel zajmujący się obsługą administracyjną centrum (księgowość, kadra zarządzająca, pracownicy biurowi) stanowił 40% kadry CISów.

Poza osobami zatrudnionymi w formie umowy o pracę (88%) personel centrów integracji społecznej tworzą także osoby zatrudnione na podstawie umowy zlecenia (8%), w formie zastępczej służby wojskowej (1%), przygotowania zawodowego (1%) i robót publicznych finansowanych przez Fundusz Pracy (1%) oraz zatrudnienia wspieranego (1%).

18% kadry CIS zatrudnionej na podstawie umowy o pracę jest zatrudnione w niepełnym wymiarze czasu pracy – przeciętnie w wymiarze 0,48 etatu.

---

¹⁶ Informacje zawarte w niniejszym podrozdziale są wynikiem analizy tabel 'Personel CIS (niezależnie od formy umowy z CIS) według stanu na koniec 2006' wypełnionych jako załącznik do ankiety pocztowej wypełnianej przez 16 przedstawicieli CIS, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Prócz tego w niniejszym podrozdziale wykorzystano część danych zebranych za pomocą samej ww. ankiety pocztowej (dane od 17 CISów, które ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS), a także część danych ze sprawozdań rocznych uzyskanych od 16 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Były to sprawozdania na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. Zostały one pozyskane jako załączniki do ankiety wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”.

3.4 Kwalifikacje personelu CISów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS¹⁷

Wykształcenie wyższe posiada 51% pracowników CIS zatrudnionych na umowę o pracę. Wykształceniem średnim legitymuje się 36% etatowego personelu centrów, wykształcenie zasadnicze zawodowe ma 10%, zaś podstawowe wykształcenie ma 2% osób zatrudnionych w CISach.

Spośród etatowej kadry centrów, która bezpośrednio pracuje z uczestnikami wykształceniem wyższym legitymuje się 57%, wykształceniem średnim - 36%, a wykształceniem zasadniczym zawodowym – 7% personelu. **Prawie wszyscy (97%) pracownicy bezpośrednio pracujący z uczestnikami wskazują przy tym specjalizację lub nazwę kierunku tego wykształcenia, która jest zbieżna z rodzajem prowadzonych przez danego pracownika zajęć. Ponadto 59% kadry prowadzącej zajęcia z uczestnikami wymienia także dodatkowe kursy, szkolenia lub studia podyplomowe przydatne w pracy w CIS. Wśród etatowych pracowników centrów integracji społecznej realizujących zadania z zakresu reintegracji społecznej lub zawodowej 22% posiada uprawnienia, certyfikaty lub licencje potwierdzające wysoki poziom wiedzy/umiejętności w dziedzinach przydatnych w procesie reintegracji społeczno-zawodowej.**

Z zaprezentowanych danych wynika, że formalne kwalifikacje kadr centrów integracji społecznej są dobre. Mimo to, **przedstawiciele CISów wypełniając ankietę w większości przypadków (59%) stwierdzali, że widzą potrzebę podniesienia kwalifikacji przynajmniej niektórych pracowników swoich placówek.**¹⁸ W tych CISach potrzeba ta dotyczyła przeciętnie ok. połowy personelu.

Najczęściej potrzeba podnoszenia kwalifikacji formułowana była w odniesieniu do instruktorów zawodu (30% wskazanych stanowisk), pracowników socjalnych (20% wskazanych stanowisk), psychologów (16%), księgowych (11%) oraz doradcy zawodowego i ogólnie określonych pracowników administracyjnych (po 5% wskazań).

Większość centrów wykazujących w ankietach potrzebę rozwoju zawodowego swych pracowników przewiduje dla nich szkolenia (73%) jednak pozostałe placówki, nie przewidują żadnych form podwyższania kwalifikacji, motywując to przede wszystkim „brakiem źródeł finansowania”. W tym kontekście szczególnie niepokojący staje się wynik analizy wydatków CIS mówiący o tym, że udział kosztów szkoleń w wydatkach CIS stanowi zaledwie 0,3% całości zbiorczego budżetu CISów,

---

¹⁷ Informacje zawarte w niniejszym podrozdziale są wynikiem analizy tabel ‘Personel CIS (niezależnie od formy umowy z CIS) według stanu na koniec 2006’ wypełnionych jako załącznik do ankiety pocztowej wypełnianej przez 16 przedstawicieli CIS, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Prócz tego w niniejszym podrozdziale wykorzystano część danych zebranych za pomocą samej ww. ankiety pocztowej (dane od 17 CISów, które ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS) wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”.

¹⁸ Również w zbiorowości CISów, które prowadziły zajęcia dla uczestników ale jeszcze nie ukończyły pierwszej edycji IPZS zaobserwowano, że ok. 60% placówek deklarowało potrzebę podniesienia kwalifikacji przynajmniej niektórych swoich pracowników. Dane te pochodzą jednak tylko od 9 z 18 działających CISów tego typu.

zaś koszty szkoleń w wydatkach wzmiankowało jedynie 56% zbadanych centrów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS.¹⁹

Innym choć znacznie rzadziej wymienianym czynnikiem zniechęcającym do podnoszenia kwalifikacji pracowników CIS jest brak sformalizowanej ścieżki awansu zawodowego w centrach prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub wyznaniowe. Jak to ujęła jedna z respondentek: „Będąc pracownikami organizacji pozarządowych jesteśmy dyskryminowani, ponieważ pracownicy publicznych służb zatrudniania mają stopnie specjalizacji. A my pracując w organizacjach pozarządowych takich stopni nie możemy sobie zrobić. Więc ja mogę sobie tylko zrobić dyplom doradcy, a o specjalizacji tylko pomarzyć”.

Z dyskusji z przedstawicielami CIS przeprowadzonej w trakcie prezentacji wstępnych wyników niniejszych badań monitorujących wyłania się jeszcze jeden ważny powód stosunkowo małej skali uczestnictwa pracowników centrów w podnoszeniu kwalifikacji. Powodem tym jest często niska ocena praktycznej wartości dotychczas dostępnych szkoleń w stosunku do kosztu jakim dla ich placówki są utrudnienia w realizacji zadań wywołane nieobecnością szkolących się pracowników.

---

¹⁹ Wyniki analizy sprawozdań rocznych z działalności CIS za 2006r. Były to sprawozdania na formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. Zostały one pozyskane jako załączniki do ankiety wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”.

3.5. Ocena kadry CISów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS

3.5.1 Ocena kadry z punktu widzenia uczestników CIS

W świetle wyników ankiety przeprowadzonej z uczestnikami 7 wizytowanych CISów, **kadra CIS jest najczęściej dobrze postrzegana jako aktywizująca uczestników i otwarta na ich pytania**. Odsetek uczestników wskazujących, że „osoby prowadzące zajęcia zachęcają do aktywnego udziału i chętnie odpowiadają na pytania” wahał się od 42% do 100% w poszczególnych CISach, przy czym przeciętnie 82% uczestników wyrażało pozytywną ocenę zaś niespełna 18% uczestników wskazywało, że „mniej więcej połowa kadry prowadzi zajęcia w sposób aktywizujący i otwarty na uczestników”, a ankiety, w których zaznaczono, że większość osób prowadzących zajęcia nie jest otwarta na uczestników zajęć stanowiły zaledwie 1% wszystkich ankiet wypełnionych przez uczestników CIS (por. tabela A 83 w Aneksie 1).

Mierząc **gotowość kadry CIS do pomocy uczestnikom w sprawach zawodowych** - w ankiecie wypełnianej przez uczestników umieszczono pytanie: „Czy w CIS jest chociaż jeden taki pracownik, do którego zawsze może się Pan/Pani zwrócić z prośbą o pomoc przy poszukiwaniu pracy?”. Uzyskane wyniki wskazują, że ocena kadry CIS pod tym względem jest wysoka, gdyż **przeciętnie 89% uczestników CIS było zdania, że w sprawie tak istotnej dla reintegracji zawodowej, jaką jest proces poszukiwania pracy, istniała możliwość uzyskania wsparcia kadry**. Wyniki uzyskane od uczestników 7 badanych centrów wahają się od 57% do 100% pozytywnych ocen kadry CIS w tym zakresie (por. tabela A 84 w Aneksie 1).

Ocena przez uczestników otwartości kadry CIS na pomoc w sprawach z zakresu reintegracji społecznej („pomoc w sprawach osobistych”) była na zbliżonym poziomie. Ten ogólny wynik można uznać za satysfakcjonujący, chociaż brak możliwości uzyskania indywidualnego wsparcia w sprawach osobistych od kogokolwiek z kadry danego centrum integracji społecznej deklaruje 18% osób uczestniczących w procesie reintegracji społeczno-zawodowej realizowanej w CISach. Udział uczestników nie spodziewających się wsparcia kadry CIS w sprawach osobistych wahała się od 3% do 43% w poszczególnych CISach (por. tabela A 85 w Aneksie 1).

Uzupełnieniem dotychczasowych wskaźników oceny kadry CIS jest też wynik analizy odpowiedzi udzielonych na otwarte pytanie ankiety wypełnianej przez uczestników CIS. Odpowiadając na pytanie „Czy w działaniu CIS jest coś takiego, co się Panu/Pani nie podoba, coś takiego co należy zmienić?” na relację kadry CIS do uczestników wskazał zaledwie co 10-ty uczestnik spośród odpowiadających na to pytanie. Równocześnie jednak warto odnotować, że **„Relacja pracowników CIS do uczestników” była drugą, co do częstości spośród spraw „które należy poprawić”** (tego rodzaju odpowiedź sformułował co czwarty spośród respondentów, który wymienił jakieś problemy wymagające rozwiązania w działaniu CISu).

Dodatkowo 4 z 64 uczestników sygnalizujących jakieś trudności w funkcjonowaniu ich centrum wymieniło także potrzebę zatrudnienia terapeuty.

3.5.2 Ocena kadry i jej sytuacji z punktu widzenia samych pracowników, kierownictwa i obserwatorów zewnętrznych działalności CIS

Ocena kadry centrów zebrana podczas jakościowych badań terenowych w siedmiu CIS, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS, była zasadniczo pozytywna. Przedstawiciele instytucji publicznych, takich jak OPS, PUP, urząd gminy doceniali fachowość i zaangażowanie kadr CIS („Natomiast czy są to ludzie mający odpowiednie kwalifikacje. Moim zdaniem zdecydowanie tak, a na ile zdażyłam ich poznać, to mają jeszcze dodatkowy atut: mianowicie są to pasjonaci – cytata z wypowiedzi przedstawiciela PUP”). Podobnie przychylne oceny formułowali reprezentanci lokalnych organizacji pozarządowych i pracodawców. Mając kontakt z uczestnikami CIS wysoko oceniali skuteczność prowadzonej w tych placówkach integracji społecznej i zawodowej („**Moje panie z CIS-u zostały bardzo dobrze przeszkolone. Nie mam tu najmniejszych zastrzeżeń. Fantastyczna jest dyrektor CIS; to chyba jest to głównie jej zasługa że CIS tutejszy działa bardzo dobrze. Te pracownice, które do mnie trafiły, miały już ze sobą książeczki zdrowia, uprawnienia HACAP, dokumenty potwierdzające zdane egzaminy na czeladnika kucharza w Izbie Rzemieślniczej - także przygotowane są znakomicie. Naprawdę byliśmy pod dużym wrażeniem**” – cytata z wypowiedzi pracodawcy, który zatrudnił absolwentki CIS).

Ocena kadry formułowana przez kierowników CIS, choć również w przewadze pozytywna, wskazuje jednak na pewne mankamenty. Po pierwsze, część kadry nie ma właściwego przygotowania merytorycznego i zdobywa je z mniejszymi lub większymi trudnościami, dopiero w trakcie pracy w CIS. Przykładem wyraźnego niedostosowania umiejętności personelu do wymagań zatrudnienia w CIS są problemy ze specjalistami z zakresu księgowości i rotacja tych pracowników w kilku z wizytowanych CIS. Również w zakresie umiejętności pedagogicznych, resocjalizacyjnych czy psychologicznych – bywała stosowana metoda „uczenia się na własnych błędach”. Przykładem problemów w tym zakresie jest choćby napotkany kilkakrotnie w relacjach z CIS syndrom „przejścia na <ty> z uczestnikami” a z drugiej strony biegunowo odmienne zachowania „izolacji”, „formalizmu”, czy „spoglądania z góry”. („miałem różnego rodzaju spotkania z pracownikami, żeby pewnych odczuć nie okazywali na zewnątrz, że on śmierdzi, żeby się nie kwasili, nie odchodzili, żeby potrafili to w sobie zdusić. Różnie to wyglądało, ale na dzień dzisiejszy raczej jest ta więź, może nie przyjaźni, ale takich partnerskich kontaktów”). **Poważne wyzwania psychiczne i merytoryczne, jakie stawia personelowi CIS z jednej strony praca z uczestnikami CIS a z drugiej skomplikowane otoczenie instytucjonalne, w jakim funkcjonują centra integracji społecznej często nie są w wystarczający sposób równoważone bodźcami pozytywnymi. Niestety, zwłaszcza w początkowym okresie działania CISu – pracownik często nie otrzymuje adekwatnego i stabilnego wynagrodzenia, a w wypadku personelu CISów samorządowych - często nie może też liczyć na wzrost czy choćby rewaloryzację swojej skromnej płacy w przyszłości, gdyż jego pensja okazuje się być**

unieruchomiona przepisami o wynagrodzeniach pracowników samorządowych i stawkami urzędników samorządowych obowiązującymi w biednej gminie. Efektem trudnej sytuacji kadry CIS jest wysoka jej rotacja („Dużo ludzi poleciało. Dziewczyny pisały, że odchodzą z pracy ... myślę, że dziewczyny jak się poduczyły wypisywać projekty, porozliczały trochę, to odchodzą ... I lecą do tych, którzy piszą wnioski” – cytata z wywiadu z kierownikiem jednego z 7 wizytowanych CISów, w których zakończono przynajmniej jedną edycję IPZS.)

IV. CHARAKTERYSTYKA UCZESTNIKÓW CIS

Liczba uczestników CIS

Średnia liczba uczestników w 27 centrach integracji społecznej, które miały uczestników i wypełniły ankietę wyniosła 34,5 osoby (w badaniu przeprowadzonym w 2005r. średnia ta wyniosła 40 uczestników). CISy, które działają już relatywnie długo i zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS miały przeciętnie więcej uczestników (średnia liczba uczestników - 37,7), niż te, które 31.12.2006 były w trakcie realizacji pierwszego cyklu zajęć (średnia liczba uczestników - 29,1). Z punktu widzenia lokalizacji przestrzennej największą liczbą uczestników dysponowały centra zlokalizowane w dużych miastach (40,3 osoby). Ze względu na organ prowadzący centra prowadzone przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe średnio miały większą liczbę uczestników (41,2) niż CISy prowadzone przez instytucje samorządowe (30,9).

Tabela 4. Średnia liczba uczestników CISów według grup ustawowych - stan na dzień 31.12.2006r.

	średnia liczba uczestników w danej grupie CISów	suma uczestników w danej grupie zbadanych CISów	liczba zbadanych CISów w danej grupie
CISy mające uczestników OGÓŁEM	34,5	932	27
w tym CISy, w których:			
- zakończono pierwszą edycję IPZS	37,7	641	17
- nie zakończono jeszcze pierwszej edycji IPZS	29,1	291	10
w tym CISy w miejscowościach:			
- do 20 000 mieszkańców	32,7	491	15
- między 20 000 a 100 000 mieszkańców	29,8	119	4
- powyżej 100 000 mieszkańców	40,3	322	8
w tym CISy prowadzone przez:			
- instytucje samorządowe	30,9	526	17
- organizacje pozarządowe lub religijne	41,2	406	10

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy danych z ankiety wypełnianej przez centra integracji społecznej objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Ze względu na strukturę uczestników CIS, zgodnie z zapisem wymienionym w art. 1, ust. 2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym łatwo dostrzec, że w praktyce CISy nie mają uczestników będących uchodźcami, zaś osoby chore psychicznie i wychodzące z uzależnienia od narkotyków stanowią

łącznie poniżej 1% całej populacji uczestników CIS (odpowiednio 0,2% i 0,7%). Osoby opuszczające zakłady karne stanowiły (6%), bezdomni (6%) i osoby wychodzące z alkoholizmu (8%) ogółu populacji uczestników CIS.

Zdecydowanie największą część uczestników centrów stanowią osoby długotrwale bezrobotne (79,3%).²⁰ Warto zwrócić uwagę na odsetek uczestników należących do tej grupy, gdyż z reguły osoby długotrwale bezrobotne są grupą relatywnie najlepiej rokującą na pomyślne zakończenie procesu reintegracji społecznej i zawodowej. Niższy od przeciętnego udział długotrwale bezrobotnych występuje w centrach, które już zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS (76,2%), jak również, w CISach działających w dużych i średniej wielkości miastach oraz wśród placówek prowadzonych przez instytucje samorządowe (76,8%).

Tabela 5. Struktura uczestników CIS wg grup ustawowych - stan na dzień 31.12.2006r.

	bezdomni	wychodzący z alkoholizmu	wychodzący z narkomanii	chorzy psychicznie	długotrwale bezrobotni	opuszczający więzienia	uchodźcy	Razem	suma uczestników w danej grupie zbadanych CISów
CISy mające uczestników OGÓŁEM	6,3%	7,6%	0,7%	0,2%	79,3%	5,8%	0,0%	100%	851
w tym CISy, w których:									
- zakończono pierwszą edycję IPZS	7,0%	7,6%	1,1%	0,4%	76,2%	7,8%	0,0%	100%	554
- nie zakończono jeszcze pierwszej edycji IPZS	5,1%	7,7%	0,0%	0,0%	85,2%	2,0%	0,0%	100%	297
w tym CISy wg miejsc									
- do 20 tys. mieszkańców	5,3%	7,4%	0,2%	0,4%	82,1%	4,7%	0,0%	100%	514
- między 20 tys.a 100 tys mieszkańców	10,9%	12,6%	0,0%	0,0%	74,8%	1,7%	0,0%	100%	119
- powyżej 100 tys. mieszkańców	6,4%	5,5%	2,3%	0,0%	75,2%	10,6%	0,0%	100%	218
w tym CIS prowadz.przez:									
- instytucje samorządowe	4,8%	9,1%	0,5%	0,2%	76,8%	8,6%	0,0%	100%	547
- org. pozarz. lub relig.	9,2%	4,9%	1,0%	0,3%	83,9%	0,7%	0,0%	100%	304

Opracowanie: S. Naęcz na podstawie analizy danych z ankiety wypełnianej przez 27 CIS objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Ważnym parametrem opisu populacji uczestników CIS jest też poziom wykształcenia szkolnego. Poziom ten na przełomie 2006/2007 był gorszy niż 2 lata wcześniej. Główna różnica polega na tym, że nastąpiło zwiększenie frakcji uczestników mających tylko wykształcenie podstawowe (ukończone lub nie) z 33% do 45% przy jednoczesnym zmniejszeniu udziału uczestników z wykształceniem

²⁰ Porównując strukturę obecną uczestników CIS z wynikami uzyskanymi w analogicznych badaniach, którym poddano wszystkie 5 CISów działających na początku 2005r. udział uczestników długotrwale bezrobotnych zwiększył się: wówczas długotrwale bezrobotnymi było 2/3 uczestników, obecnie aż 4/5. Wzrósł również nieco udział byłych więźniów (1% do prawie 6%). Zmniejszył się za to 4-krotnie udział bezdomnych z 1/5 do 1/20 oraz zmniejszyła się dwukrotnie frakcja uczestników trafiających do CIS jako osoby wychodzące z alkoholizmu (z 1/6 spadek do 1/12).

zasadniczym zawodowym (z 45% do 38%) oraz redukcji odsetka uczestników z wykształceniem wyższym bądź średnim (z 21% do 16%).

Porównując obecną strukturę wykształcenia uczestników CIS ze strukturą wykształcenia ludności Polski w wieku produkcyjnym łatwo zauważyć, że populacja uczestników CIS charakteryzuje się dziesięciokrotnie mniejszym udziałem osób z wyższym wykształceniem (zaledwie 1,2%), czterokrotnie wyższym odsetkiem osób nie posiadających ukończonego wykształcenia podstawowego (2,4%) i ponad 2-krotnie większym niż w populacji ludności Polski odsetkiem osób z tylko z wykształceniem podstawowym (43,3%).

W ramach samej populacji uczestników CIS widać, że najwyższy udział osób nie mających nawet pełnego wykształcenia podstawowego i zarazem najniższy odsetek osób z wyższym wykształceniem występuje w CISach, które zakończyły już przynajmniej jedną edycję IPZS oraz w CISach prowadzonych przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe.

Tabela 6. Struktura uczestników CIS według wykształcenia - stan na dzień 31.12.2006r.

	nieukończone podstawowe	podstawowe ukończone	zasadnicze zawodowe	średnie i policealne	wyższe	Razem	suma uczestników w danej grupie zbadanych CISów
CISy mające uczestników OGÓŁEM	2,3%	43,3%	37,9%	15,3%	1,2%	100%	816
w tym CISy, w których:							
- zakończono pierwszą edycję IPZS	3,0%	43,3%	36,4%	16,2%	1,1%	100%	538
- nie zakończono jeszcze pierwszej edycji IPZS	1,1%	43,2%	40,6%	13,7%	1,4%	100%	278
w tym CISy w miejscowościach:							
- do 20 000 mieszkańców	0,6%	45,7%	42,3%	11,3%	0,0%	100%	470
- między 20 000 a 100 000 mieszkańców	1,5%	41,7%	40,9%	14,4%	1,5%	100%	132
- powyżej 100 000 mieszkańców	6,5%	38,8%	26,2%	24,8%	3,7%	100%	214
w tym CISy prowadzone przez:							
- instytucje samorządowe	1,6%	42,7%	37,9%	16,3%	1,4%	100%	496
- organizacje pozarządowe lub religijne	3,4%	44,1%	37,8%	13,8%	0,9%	100%	320

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy danych z ankiety wypełnianej przez centra integracji społecznej objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Dane ze sprawozdań rocznych pozyskane z CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS, pozwalają na określenie wskaźnika feminizacji uczestników tych centrów. Wskaźnik ten kształtował się na poziomie 63%. Z porównania tego wskaźnika z danymi sprzed dwóch lat widać, że frakcja kobiet wśród uczestników CIS wzrosła o 18 punktów procentowych (z 45% do 63%).

Jak widać z tabeli poniżej, dominacja kobiet jest szczególnie wyraźna w CISach zlokalizowanych w najmniejszych miejscowościach.

Tabela 7. Udział kobiet wśród uczestników zbadanych CISów - stan na dzień 31.12.2006r.

	odsetek kobiet wśród uczestników CIS	suma uczestników w danej grupie zbadanych CISów
CISy mające uczestników OGÓŁEM	62,9%	669
w tym CISy, w których:		
- zakończono pierwszą edycję IPZS	60,7%	471
- nie zakończono jeszcze pierwszej edycji IPZS	68,2%	198
w tym CISy w miejscowościach:		
- do 20 000 mieszkańców	75,0%	260
- między 20 000 a 100 000 mieszkańców	48,1%	106
- powyżej 100 000 mieszkańców	57,8%	303
w tym CISy prowadzone przez:		
- instytucje samorządowe	62,3%	351
- organizacje pozarządowe lub religijne	66,0%	106

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy sprawozdań rocznych uzyskanych od 17 CISów, które przed końcem 2006r. ukończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Sprawozdania na formularzu określonym w formularzu określonym w rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10.12.2003r. zostały pozyskane jako załączniki do ankiety wypełnianej przez centra objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Mimo, że osoby niepełnosprawne poza osobami chorymi psychicznie nie są „w szczególności” wymienione w art.1 ust.2 UZS, jako potencjalni uczestnicy centrów integracji społecznej, stanowią one prawie 3% wszystkich uczestników CISów.

Tabela 8. Osoby niepełnosprawne wśród uczestników CIS - stan na dzień 31.12.2006r.

	odsetek osób niepełnosprawnych wśród uczestników CIS	suma uczestników w danej grupie zbadanych CISów
CISy mające uczestników OGÓŁEM	2,6%	741
w tym CISy, w których:		
- zakończono pierwszą edycję IPZS	3,2%	498
- nie zakończono jeszcze pierwszej edycji IPZS	1,2%	243
w tym CISy w miejscowościach:		
- do 20 000 mieszkańców	3,1%	491
- między 20 000 a 100 000 mieszkańców	0,8%	119
- powyżej 100 000 mieszkańców	2,3%	131
w tym CISy prowadzone przez:		
- instytucje samorządowe	3,3%	478
- organizacje pozarządowe lub religijne	1,1%	263

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy danych z ankiety wypełnianej przez centra integracji społecznej objęte badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

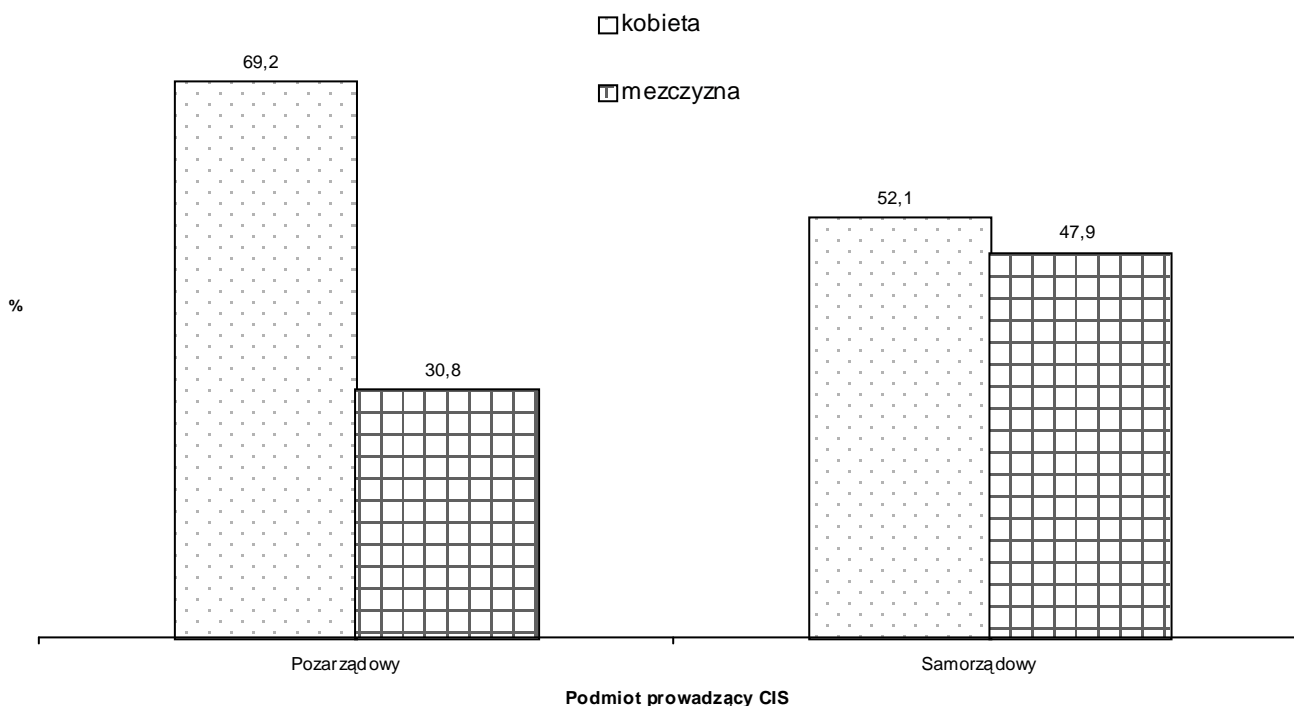
W dalszej części raportu przedstawiono wyniki badania pogłębionego zrealizowanego wśród uczestników siedmiu Centrów Integracji Społecznej z grupy CISów, które zakończyły przynajmniej jeden pełny cykl IPZS. Głównym celem badania było uzyskanie ocen uczestników na temat funkcjonowania programów reintegracji społecznej i zawodowej w tych ośrodkach. Zbierano także informacje, które pozwalają określić, w jaki sposób osoby biorące udział w CIS-ach postrzegają: - korzyści i straty wynikające z uczestnictwa w programie, relacje pomiędzy personelem a podopiecznymi, a także dane społeczno-demograficzne o uczestnikach. Badanie miało charakter anonimowy i zostało zrealizowane za pomocą ankiet audytoryjnych. Oznacza to, że uczestników zebrano w jednym czasie i miejscu, a następnie poproszono o odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie. Proces zbierania danych był nadzorowany przez badacza, którego rolą było: z jednej strony wyjaśnianie wątpliwości respondentów, z drugiej zaś strony kontrola przebiegu badania tak, aby uczestnicy wyrażali własne opinie. Badaniem nie objęto tych osób, które w dniu realizacji badania nie były obecne w centrach. Głównym powodem absencji była choroba potwierdzona zwolnieniem lekarskim. Łącznie w badaniu pogłębionym wzięły udział 203 osoby.

Typowy wiek uczestnika CIS zawierał się w przedziale od 34 do 54 lat: ¼ uczestników stanowiły osoby mające 51 lat lub więcej. Osoby biorące udział w programach oferowanych przez CIS charakteryzują się relatywnie niskim poziomem wykształcenia, ponad ¾ z nich miało wykształcenie zasadnicze zawodowe lub niższe. W przeważającej większości beneficjentami programów realizowanych przez Centra są osoby, które w przeszłości pracowały zawodowo (85%). Wśród badanych przeważały kobiety, które stanowiły 61 % wszystkich badanych. Oznacza to, że w porównaniu do populacji (ludność w wieku 20-65 lat)²¹ kobiety były prawie 1,25 razy częściej uczestnikami, niż wynikałoby to z ich udziału w populacji. Okazuje się zatem, że kobiety wykazują większą skłonność do korzystania z usług oferowanych przez CIS. Struktura uczestników wg płci jest wyraźnie odmienna w centrach prowadzonych przez organizacje pozarządowe i samorządowe. W ośrodkach kierowanych przez organizacje pozarządowe udział kobiet jest wyraźnie wyższy niż w tych centrach, które prowadzone są przez podmioty samorządowe. Może to świadczyć o bardziej sprecyzowanej i przez to bardziej selektywnej ofercie CIS pozarządowych.

---

²¹ Wśród ludności Polski udział kobiet i mężczyzn w wieku 20-65 jest zbliżony i oscyluje wokół wartości 50 %; por. Rocznik Demograficzny 2006, GUS, Warszawa 2007

Wykres 3 – Struktura uczestników wg płci oraz organu prowadzącego CIS

Jak wspomniano CIS prowadziły stowarzyszenia świeckie i wyznaniowe oraz samorządy. Liczba uczestników w obu typach CIS była zbliżona. Wśród wszystkich uczestników 53 % stanowili uczestnicy z ośrodków prowadzonych przez organizacje pozarządowe, a pozostałe 47 % stanowiły osoby uczestniczące w programach reintegracji oferowanych przez centra samorządowe.

Istotny wydaje się także podział CIS-ów ze względu na wielkość miejscowości, w której funkcjonowała placówka. Wśród zbadanych siedmiu CIS-ów cztery były zlokalizowane w dużych (liczących powyżej 100 tys. mieszkańców) miastach, zaś trzy znajdowały się w małych miastach (liczących nie więcej niż 20 tys. mieszkańców). Udział badanych według tego kryterium był następujący: **62 % stanowili uczestnicy, którzy brali udział w programach Centrów znajdujących się w dużych miastach, 38 % osób było uczestnikami w ośrodkach zlokalizowanych na terenach małych miast. W małych miastach organizacje pozarządowe nie prowadziły żadnej placówki.**

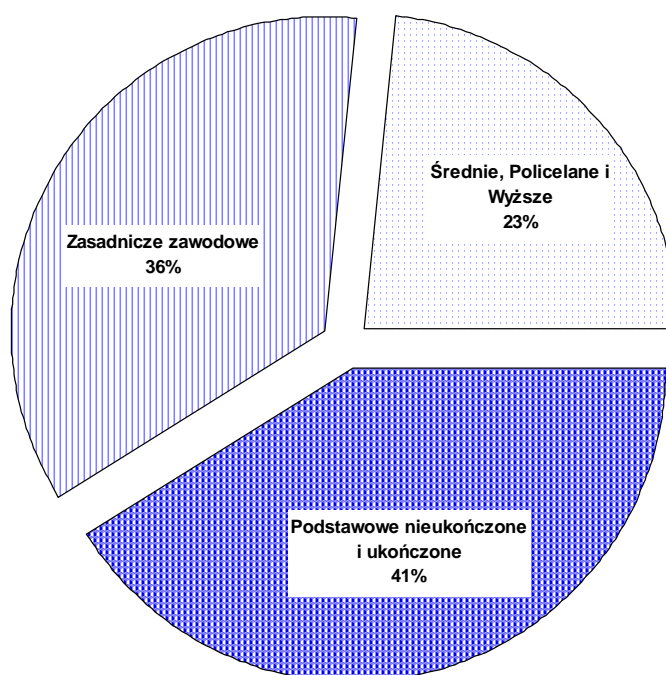
W świetle uzyskanych danych **zróznicowanie wieku badanych było dość znaczne, gdyż w badanej zbiorowości najmłodszy uczestnik był w wieku 22 lata, a najstarszy w wieku 62 lata; średnia wieku wyniosła 44 lata (tyle samo co badaniach z 2005r.).** Bardziej szczegółowa analiza rozkładu wieku uczestników wskazuje, że

- ¼ najmłodszych uczestników nie przekroczyła 35 roku życia
- przynajmniej 1/2 uczestników CIS miało 47 lat bądź więcej;
- większość uczestników była w tzw. wieku produkcyjnym niemobilnym (podobnie jak w badaniach z 2005r.)
- zaś ¼ najstarszych badanych miała 51 lat lub więcej.

Podkreślić należy różnice w przeciętnym wieku uczestników w zależności od płci; mężczyźni byli przeciętnie starsi od kobiet o około 6 lat.

Wśród osób korzystających z programów reintegracyjnych oferowanych przez Centra dominują osoby o wykształceniu podstawowym.

Wykres 4 – Struktura uczestników wg wykształcenia

Warto podkreślić, iż udział uczestników legitymujących się nieukończonym wykształceniem podstawowym był w badanej grupie pięć razy wyższy niż udział osób z ukończonym wykształceniem wyższym. Biorąc pod uwagę organ prowadzący CIS należy zauważyć, że w ośrodkach kierowanych przez stowarzyszenia uczestnicy, średnio biorąc, byli lepiej wykształceni niż w placówkach samorządowych. Należy jednak sądzić, że różnice te zostały wywołane raczej przez typ przestrzeni, w której jest zlokalizowane Centrum niż przez inne czynniki, gdyż struktura wykształcenia populacji dużych miast jest zwykle korzystniejsza niż ta w małych miastach. Istotnie bardzo szczegółowa analiza²² potwierdza występowanie oczekiwanych zależności między wielkością miejscowości zamieszkania, a strukturą wykształcenia uczestników. Ponadto uczestnicy Centrów niezależnie od płci charakteryzują się podobnym wykształceniem. Można także dostrzec, że wykształcenie najmłodszych uczestników, czyli osób uczących się w warunkach największej dostępności systemu kształcenia z punktu widzenia porównywanych grup, jest niższe niż wykształcenie osób należących do starszych kategorii wieku. Przykładowo udział osób z wykształceniem średnim jest o 10 punktów procentowych niższy w najmłodszej grupie,

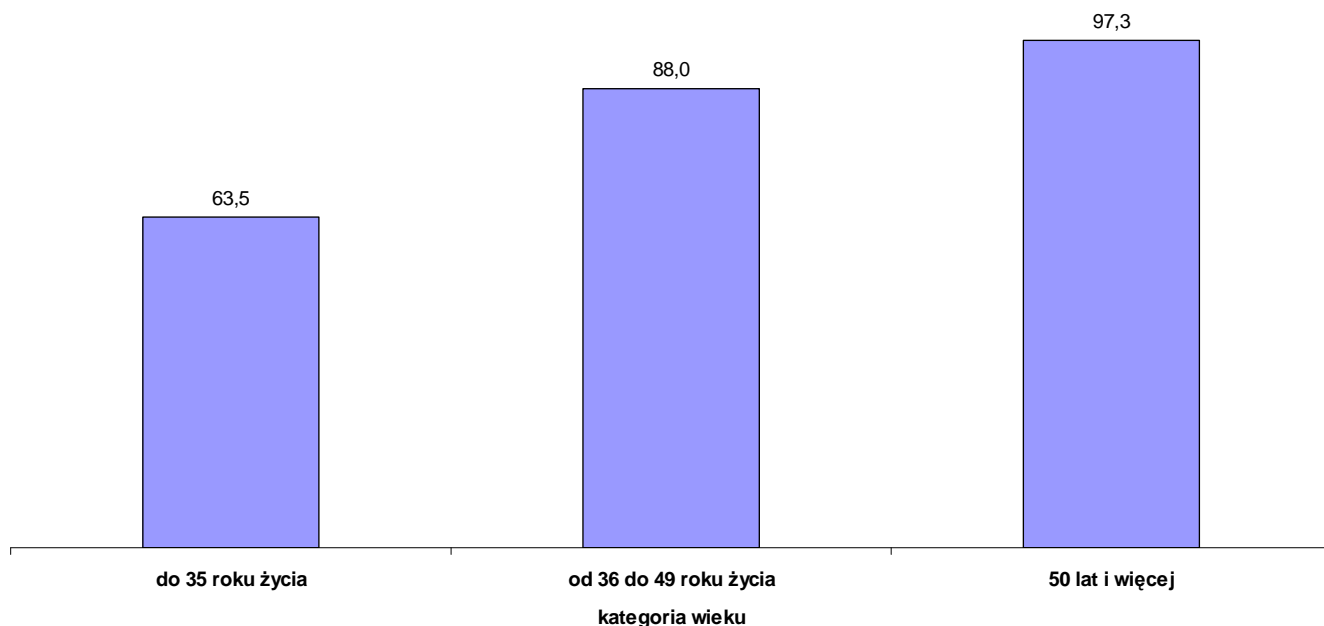
²² Której wyniki nie są tutaj prezentowane, gdyż naruszyłyby zasadę anonimowości.

niż udział osób z wykształceniem średnim wśród osób w wieku od 36 do 49 lat i o 5 punktów procentowych niższy niż analogiczny wskaźnik wśród respondentów mających 50 lat lub więcej. Te różnice można tłumaczyć selektywnością procesu rekrutacji do grona beneficjentów. Okazuje się zatem, że wykształcenie jest czynnikiem wyraźnie silniej różnicującym prawdopodobieństwo zostania uczestnikiem CIS wśród osób młodszych tzn. tych do 35 roku życia, niż wśród osób starszych.

Zebrany materiał empiryczny wskazuje, że aż 85 % uczestników ma doświadczenia zawodowe. Brak doświadczeń zawodowych jest nieco częstszy wśród uczestniczek niż uczestników Centrów; wśród wszystkich kobiet 82 % twierdziło, że ma doświadczenie zawodowe; w zbiorowości mężczyzn wskaźnik ten wyniósł 89 %.

Porównując powyższy wynik z danymi uzyskanymi w analogicznej ankiecie przeprowadzonej z uczestnikami 5 CIS w 2005r. można stwierdzić, że obecnie wśród uczestników centrów jest ponad dwukrotnie więcej osób, które nigdy nie pracowały zawodowo (15%) niż to miało miejsce dwa lata wcześniej (wówczas udział osób bez doświadczenia zawodowego wyniósł tylko 6%).

Wykres 5 – Udział osób mających doświadczenia zawodowe wśród uczestników wg wieku

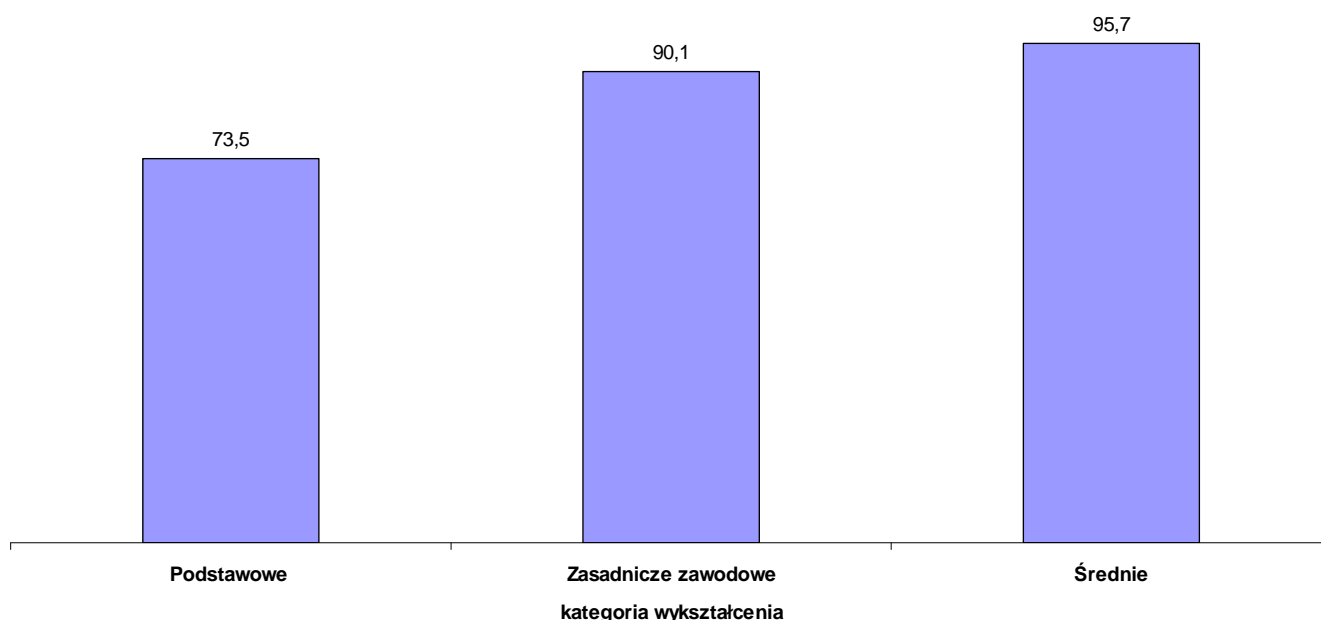

Czynnikiem silnie różnicującym doświadczenia zawodowe uczestników okazał się wiek. Jak wynika z danych przedstawionych na wykresie w najmłodszej grupie dwie osoby na trzy miały pewne doświadczenia zawodowe; podczas gdy wśród osób w wieku od 36 do 49 lat odsetek takich uczestników sięgał blisko 90 %; zaś w najstarszej podzbiorowości osoby nie mające praktyki zawodowej stanowiły margines. Ta **dystynkcja między młodszymi a starszymi uczestnikami jest**

szczególnie doniosła z punktu widzenia reintegracji zawodowej, bowiem profil zajęć dla osób mających i nie mających doświadczeń zawodowych, jak się wydaje, powinien być odmienny.

Tak, jak należało się tego spodziewać, z uwagi na pewne powiązania wykształcenia z wiekiem oraz dlatego, że wykształcenie można traktować jako wskaźnik kwalifikacji, czyli czynnik kształtujący szanse uzyskania pracy w przeszłości i obecnie – stwierdzono, że wykształcenie jest silnie różnicującym czynnikiem doświadczenia zawodowe uczestników. Ogólnie biorąc można powiedzieć, że **im niższy poziom wykształcenia, tym rzadziej respondenci deklarowali, iż mają doświadczenia zawodowe.**

Wykres 6 – Udział osób posiadających doświadczenia zawodowe wśród uczestników wg wykształcenia

Przeciętny ogólny staż pracy - wśród tych osób, które w przeszłości pracowały - oscylował wokół 15,3 lat pracy zawodowej; jednak uwypuklić należy fakt, że pod względem długości czasu pracy w przeszłości osoby mające doświadczenia zawodowe znacznie różniły się między sobą – ponad 57 % poziomu średniego. Z powodu tak dużego zróżnicowania **typowy staż pracy uczestnika mającego zawiera się w przedziale od 6,5 do 24 lat pracy. Różnice w przeciętnym stażu pracy między kobietami a mężczyznami, były wyraźne; przeciętna długość pracy w przeszłości wśród kobiet była niższa niż wśród mężczyzn o około 6 lat.** Czyli różnica w stażu pracy między płciami wyniosła mniej więcej tyle samo co różnica wieku. Długość doświadczeń zawodowych jest silnie związana z wiekiem uczestników, współczynnik korelacji liniowej wyniósł 0,754. **Analiza pokazała także, że przeciętny staż pracy był zróżnicowany w podzbiorowościach uczestników wyodrębnionych wg wykształcenia. Najdłuższym stażem pracy charakteryzowały się osoby**

o wykształceniu podstawowym – średnio 16,5 lat pracy, a najkrótszym ci, którzy zakończyli swoją edukację na poziomie zasadniczym zawodowym – średnio 14,0 lat pracy.

Przeważająca większość uczestników, bo około 80 % to mieszkańcy gminy, na terenie której był zlokalizowany CIS. Zamieszkiwanie gminy, gdzie znajduje się Centrum miało być w zamyśle wskaźnikiem trudności, które beneficjenci muszą pokonać, aby dotrzeć na zajęcia. Ostatecznie analizy potwierdziły przydatność tego wskaźnika; okazało się, że **przeciętna długość drogi jaką muszą pokonać uczestnicy tej samej gminy, na terenie której jest zlokalizowana placówka wynosi 4 km, natomiast mieszkańcy innej gminy muszą pokonać średnio 18 km.** Do podobnych wniosków prowadzi analiza długości czasu potrzebnego na dotarcie do placówki. Otóż średni czas, jaki muszą poświęcić uczestnicy na dotarcie na zajęcia w zależności od tego, czy jest czy też nie mieszkańcem gminy, na terenie której znajduje się Centrum, wyniósł odpowiednio: 25 i 48 minut.

Wśród uczestników Centrów prowadzonych przez stowarzyszenia udział mieszkańców innej gminy niż ta, na terenie której znajduje się CIS, był dwukrotnie wyższy niż wśród uczestników placówek prowadzonych przez samorządy. Biorąc jednak pod uwagę wyniki mówiące o tym, że w dużych miastach jest mniejszy procent osób zamieszkałych w gminie na terenie, której znajduje się Centrum oraz fakt zależności występującej pomiędzy jednostką prowadzącą a jej lokalizacją uznać należy, że mniejszy udział mieszkańców gminy w dużych ośrodkach miejskich jest spowodowany raczej łatwością dotarcia do tak zlokalizowanych placówek niż innymi czynnikami.

Respondenci charakteryzowali się zróżnicowaną długością pobytu w Centrum. Osoba o najkrótszym czasie stażu uczestnictwa brała udział w zajęciach jedynie 1 miesiąc, a beneficjent o najdłuższym stażu uczestniczył w zajęciach 18 miesięcy. Jak pokazały analizy, długość uczestnictwa była zróżnicowana pomiędzy Centrami w zależności od organu prowadzącego. I tak przeciętny okres uczestnictwa w przypadku badanych ośrodków prowadzonych przez stowarzyszenia wyniósł 4,7 miesiąca; podczas gdy w placówkach zarządzanych przez jednostki samorządowe był wyższy o 1,5 miesiąca. Dodatkowo występowało znacznie większe zróżnicowanie okresu przebywania w tych CIS-ach, które były prowadzone przez stowarzyszenia. Analizy pokazały także różnice w okresie uczestnictwa między osobami biorącymi udział w CIS-ach w zależności od lokalizacji przestrzennej; średni staż uczestnictwa wyniósł blisko 7 miesięcy dla tych, którzy brali udział w programach w małych miastach i 5 miesięcy dla tych, którzy byli uczestnikami w dużych miastach. Ustalenie to jest szczególnie ważne, gdyż długość okresu uczestnictwa w wielu przypadkach może się przełożyć na oceny procesów reintegracyjnych prowadzonych przez CIS. W świetle przeprowadzonych analiz należy stwierdzić, że dość wyraźnie związany z czasem uczestnictwa był fakt zamieszkiwania, bądź nie zamieszkiwania na terenie gminy, na terenie której znajduje się centrum. **Mieszkańcy gminy na obszarze, której działa CIS charakteryzowali się wyraźnie dłuższym okresem uczestnictwa niż mieszkańcy innej gminy.** I tak połowa uczestników, która pochodziła spoza gminy, gdzie znajduje się Centrum miała staż uczestnictwa nie wyższy niż 3 miesiące; natomiast połowa uczestników, która zamieszkiwała gminę, na terenie której funkcjonował

CIS uczestniczyła w programie co najmniej od 6 miesięcy. **Taki wynik może oznaczać, że w ośrodkach zachodzi proces „odsiewu” w szczególności tych uczestników, którzy muszą ponosić większe koszty związane z dotarciem na zajęcia.**

Tabela 9. – Charakterystyka uczestników wg ich dysfunkcji

Dysfunkcje	Liczba osób	Procent z ogółu
Bezrobocie	154	76,2
Bezdomność	12	5,9
Alkoholizm+Bezrobocie	8	4,0
Zwolnienie z Zakładu Karnego	6	3,0
Bezrobocie+Zwolnienie z Zakładu Karnego	5	2,5
Bezrobocie +Bezdomność	5	2,5
Alkoholizm	2	1,0
Uchodźstwo	2	1,0
Uchodźstwo +Bezrobocie	1	0,5
Narkomania	1	0,5
Alkoholizm+Bezrobocie+Zwolnienie z Zakładu Karnego	1	0,5
Bezdomność+ Bezrobocie+Zwolnienie z Zakładu Karnego	1	0,5
Bezdomność +Alkoholizm	1	0,5
Bezdomność +Alkoholizm+Bezrobocie	1	0,5
Bezdomność +Alkoholizm+Bezrobocie+ Zwolnienie z Zakładu	1	0,5
Bezdomność +Alkoholizm+Narkomaia	1	0,5
Ogółem	202	100 %

W świetle deklaracji badanych okazało się, że największy udział wśród uczestników stanowiły osoby, które zostały zakwalifikowane do programu, ponieważ pozostawały przez długi okres bezrobotne. Należy podkreślić, że właśnie to pytanie było dalece ingerujące i drażliwe dla badanych, dlatego też te wyniki należy traktować jedynie jako pewne orientacyjne informacje²³- tzn. że zazwyczaj beneficjentami programów są osoby długotrwale bezrobotne.

²³ Jak wynika z powyższego zestawienia do problemu uzależnienia od substancji psychoaktywnych przyznało się 16 osób, natomiast dalsze analizy pokazały, że 23 osoby w trakcie uczestnictwa wyszły z uzależnienia. Oznaczałoby to, że skuteczność terapii uzależnień w CIS-ach przekracza 100 %. Oczywiście, że trudno jest mówić o sobie w złym świetle, w tym pytaniu badani po prostu „uciekli” od negatywnego opisywania swojej sylwetki.

V. REALIZACJA ZADAŃ CIS W ZAKRESIE REINTEGRACJI SPOŁECZNEJ. ANALIZA I OCENA

Aktywizacja społeczna osób trudno zatrudnialnych stanowi warunek konieczny efektywnej reintegracji zawodowej. Stąd Centra Integracji Społecznej zgodnie z UZS zobligowane są do jej prowadzenia (rozdz.II.art.3). Spośród 19 CIS objętych pełnym monitoringiem w 16 odbywały się zajęcia i przekazywane były beneficjentom umiejętności w zakresie pełnienia ról społecznych w następujących zakresach i dziedzinach życia:

- załatwianie spraw w instytucjach, urzędach (poczta, bank, urząd pracy), nauka wypełniania formularzy urzędowych (paszport, dowód, przelewy na pocztę),
- funkcjonowanie w rodzinie (rola rodzica, wychowanie dzieci) i rozwiązywanie problemów i konfliktów rodzinnych,
- zachowanie się podczas rozmowy kwalifikacyjnej, autoprezentacja, konflikty w pracy, trening zachowań asertywnych, zasady komunikacji interpersonalnej, umiejętność rozładowywania stresu,
- kultura i higiena osobista.

Kształcenie umiejętności właściwego pełnienia ról społecznych polegało na poprawie motywacji uczestników do poznawania siebie, rozwoju osobistego oraz uzyskaniu umiejętności prawidłowych relacji z innymi ludźmi.

Nauka planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem była realizowana w ramach zajęć wyrabiających nawyki systematyczności, umiejętności wyznaczania celów i ich konsekwentnej realizacji oraz planowania przyszłości. W 16 monitorowanych Centrach prowadzone były zajęcia z tego zakresu. Ponadto 15 Centrów prowadziło zajęcia dotyczące racjonalnego gospodarowania pieniędzmi. W programie zajęć znalazły się następujące umiejętności:

- założenie konta bankowego, obsługa konta, przelewy świadczeń integracyjnych na konto, obsługa bankomatu, zakupy przez internet.

Realizacja zadań CIS w zakresie reintegracji społecznej odbywała się w formach warsztatów terapeutycznych, zajęć edukacji ogólnej, grup wsparcia i grup samopomocowych oraz organizacji czasu wolnego uczestników.

Warsztaty terapeutyczne – trwały ok. miesiąc. W większości badanych Centrów (15) zajęcia odbywały się zarówno w formie indywidualnych konsultacji jak i grupowych spotkań.

Edukacja ogólna – prowadzone były grupy korekcyjno wyrównawcze dla osób mających problemy z pisaniem i czytaniem, dysleksją, dysgrafią, elementarnymi umiejętnościami matematycznymi, przygotowaniem pism urzędowych oraz zajęcia z zakresu aktualnej sytuacji społeczno- ekonomicznej.

Grupy wsparcia lub grupy samopomocowe działały w 12 badanych Centrach – dla m.in. osób z problemem alkoholowym i dla samotnych matek w formie zajęć prewencyjno – terapeutycznych.

Organizacja czasu wolnego uczestników

W części badanych CIS oryginalną i pożądaną formą reintegracji społecznej była organizacja czasu wolnego uczestników (spotkania, pikniki, wyjścia do kina, wspólne świętowanie, imprezy integracyjne etc. („*Są takie osoby, które nigdy nie uczestniczyły w żadnych wydarzeniach kulturalnych, lub nigdy nie były poza Miastem*”).

Metody pracy z uczestnikami

Na podstawie przeprowadzonych badań można wyróżnić trzy typy metod pracy z uczestnikami CIS: pracy podczas zajęć, pracy po godzinach uczestnictwa w Centrum (czas wolny), integracji uczestnika ze środowiskiem lokalnym.

Doświadczenia części CIS wskazują, że do najbardziej efektywnych metod realizacji zadań reintegracji społecznej należało:

1. Unikanie wykładów i prowadzenie zajęć w formie gier i zabaw (*„Nie stosuję wykładów tylko zajęcia mobilizujące do myślenia i pracy. Zajęcia muszą być mało skomplikowane. Prosty język.. W formie zabawy, gdzie nie trzeba bardzo dużo zapamiętywać, jeśli ktoś jest alkoholikiem to ma problem z koncentracją, z myśleniem, (...) coś co wymaga tylko chwilowego zaangażowania i nie wymaga sięgania do pamięci długotrwałej, to im najbardziej odpowiada (np. metoda 5 kapeluszy²⁴)”*)
2. Indywidualne podejście do uczestnika
3. Zmienność stosowanych metod i form zajęć (*„Istotne jest to, że uczestnik co miesiąc jest w innej grupie, stawia mu się nowe wymagania, ma nowe obowiązki”*)
4. Wyłanianie liderów spośród uczestników Centrum inicjujących powstanie samorządu uczestników oraz motywujących słabszych uczestników.
5. Zagospodarowanie czasu wolnego²⁵, poprzedzona zajęciami przygotowawczymi, dzięki czemu uczestnicy CIS bardziej świadomie i z większym zaangażowaniem biorą w nich udział.
6. Organizowanie wyjazdów integracyjnych uczestników wraz z rodzinami, pozwalające lepiej poznać uczestników i dobrać/uzupełnić odpowiednio formy zajęć.
7. Angażowanie uczestników w prace społeczne, sprzyjające ich reintegracji z miejscem zamieszkania, zainteresowaniu najbliższym otoczeniem oraz powrotowi do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.
8. Zwracanie uwagi na najbliższe otoczenie uczestnika, w tym rodziny, znajomych, miejsca zamieszkania i występujących w nim problemów (np. problemy mieszkaniowe, przemoc w rodzinie, problem współzależnienia) (*„Ja nie wyobrażam sobie pracy z osobą bez znajomości jej rodziny, bo nie można wyrwać człowieka z jego środowiska i pracować tylko z nim”*).

---

²⁴ Metoda porozumiewania się w różnych sytuacjach prezentacji własnego punktu widzenia, przygotowania się do publicznych wystąpień; efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie, budowania więzi międzyludzkich, rozwiązywania problemów w twórczy sposób. W tej metodzie wykorzystywanych jest 5 kapeluszy różnego koloru, które symbolizują sposoby postrzegania problemu, jego analizę, znajdowania różnych rozwiązań i argumentowania.

²⁵ Sposoby spędzania czasu wolnego planowane są na podstawie wyników ankiety przeprowadzanej wśród uczestników.

Współpraca CIS z instytucjami lokalnymi w celu wspólnego rozwiązywania problemów uczestnika oraz skuteczniejszego osiągnięcia celów reintegracyjnych.

Przykładem dobrej współpracy był jeden CIS samorządowy współdziałający z większością instytucji działających na terenie gminy. Pracownik socjalny tego Centrum nawiązał kontakty m.in. z: kuratorami i komornikami (*"Sprawy alimentowe, komornicze, dzwonię żeby nie zdzierali 60%, nie zajmowali świadczenia, tylko na przykład zeszli na 25 %, jak jest taka możliwość"*), służbą zdrowia (*"chodzę z nimi często do lekarza, zwłaszcza z osobami, które mają problem alkoholowy, bo trzeba wziąć właśnie skierowanie na detoks"*), policją (*"wielu uczestników miało sprawę, bądź jest podejrzana o coś tam, pojawiają się też w miejscach, w których mogą się dziać różne rzeczy. Czasami policja przychodzi i pyta: słuchajcie nie wiecie jak ten tamten, czasami jedziemy razem na interwencje"*) poradnią psychologiczno – pedagogiczną – oferującą zajęcia dla rodziców (zajęcia na temat potrzeb dziecka, rozwiązywania konfliktów, prawidłowej komunikacji z dzieckiem) i poradnią terapii uzależnień.

Istotną usługą reintegracji społecznej było także ustalenie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego (IPZS), dostosowanego do potrzeb i możliwości uczestnika. W 16 badanych placówkach w ustalaniu IPZS brał udział psycholog, a diagnoza psychologiczna w ustalaniu Indywidualnego Planu była adekwatna do wytycznych zawartych w UZS. Psychologowie przeprowadzali z uczestnikami wnikliwe rozmowy oraz badania diagnostyczne (testy, ankiety)²⁶ służące rozpoznaniu ich indywidualnych potrzeb i możliwości. Monitorowanie potrzeb uczestników odbywało się na podstawie obserwacji podczas ich pobytu w CIS. Na tej podstawie uczestnik był kierowany na odpowiednie zajęcia, warsztaty w Centrum lub poza (np. ośrodek leczenia uzależnień). Podczas miesiąca próbnego odbywały się zajęcia warsztatowe z psychologami i doradcą zawodowym, podczas których miała miejsce bardziej pogłębiona diagnoza potrzeb, deficytów i możliwości uczestników. Indywidualizacji IPZS służą także spotkania kadry, podczas których następuje wymiana obserwacji dotyczących poszczególnych uczestników, a w efekcie ustalone są dalsze kierunki ich rozwoju społeczno-zawodowego.

W badaniach pogłębionych 7 centrów integracji społecznej pytano uczestników, czy brali udział w wybranych zajęciach z zakresu reintegracji społecznej. Okazało się, że trzech na czterech badanych przyznało, iż brało udział w zajęciach poświęconych kształceniu umiejętności pełnienia ról społecznych. Dwóch na trzech korzystało indywidualnie z pomocy terapeuty bądź psychologa. Około połowy badanych uczestniczyło w zajęciach poświęconych budowaniu planów życiowych i określania środków do ich realizacji, nieco niższy niż 50 % odsetek respondentów potwierdził swoją partycypację w grupach terapeutycznych.

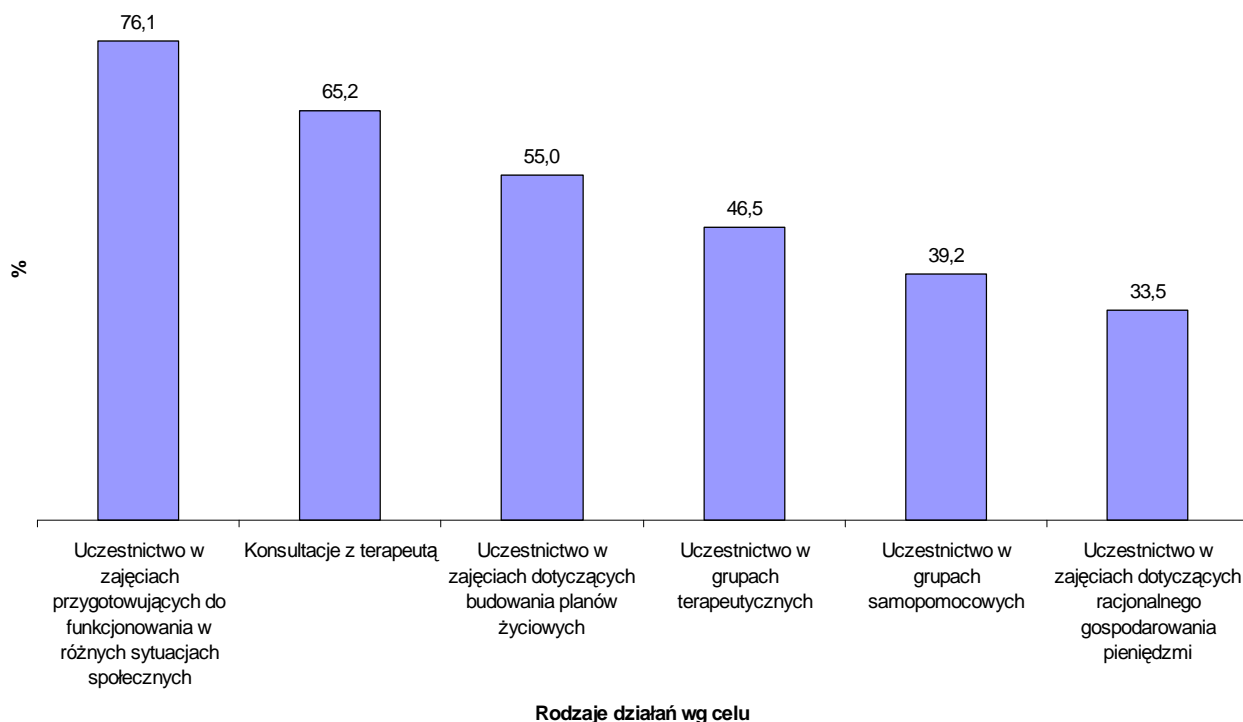
---

²⁶ M.in. Kwestionariusz Kompetencji Społecznych, Zestaw Testów APIS, Test matryc J.C.Raven, Kwestionariusz Temperamentu, Kwestionariusz Osobowości, Zestaw Testów Uzdolnień.

Z danych wynika, że stosunkowo najrzadziej uczestnicy brali udział w zajęciach dotyczących racjonalnego gospodarowania pieniędzmi, gdyż jedynie niewielka grupa (33 %) uczestników brała udział w tego typu zajęciach. Dane o uczestnictwie w poszczególnych zajęciach były wypełniane przez samych uczestników, natomiast dane na temat prowadzenia w 15 CIS-ach zajęć dotyczących racjonalnego gospodarowania środkami pieniężnymi pochodzą z ankiety skierowanej do kierowników CIS. Różnice w opiniach mogą wynikać z tego, że:

- a) zajęcia tego typu prowadzone są stosunkowo rzadko, więc mała część badanych (zwłaszcza tych o krótkim stażu) miała możliwość uczestnictwa w nich.
- b) zajęcia tego typu są prowadzone często, jednak z uwagi na ich charakter (np. krótki czas trwania takich zajęć, lub nazwę zajęć (zajęcia prowadzone w szerszym bloku np. warsztaty terapeutyczne) nie są one odbierane przez badanych jako odrębny kurs, z tego powodu badanie ujawnia relatywnie mały odsetek osób uczestniczących w tego typu zajęciach
- c) nieobecność uczestnika na zajęciach

Wykres 7 – Procent osób twierdzących, że brało udział w następujących zajęciach z zakresu reintegracji społecznej

Według deklaracji uczestników procesy reintegracji społecznej różnią się w zależności od tego, jaki podmiot prowadzi CIS. Okazuje się bowiem, że w Centrach samorządowych udział uczestników objętych działaniami z zakresu reintegracji społecznej jest większy niż w placówkach pozarządowych. Na pytanie, czy uczestnik brał udział w zajęciach przygotowujących do funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych, prawie 90 % uczestników z CIS-ów

samorządowych udzieliła twierdzącej odpowiedzi, natomiast w placówkach stowarzyszeniowych udział takich osób był wyraźnie niższy i wynosił 65 % uczestników. Powodem tej dysproporcji mogły być różnice w długości uczestnictwa między placówkami prowadzonymi przez różne podmioty, o której pisano wyżej²⁷. Podobnie było w przypadku pytań o uczestnictwo w zajęciach poświęconych budowaniu planów życiowych, grupach terapeutycznych oraz tych, gdzie celem było przekazanie wiedzy na temat racjonalnych sposobów zarządzaniem pieniędzmi: uczestnicy Centrów prowadzonych przez organa samorządowe zdecydowanie częściej niż osoby z placówek stowarzyszeniowych twierdzili, że brali udział w tych zajęciach. **Różnice między uczestnikami z CIS prowadzonych przez podmioty samorządowe i pozarządowe były znaczne: przykładowo blisko 70 % uczestników z ośrodków samorządowych brało udział w grupach terapeutycznych, wówczas gdy analogiczny wskaźnik dla placówek pozarządowych wyniósł 26 %.** Stąd uznać należy, iż w rzeczywistości występują poważne różnice w formach reintegracji społecznej pomiędzy CISami samorządowymi i pozarządowymi.

Indywidualne cechy uczestników w różnym stopniu kształtowały poziom uczestnictwa w zajęciach reintegracyjnych. **Płeć różnicowała poziom uczestnictwa w dwóch rodzajach zajęć: grupach terapeutycznych i grupach samopomocowych. Okazało się, że udział mężczyzn biorących w nich udział jest wyraźnie wyższy niż udział kobiet. Badanie dowiodło, że znaczenie wieku jako czynnika kształtującego poziom uczestnictwa w zajęciach z zakresu z zakresu reintegracji społecznej było nieznaczące. Osoby starsze nieco częściej brały udział w tego typu zajęciach niż osoby młodsze. Natomiast wykształcenie beneficjentów różnicowało uczestnictwo niemal we wszystkich typach zajęć²⁸. Osoby lepiej wykształcone (z średnim wykształceniem) wyraźnie rzadziej niż pozostałe uczestniczyły w zajęciach z zakresu reintegracji społecznej.**

Ocena zajęć integracji społecznej w opinii uczestników CIS

W badaniu poproszono uczestników ocenę przydatności zajęć z zakresu integracji społecznej. **Przynajmniej 90 % uczestników poszczególnych zajęć uznało je za pożyteczne lub pomocne.**

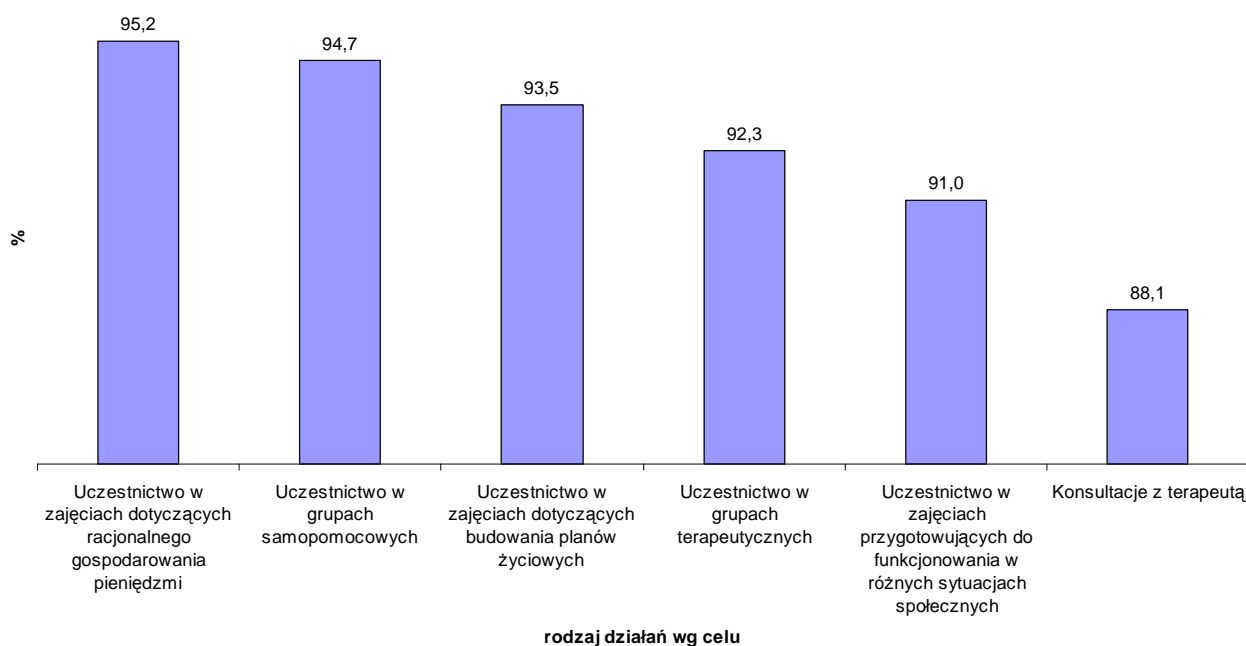
---

²⁷ Szczegółowa analiza nie doprowadziła do jednoznacznego rozstrzygnięcia problemu, gdyż okazało się, że wśród uczestników o krótkim stażu większy udział osób z placówek pozarządowych utrzymywał, że brał udział w tego typu zajęciach; z kolei wśród uczestników o długości pobytu w ośrodku powyżej kwartału, to wśród beneficjentów z placówek samorządowych odnotowano większy udział osób twierdzących, że brały udział w takich zajęciach.

²⁸ Nie okazało się ono jedynie cechą istotnie oddziałyującą w przypadku odpowiedzi na pytanie o uczestnictwo w zajęciach uczących funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych, czyli inaczej mówiąc na pytanie bardzo ogólne.

Najwyżej ocenione zostały zajęcia dotyczące racjonalnych sposobów gospodarowania pieniędzmi; najniżej oceniono indywidualne konsultacje z terapeutą.

Wykres 8 – Procent osób twierdzących, że poszczególne zajęcia z zakresu reintegracji społecznej są pożyteczne

Zwraca uwagę, że oceny badanych są mało zróżnicowane w zależności od organu prowadzącego CIS i indywidualnych cech beneficjentów. Jednak szczegółowe wyniki analizy wskazują, że w CIS prowadzonych przez stowarzyszenia odsetek uczestników pozytywnie oceniających użyteczność zajęć przygotowujących do funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych był wyższy (97 %) niż analogiczna wielkość wśród osób z placówek samorządowych (87 %). Natomiast w przypadku ocen odnoszących się do indywidualnych konsultacji z terapeutą procent osób uznających te konsultacje za pożyteczne był wyższy wśród uczestników z CIS prowadzonych przez samorządy (93 %) niż tych z placówek kierowanych przez organizacje pozarządowe (84 %). **Podsumowując, brak różnic lub nieznaczne różnice w opiniach uczestników Centrów na temat jakości zajęć integracji społecznej prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego i III sektor wskazują na zbliżony i wysoki poziom tych zajęć prowadzonych przez oba podmioty.**

Nieźmiernie trudno na podstawie subiektywnych opinii badanych oceniać w sposób wiarygodny efekty procesów reintegracyjnych²⁹. Niemniej zebrany materiał empiryczny pozwala ustalić, jak

²⁹ Trudność ta spotęgowana zostaje jeszcze przez fakt dużego zróżnicowania badanej zbiorowości wg długości pobytu w CIS, a także poprzez nieporównywalność pytań dotyczących korzyści i strat wynikających dla

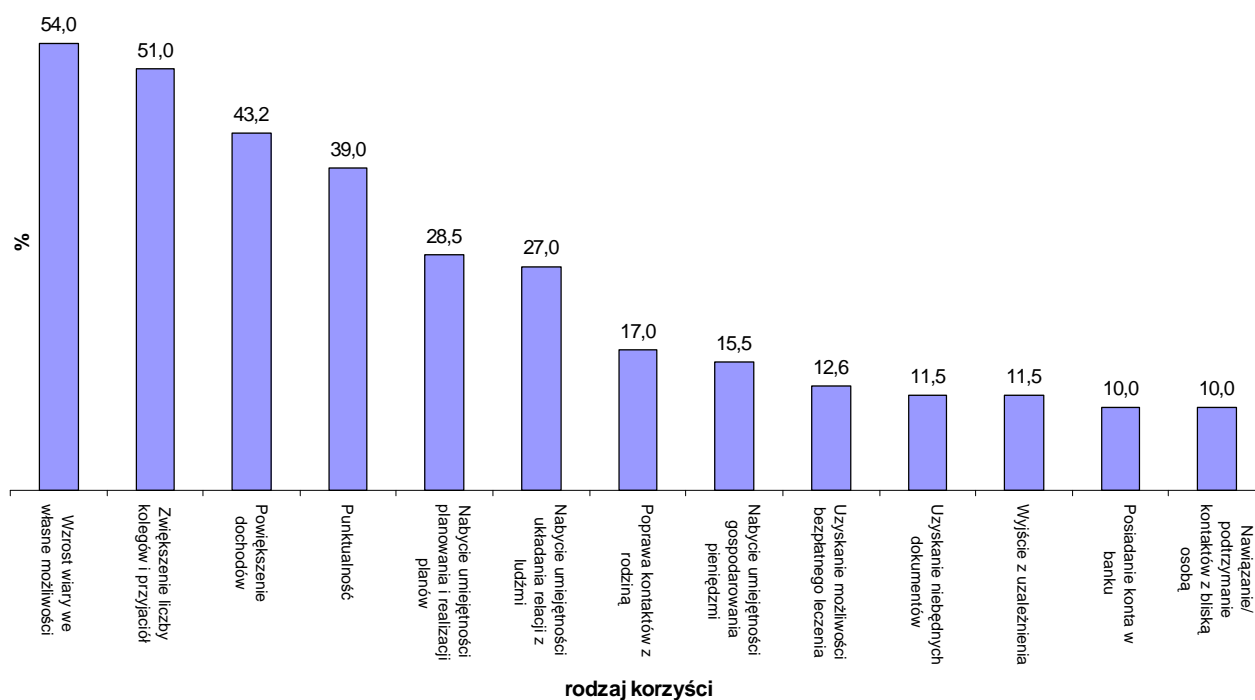
oceniają uczestnicy rezultaty swojej obecności w Centrach. Najogólniej biorąc **wśród badanych wyraźnie przeważały osoby, które dostrzegały zmiany na lepsze: liczba osób wskazujących na korzyści w stosunku do liczby tych, którzy wskazywali na straty była 15,5 razy wyższa. Wśród osób wskazujących na straty wyniki z ich pobytu w Centrum, aż 73 % wskazywało na obniżenie dochodów. Oznacza to, że świadczenia reintegracyjne zwykle nie dają pewnej części badanych dochodów porównywalnych z pracą dorywczą w szarej strefie. Na podkreślenie zasługuje także, że badani stosunkowo często do „kosztów” wynikających z udziału w Centrum zaliczali kłopoty rodzinne (27 % osób z tych, które dostrzegały negatywne strony uczestnictwa).** Należy to wyjaśnić faktem, że część CIS nie obejmuje rodzin uczestników żadnym wsparciem placówki, co może powodować, że członkowie rodzin czują się odizolowani lub w pewien sposób zazdrośni i wyrażają swoje negatywne emocje zniechęcając uczestnika CIS („po co chodzisz do CIS, co ci to da, nie ma kto się zająć dziećmi, zrobić obiadu, naprawić coś w domu”). Takie postawy wywołują konflikty i pogorszenie atmosfery w domach uczestników.

W przypadku dokonania oceny dot. korzyści z tytułu uczestnictwa w CIS, beneficjenci mieli ułatwione zadanie, gdyż przedstawiono im listę potencjalnych korzyści. Dla czytelności dokonano podziału na korzyści dotyczące sfer: zawodowej i socjalnej. Okazało się, że **największy odsetek badanych, bo około połowy respondentów, wśród korzyści socjalnych wymienił wzrost wiary we własne możliwości oraz zwiększenie liczby znajomych i przyjaciół. Warto podkreślić, że nieco ponad 40 % badanych wśród korzyści wymieniła także wzrost dochodów.** Zatem okazuje się, że świadczenia integracyjne dla dużej części uczestników stanowią istotne poprawienie budżetu. **Liczba uczestników, którzy wśród korzyści dostrzegli poprawę dochodów w stosunku do tych, którzy wśród strat dostrzegli obniżenie się dochodów była 10 razy wyższa.** Stosunkowo duży procent badanych (40 %) wymieniło wśród korzyści to, że uczestnictwo w programie CIS wyrobiło w nich nawyk punktualności. **Uczestnicy dość rzadko dostrzegali korzyści z zajęć mających na celu podniesienie kompetencji w relacjach interpersonalnych, czy tych dotyczących umiejętności układania planów i ich realizacji, gdyż zaledwie co czwarty badany do korzyści zaliczał nabycie takich umiejętności.**

---

badanych z uczestnictwa, gdyż w przypadku pytań o straty badani odpowiadali na tzw. pytanie otwarte, podczas gdy lista możliwych korzyści została im przedstawiona w postaci listy potencjalnych zysków.

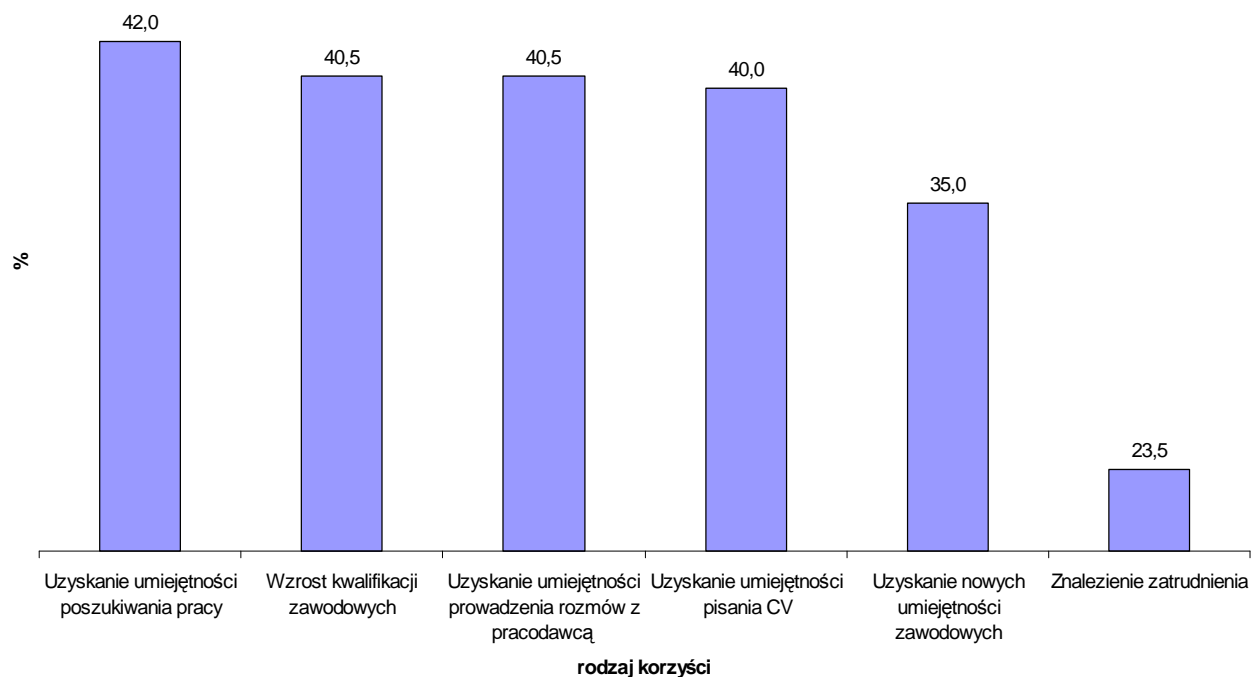
Wykres 9 – Procent osób wskazujących na korzyści socjalne wynikające z ich pobytu w Centrum

Pewnym zasokoczeniem może być fakt, że wśród badanych zupełnie nie doceniane jest nabycie formalnych uprawnień, takich jak możliwość bezpłatnego leczenia, uzyskania dokumentów, czy posiadania konta w banku: jedynie co dziesiąty uczestnik docenił te korzyści. Podkreślić także należy, że pobyt w Centrum rzadko poprawiał relacje interpersonalne uczestników z bliskimi osobami.

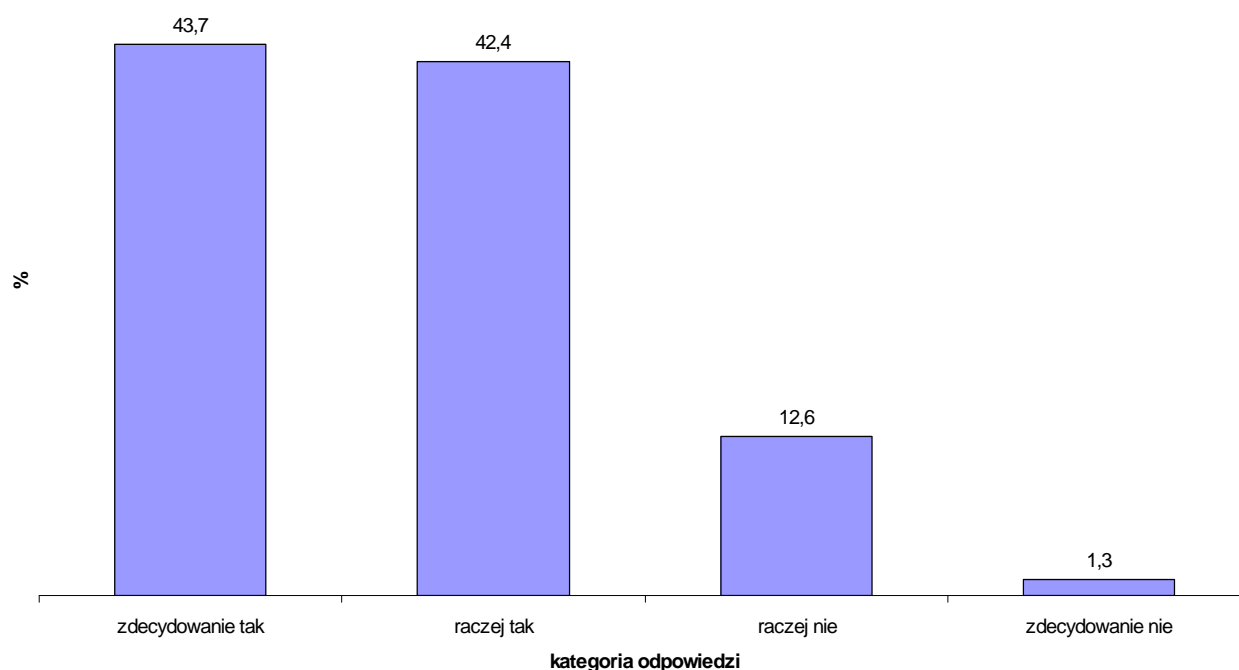
Wśród korzyści odnoszących się do sfery zawodowej na wysokich miejscach w rankingu znalazły się umiejętności dot. poszukiwania pracy, w tym m.in. nabycie umiejętności przygotowania CV i rozmowy z pracodawcą. Nieco niższe miejsca w rankingu zajęły te aspekty, które odnosiły się do kwalifikacji zawodowych. Odsetek osób, który wskazuje na tego rodzaju korzyści oscyluje wokół wartości 40 %. Co czwarty badany wśród korzyści wymienił to, że znalazł zatrudnienie.

Wykres 10 – Procent osób wskazujących na korzyści zawodowe wynikające z pobytu w Centrum

Na podkreślenie zasługuje fakt, że aż 87 % uczestników oceniło, że w CIS otrzymuje odpowiednią pomoc w powrocie do normalnego życia.

Wykres 11 – Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy poprzez swój udział w CIS otrzymuje odpowiednią pomoc w powrocie do normalnego życia zawodowego, społecznego i osobistego?”

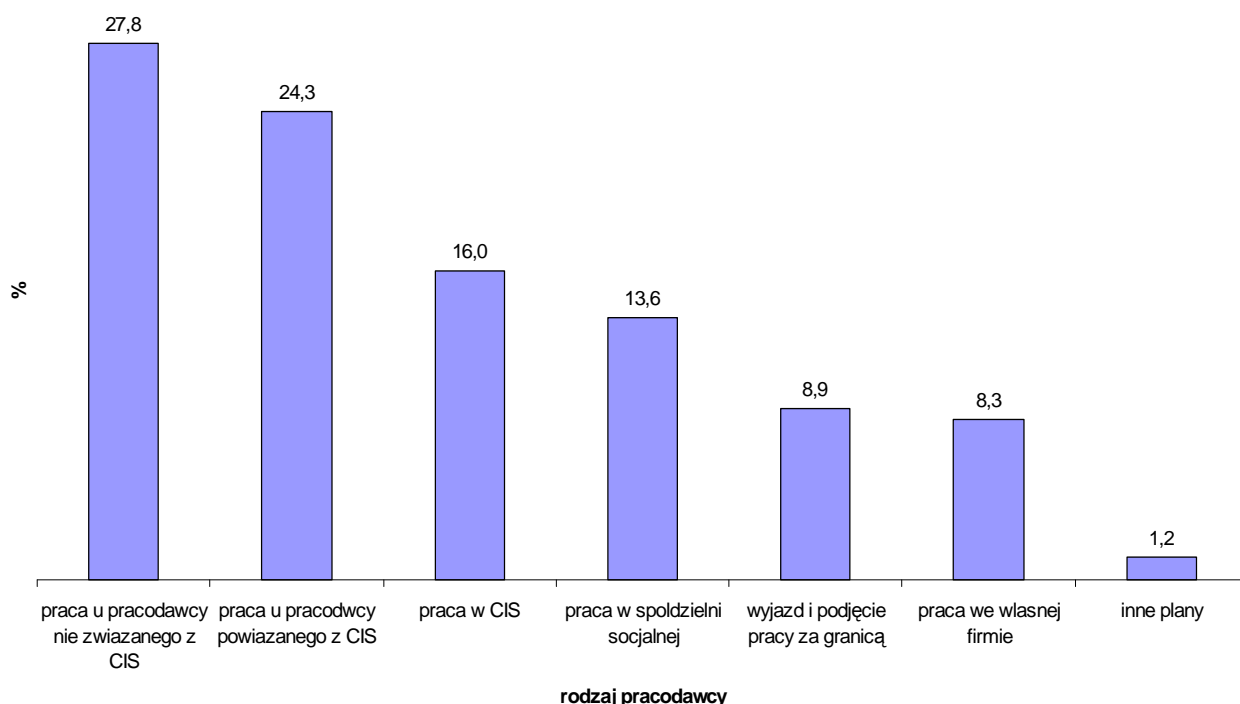

Odpowiedź na pytanie: „Czy poprzez swój udział w CIS otrzymuje odpowiednią pomoc w powrocie do normalnego życia zawodowego, społecznego i osobistego?” wskazuje na poziom usług świadczonych przez Centra. **Jak wskazują dane, jedynie 1 % uczestników zdecydowanie uważa, że pomoc oferowana przez Centra jest nie wystarczająca.** Istotne jest także to, że większość cech uczestników nie różnicuje tych opinii, wyjątkiem tutaj jest staż uczestnictwa. Wyniki wskazują, że **wraz ze wzrostem długości pobytu w Centrum spada odsetek pozytywnych opinii.** Może oznaczać to, że uczestnicy o najdłuższym stażu nie czują się jeszcze gotowi do opuszczenia placówki i stąd te bardziej negatywne opinie; choć z drugiej strony, mając na uwadze ich długie doświadczenia w programach oferowanych przez centra, oznaczać to może, że dość znaczny, bo wynoszący około ¼ udział osób przechodzących program nie jest dostatecznie przygotowanych do powrotu do normalnego życia. Trudno tę kwestię rozstrzygnąć dysponując jakościowym materiałem empirycznym.

Kolejnym ważnym ustaleniem wskazującym, że CISy działają sprawnie i przygotowują uczestników do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie jest fakt, że prawie 90 % respondentów stwierdziło, że po zakończeniu okresu uczestnictwa wyobraża sobie swoją przyszłą pracę. Nieco częściej wyobrażenia o tym, jaką pracę będą wykonywali w przyszłości, mieli uczestnicy CIS samorządowych. Przyczyną tego stanu rzeczy może być fakt, że znaczna część osób biorących udział w CIS-ach prowadzonych przez samorządy, to mieszkańcy małych miast, stąd ich możliwości podjęcia pracy są bardziej ograniczone i tym samym łatwiej mogą sobie wyobrazić swoją przyszłą pracę zawodową. Podkreślić też warto, że na wyobrażenia o rodzaju przyszłej pracy wpływały doświadczenia zawodowe. Uczestnicy, którzy w przeszłości pracowali nieco częściej niż ci, którzy nie mieli doświadczeń zawodowych, posiadali sprecyzowane wyobrażenia na temat tego, co będą w przyszłości robili.

Jak wynika z badań pogłębionych, stosunkowo duży procent uczestników wyobraża sobie, że dzięki Centrum wejdą/powrócą na rynek pracy. Okazuje się, że **ponad połowa badanych sądzi, że po ukończeniu CIS znajdzie zatrudnienie w Centrum bądź u pracodawcy związanego z centrum.** Nieco ponad ¼ badanych uważa, że znajdzie zatrudnienie na wolnym rynku jako pracownik najemny. **Prawie 14 % badanych widzi siebie w roli uczestnika spółdzielni socjalnej.** A około 8 % zamierza wyemigrować lub rozpocząć działalność na własny rachunek.

Wykres 12 – Rozkład odpowiedzi na pytanie o rodzaj pracy jaką będzie wykonywał po zakończeniu uczestnictwa

Jeśli rzeczywiście plany uczestników zostałyby zrealizowane, to trzeba by uznać, że zajęcia przygotowujące do prowadzenia firmy stoją na bardzo wysokim poziomie. Łatwiej jednak wyobrazić sobie, że znaczna część beneficjentów po zakończeniu okresu uczestnictwa podejmie pracę w Centrum bądź w takim podmiocie gospodarczym, który blisko współpracuje z CISem.

Uczestnicy CIS o świadczeniach integracyjnych i wybranych formach pomocy materialnej

Przeważająca część badanych (94 %) deklaruje, że otrzymuje świadczenia integracyjne.

Wśród uczestników CIS prowadzonych przez stowarzyszenia 99 % otrzymywało świadczenia integracyjne, natomiast wśród placówek samorządowych udział osób otrzymujących te świadczenia był wyraźnie niższy i wyniósł 88%. Materiał empiryczny nie pozwala na wyjaśnienie skąd tak znacząca różnica³⁰. Uczestnicy byli bardzo zgodni co do wysokości świadczenia - **90 % badanych wyraziło pogląd, że świadczenie jest nie wystarczające**. Czynnikiem słabo, ale

³⁰ Pierwsze przypuszczenie opiera się na założeniu, że skoro w CIS-ach samorządowych uczestnicy charakteryzują się nieco gorszym wykształceniem, to istnieje większe prawdopodobieństwo tego, że nie zrozumieli oni pytania, w szczególności chodzi tu o pojęcie „świadczenie integracyjne”, na rzecz tej hipotezy przemawia fakt, że wśród osób z wykształceniem podstawowym udział tych, którzy twierdzą, że otrzymują świadczenie jest relatywnie biorąc najniższy. Poniekąd może to wynikać, z tego, że wśród badanych były też takie osoby, które jeszcze nie otrzymały świadczenia, gdyż przebywały w Centrach mniej niż miesiąc.

różnicującym te opinie, okazało się wykształcenie i długość okresu pobytu w CISie: im wyższe wykształcenie, tym wyższy jest udział tych, którzy twierdzą, że świadczenie integracyjne nie jest wystarczające. Należy sądzić, że lepiej wykształcone osoby mają nieco inne wyobrażenia na temat wysokości „wynagrodzeń” niż te gorzej wykształcone³¹. Pomiędzy długością uczestnictwa a udziałem tych, którzy uważają, że świadczenie integracyjne nie jest wystarczające zachodzi następująca zależność: im dłużej, tym częściej wyrażana jest taka opinia. Może to znaczyć, że o ile we wstępnej fazie uczestnictwa świadczenia integracyjne stanowią poważny zastrzyk finansowy dla osób bez stałych dochodów i o najniższych dochodach, to po dłuższym okresie uczestnictwa, ograniczone możliwości konsumpcyjne zmieniają te przekonania.

Przeważająca większość badanych (93 %) otrzymuje w Centrum bezpłatny posiłek. Szczegółowe analizy pokazały, że w placówkach prowadzonych przez organizacje pozarządowe takie praktyki mają częściej miejsce niż w placówkach samorządowych, odsetki otrzymujących bezpłatne posiłki wyniosły odpowiednio: 98 % i 88 %. Jednak stwierdzenie, że w CIS prowadzonych przez stowarzyszenia uczestnik może częściej liczyć na posiłek byłoby uproszczeniem, gdyż modyfikującą rolę odgrywa tutaj fakt, czy uczestnik musi pokonać większą, czy też mniejszą odległość na zajęcia. Przykładowo szczegółowa analiza pokazała, że w ośrodkach samorządowych wszyscy uczestnicy, którzy nie są mieszkańcami gminy na terenie, której znajduje się CIS otrzymywali bezpłatne posiłki. **Wśród osób, które otrzymują bezpłatny posiłek blisko ¾ badanych uważa, że posiłek jest wystarczający.** Podkreślić trzeba, że wśród uczestników z placówek prowadzonych przez organizacje pozarządowe udział osób uznających posiłek za wystarczający jest wyraźnie wyższy niż wśród uczestników z placówek kierowanych przez samorząd. **Duże różnice w ocenie tego, czy posiłek jest czy też nie wystarczający występują wśród badanych w zależności od ich płci. Wśród mężczyzn jedynie 60 % ocenia posiłek jako wystarczający, zaś wśród kobiet analogiczny odsetek wyniósł 84 %.**

Trzech na czterech uczestników otrzymuje w Centrum ubrania ochronne lub inne środki podnoszące poziom bezpieczeństwa pracy. Na podstawie wyników niniejszego badania trudno stwierdzić, czy jest to dużo, czy mało, gdyż w tym przypadku dużo zależy od rodzaju pracy jaką wykonują uczestnicy. **Bardzo duży odsetek uczestników 86 % uznał, że otrzymywane środki ochrony osobistej są wystarczające.** Okazało się, że ocena ta była uzależniona od płci, wieku, poziomu wykształcenia, a także od długości okresu pobytu w Centrum. I tak **mężczyźni wyraźnie rzadziej niż kobiety uważali, że otrzymywane środki ochrony potrzebne do wykonywanej pracy są wystarczające.** Prawidłowość występującą między wiekiem badanego, a oceną tego czy środki ochronne są wystarczające można opisać tak: im starszy respondent, tym częściej uważał, że otrzymywane środki są wystarczające. **Lepiej wykształceni uczestnicy**

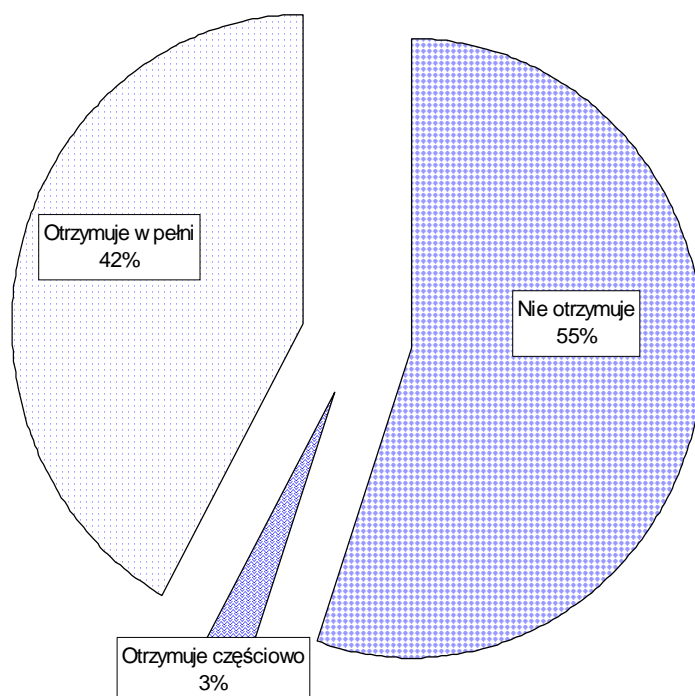
---

³¹ Faktycznie większość badań wskazuje na silną zależność występującą pomiędzy poziomem wykształcenia w wysokości wynagrodzeń. Można zatem powiedzieć, że lepiej wykształcone osoby wyżej się „cenią” i to jest przyczyną ich większego niezadowolenia z poziomu otrzymywanych świadczeń.

uważali częściej niż gorzej wykształceni, że otrzymywane środki nie są wystarczające. I w końcu uczestnicy o najkrótszej długości pobytu w ośrodku najczęściej twierdzili, że ochronne ubranie lub inne rzeczy potrzebne do zapewnienia bezpieczeństwa pracy są wystarczające.

Ważnym materialnym aspektem dla uczestników mieszkających w znacznej odległości od CIS-u jest to, czy mogą liczyć na zwrot kosztów przejazdu. Jak wynika z poniższego wykresu prawie połowa wszystkich badanych otrzymuje zwrot kosztów dojazdu do CIS-u, w tym przytłaczająca większość otrzymuje pełną refundację, głównie ze środków EFS (Działanie 1.5). Jest to tym bardziej godne podkreślenia działanie centrów, że refundacja kosztów dojazdu uczestnika na zajęcia CIS nie jest wskazywana w artykule 10 ust.6 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, w którym wyszczególniono na co „są przeznaczane środki finansowe na działalność Centrum”.

Wykres 13 – Udział uczestników wg tego, w jakim stopniu otrzymują zwrot kosztów dojazdu do CIS.

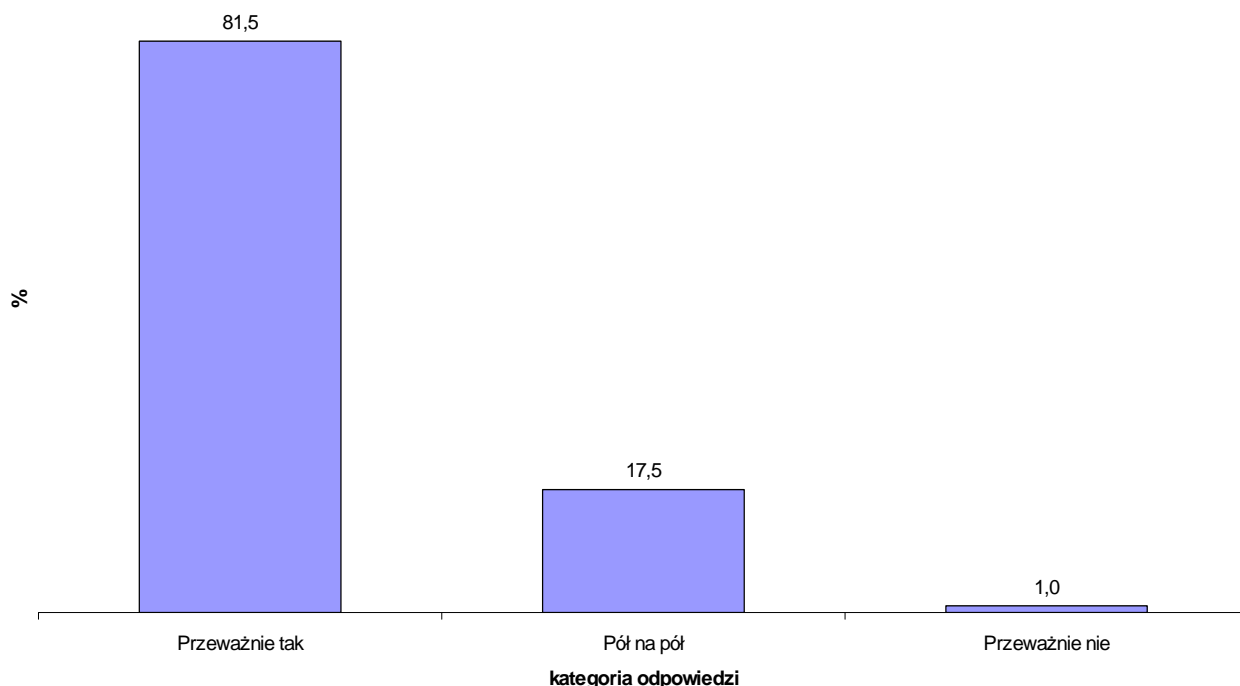
Na podstawie zebranych danych można jedynie tyle powiedzieć na temat materialnego zabezpieczenia pobytu uczestników w placówce. W świetle deklaracji

uczestników, wydaje się, że Centra dbają dobrze o materialne warunki uczestnictwa w programie.

Opinie uczestników o relacjach z personelem CIS

W ankiecie zawarto trzy pytania odnoszące się do relacji między personelem a uczestnikami. Kluczową kwestią w prawidłowym funkcjonowaniu Centrum jest oczywiście merytoryczny poziom personelu, aczkolwiek nastawienie personelu do osób biorących udział w programach reintegracji jest w tym przypadku nie mniej ważny. Chodzi o to, że w przypadku pracy z osobami wywodzącymi się ze środowisk zmarginalizowanych umiejętności interpersonalne pracowników Centrów muszą być wysokie, aby zachęcić tak trudnego uczestnika do współdziałania. Należy zatem podkreślić, że **przeważająca większość uczestników uznała, że personel stara się zachęcić ich do aktywnego uczestnictwa w zajęciach i nie przejawia wobec nich postawy ignorującej.**

Wykres 14 – Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy osoby prowadzące zajęcia w CIS zachęcają uczestników do aktywnego udziału w zajęciach i chętnie odpowiadają na pytania?”

Ważnym ustaleniem jest też to, że jedynie jeden uczestnik na stu odnosi wrażenie, że personel CIS charakteryzuje się postawą obojętną, czy wręcz nieprzychylną.

O odpowiednich kwalifikacjach personelu świadczy także to, że blisko 90 % uczestników stwierdziło, że w Centrum znajduje się taki pracownik, do którego może zawsze zwrócić się

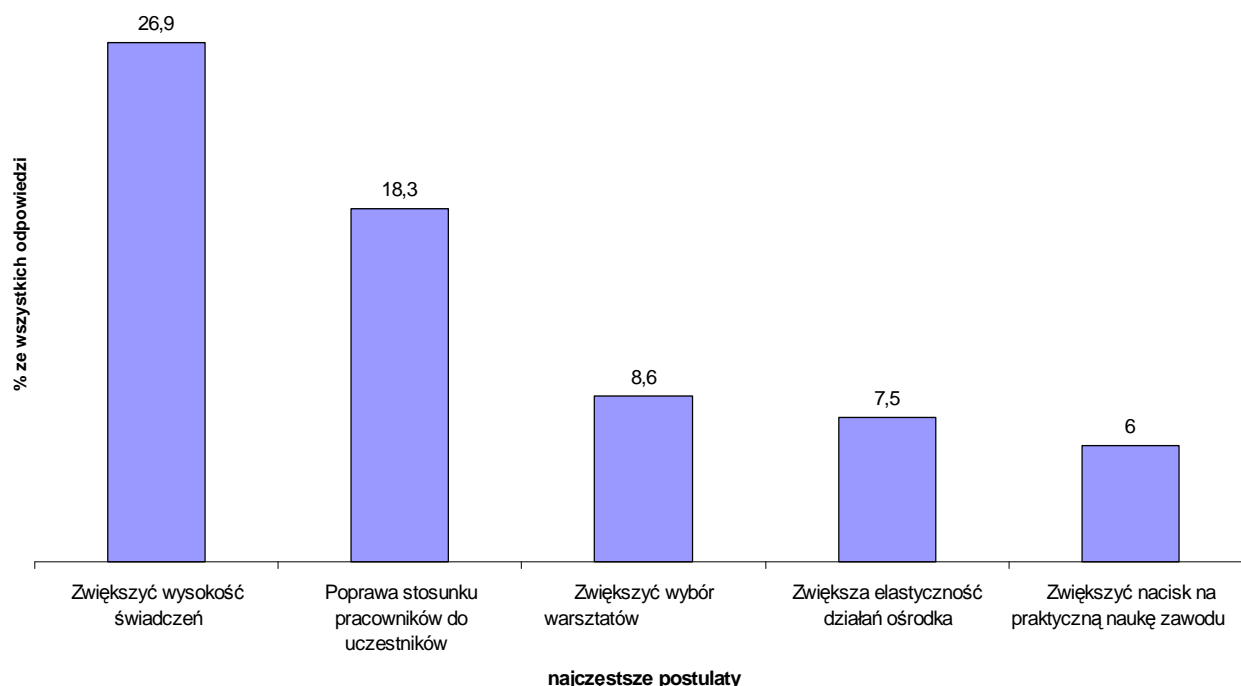
o pomoc w poszukiwaniu pracy. Jedynie nieco mniej badanych (82 %) przyznało, że w Centrum jest taki pracownik, do którego może się zwrócić o pomoc w sprawach osobistych. W świetle takich fragmentarycznych wyników można stwierdzić, że personel Centrów charakteryzuje się wysokimi umiejętnościami pracy z tak trudnymi uczestnikami. Pracownicy CIS nie tylko potrafią zachęcać do partycypacji w zajęciach, lecz potrafią także zaskarbić sobie zaufanie swych wychowanków do tego stopnia, że nie krępują się oni zwrócić o pomoc nawet w sprawach osobistych. Warto także podkreślić, że zaufanie swoich podopiecznych personel zyskuje już we wczesnym etapie pobytu uczestnika, bowiem okazało się, że nawet długość okresu uczestnictwa nie różnicowała powyższych ocen personelu w bardzo wyraźny sposób.

Opinie uczestników na temat mankamentów w funkcjonowaniu CIS i proponowane zmiany

Analiza ujawniła, że około 44 % badanych dostrzega słabości w działaniu CIS. Częstość dostrzegania słabych stron jest wyraźnie uzależniona od tego, jaki podmiot prowadzi placówkę. **W placówkach pozarządowych badani wyraźnie rzadziej widzą elementy, które należałoby zmienić, niż uczestnicy ośrodków samorządowych.** Ponadto umiejętność formułowania sądów krytycznych jest wyraźnie uwarunkowana przez wykształcenie badanych, oraz ich staż uczestnictwa. Rzeczywiście jest tak, jak można było się spodziewać, **osoby lepiej wykształcone częściej dostrzegają słabe strony funkcjonowania Centrów niż te, słabiej wykształcone.** Dłuższy okres pobytu sprzyja obserwacji, stąd odnotowana w badaniu zależność: im dłuższy okres pobytu w placówce, tym częściej uczestnik dostrzega słabe ogniwa w działaniu CIS-u.

Postulowane zmiany odnosiły się do wielu kwestii; niektóre miały charakter bardzo ogólny, jak „zmiana organizacji CIS” inne zaś bardzo konkretny: „aby były napoje do obiadów”.

Wykres 15 – Najczęstsze postulaty dotyczące tego co należało by zmienić w działaniu CIS-ów

Jak wynika z powyższych danych głównym problemem dla badanych była wysokość świadczeń integracyjnych, ¼ postulowanych zmian dotyczyła właśnie zwiększenia wysokości świadczeń. Drugie miejsce zajął postulat dotyczący zmiany stosunku personelu do beneficjentów programów, trzeba podkreślić, że nie zmienia to wniosków dotyczących pracowników CIS, bowiem liczba osób, która zgłosiła ten postulat stanowiła 8 % z całej badanej zbiorowości. Stosunkowo często podkreślano ważność praktycznej nauki zawodu, postulując żeby zwiększyć możliwości wyboru zajęć na warsztatach, albo aby zajęcia praktyczne stanowiły większą niż dotychczas część zajęć.

Główne efekty reintegracji społecznej w opinii prowadzących zajęcia:

- zwiększenie samoświadomości uczestników (*„osoby uzależnione jeżeli czują, że może dojść do nawrotu choroby alkoholowej to przychodzą do nam i mówią o tym”*) większa motywacja, samodzielność, otwartość, wzrost poczucia własnej wartości, uporządkowanie spraw rodzinnych i socjalnych, podjęcie pracy nad uzależnieniami, sprawniejsze funkcjonowanie w grupie *„Nauczyli się prowadzenia odpowiedniej rozmowy ze sobą, rozwiązywania konfliktów nie na zasadzie jak to było dotychczas, że często się kłócili i wyzywali, obrażali, nie potrafili przyjąć krytyki na swój temat”*
- Zmniejszenie liczby osób korzystających z instytucji pomocy społecznej typu MOPR, OPS, PUP.

- *"Pod kątem tej integracji społecznej udaje się wyjść 50 -70 % Reszta odpada"* (dane szacunkowe)

Perspektywy CIS w odniesieniu do realizacji usług "reintegracja społeczna"

Pozyskanie uczestników do CIS

Spośród 17 Centrów 10 stwierdziło, że pozyskanie uczestników do CIS będzie trudniejsze, a w związku z tym liczba przewidzianych miejsc dla uczestników ulegnie zmniejszeniu. Przyczyną trudności w pozyskaniu beneficjentów do CIS jest:

- poprawa sytuacji na rynku pracy,
- migracje w celach zarobkowych,
- zmniejszenie liczby długotrwale bezrobotnych faktycznie zainteresowanych podjęciem zatrudnienia,
- spadek liczby osób spełniających wymagania dotyczące okresu pozostawania bezrobotnym,
- większa dostępność ofert pracy na wolnym rynku w związku z migracjami w celach zarobkowych i wynikający z tego wzrost liczby pracodawców poszukujących pracowników, których chcą samodzielnie przeszkolić oferując korzystniejsze warunki płacowe,
- zwiększenie liczby instytucji realizujących podobne usługi i realizujących podobne programy,
- prognozuje się przewagę uczestników w wielu niemobilnym (powyżej 45r. życia) *„ci starsi, oni będą chcieli, żeby im wszystko dać, to oni będą uczestnikami CIS, bo młodzi będą szukać czegoś sami”*.

Poziom trudności w pracy z uczestnikami

Wśród ankietowanych Centrów 10 wskazało na wzrost trudności pracy z uczestnikami w przyszłości:

- Wzrośnie liczba uczestników, których głównym problemem jest uzależnienie od alkoholu. (*"Zwłaszcza jeśli chodzi o mężczyzn. Nie są tacy cacy. Dzisiaj odwieźliśmy faceta z epilepsją i natychmiast dostaliśmy skierowanie do szpitala psychiatrycznego na detox"*)
- Wzrasta liczba uczestników z kilkoma dysfunkcjami (*„brak tej pracy ludzie wpadają w depresję, to też się jedno z drugim wiąże, no wiadomo że jak jest depresja to sięga się po alkohol – potrójne wykluczenie społeczne"*)
- Obniżenie motywacji wśród uczestników (*"Będą coraz trudniejsze przypadki, tych których było łatwo przekonać to myśmy już przeszkolili, a jest olbrzymia grupa ludzi, która jest do wszystkiego nastawiona na nie"*)

- Uczestnikami CIS będą osoby głęboko wykluczone ciężko poddające się procesowi reintegracji („Osoby trafiające do CIS będą "wyrwane" z czynnych uzależnień, wieloletniej pracy poza oficjalnym rynkiem, niechętnie do "przymusu uczestnictwa"")
- Stopa bezrobocia spada, stąd osoby które poszukują pracy i nie mają zbyt dużych deficytów, znajdują ją na wolnym rynku, a uczestnikami CIS będą osoby, które nie chcą zmieniać swojej sytuacji
- Nastąpi zwiększenie osób w wieku po 45r.

Zmiany w zakresie form reintegracji społeczno- zawodowej

Na pytanie dotyczące zmian w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej 8 z 15 CIS odpowiedziało, że w przyszłości nastąpi rozszerzenie oferowanych przez nie usług o:

- pomoc prawną dla uczestników Centrum,
- zapewnienie opieki nad dziećmi,
- wprowadzenie specjalistycznych treningów psychologicznych do istniejących bloków zajęć,
- zwiększenie zajęć z profilaktyki uzależnień,
- uruchomienie nowych warsztatów (np. poligraficzny, pracownia witraży). rozwiązać

W związku ze spodziewaną zmianą profilu beneficjenta, wzroście trudności w pozyskaniu uczestników i pracy z nimi, do Programu CIS należy wprowadzić zmiany i modyfikacje w sposobie realizacji usługi "reintegracja społeczna". Modyfikacje już wdrożone przez niektóre CIS powinny stać się praktyką stale obecną we wszystkich placówkach (objęcie wsparciem rodzin uczestników, w tym terapią uzależnień, a także zwiększenia zajęć terapeutycznych, w trakcie których uczestnik miałby możliwość uzyskania pomocy w problemach osobistych). Brak całościowej pomocy w ich rozwiązywaniu (współpraca psychologów, lekarzy, terapeutów, prawników) powoduje, że zaangażowanie uczestnika w zajęcia z reintegracji zawodowej jest niepełne. Należy także doprecyzować przepisy dotyczące możliwości udziału w Programie osobom mającym nawrót choroby alkoholowej oraz osobom uzależnionym, które dzisiaj formalnie nie powinny być przyjmowane do Centrum, natomiast w praktyce trafiają do placówek (rozpoznanie choroby następuje w czasie, gdy dana osoba jest już zakwalifikowana jako uczestnik Programu). Warto byłoby zaproponować zapis, który umożliwiałby powrót do CIS osobom, które z sukcesem ukończyły terapię antyalkoholową.

VI. RALIZACJA ZADAŃ CIS W ZAKRESIE REINTEGRACJI ZAWODOWEJ.

ANALIZA I OCENA

Z przeprowadzonych badań wynika, że CISy w większości realizują zapisy art. 13. ust. 2 UZS, a w przygotowywanych IPZS znajdują się wszystkie wymagane elementy: *„Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego ma na celu zbudowanie takiego planu działania w stosunku do podopiecznego, który by dał pozytywny efekt, żeby tę osobę wyprowadzić poza system pomocy społecznej, żeby mogła samodzielnie, podkreślam to jeszcze raz: samodzielnie, powrócić na rynek pracy. W IPZS zawarte są wszystkie działania z zakresu reintegracji społecznej, czyli warsztaty psychologiczne, różnego rodzaju grupy samopomocowe i grupy wsparcia, zajęcia edukacyjne, jak również zajęcia z reintegracji zawodowej, czyli wszystkie kursy, szkolenia zawodowe oraz inne zajęcia z zakresu praktycznej nauki zawodu dostosowane do możliwości danego uczestnika”*

Z zagwarantowanej w UZS (w art. 13 ust. 3) możliwości zmiany IPZS na wniosek każdej ze stron skorzystali uczestnicy połowy tych jednostek. Zwykle dotyczyło to zmiany grupy zawodowej: *„(...) na każdym etapie uczestnictwa w centrum program może być modyfikowany i często osoby korzystają z tej możliwości jeśli chodzi o zmianę grupy zawodowej. Inny przykład, to gdy trafia do nas osoba z dysfunkcjami, głównie uzależniona i zdarza jej się wrócić do nałogu. Wtedy kierujemy ją na leczenie odwykowe a jej IPZS ulega modyfikacji. Często zdarza się też tak, że osoby mają jakieś indywidualne predyspozycje, które ujawniają się dopiero w trakcie trwania zajęć, i wtedy rozważamy możliwość zakupu dodatkowego kursu lub szkolenia, co też zmienia IPZS”*. W ustalaniu Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego (IPZS) w zdecydowanej większości CIS brali udział pracownik socjalny, doradca zawodowy, psycholog, instruktor, kierownik CIS. W 14 na 18 CIS uczestnicy dokonywali wyboru grupy i kursu zawodowego. W zdecydowanej większości jednostek uczestnicy dostawali na swój użytek kopię IPZS (17 na 18 wskazań).

Ustalając kierunki reintegracji zawodowej badane CISy uwzględniały następujące czynniki (w kolejności od największej do najmniejszej liczby wskazań):

- a) analiza możliwości uczestników (na którą wskazały wszystkie CISy, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie, bez względu na fakt czy w 2006 r. miały już absolwentów 18 CISów czy tylko uczestników 7CISów);
- b) wpływ uczestników (15 na 18 wskazań CISów mających absolwentów w 2006 r. i 7 na 7 wskazań CISów mających tylko uczestników);
- c) rozpoznanie zapotrzebowania lokalnych przedsiębiorców (14 na 18 CISów mających absolwentów i 4 na 7 mających uczestników w 2006 r.);
- d) dostęp do zleceń jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych (11 na 18 CISów mających absolwentów i 2 na 7 mających uczestników);
- e) wykorzystanie łatwodostępnych zasobów sprzętowych (7 na 18 CISów mających absolwentów i 3 na 7 mających uczestników);

- f) dostęp do zleceń innych niż wymienione w pkt d) podmiotów (6 na 18 CISów mających absolwentów i 3 na 7 mających uczestników);
- g) wykorzystanie łatwodostępnych kadr instruktorskich – najmniej wskazań (4 na 18 CISów mających absolwentów i 3 na 7 mających uczestników).

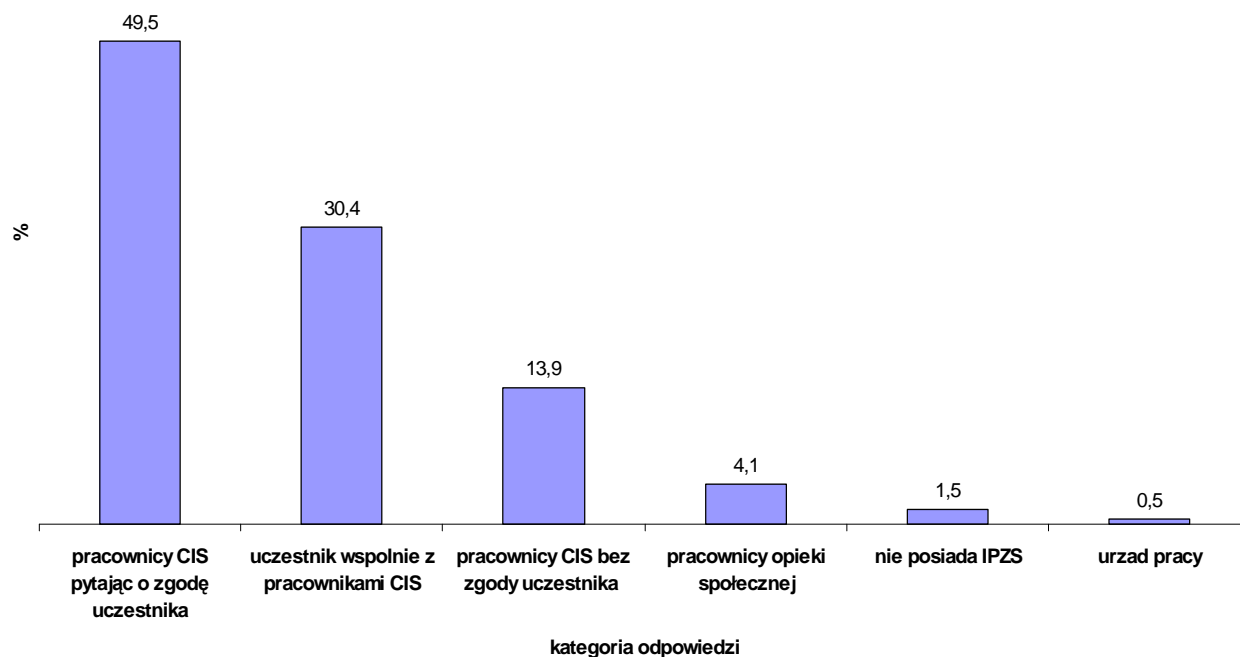
Wskazuje to, że o wyborze kierunku reintegracji zawodowej decydowano w sposób przemyślany i odpowiedzialny, kierując się w dużej mierze analizą możliwości uczestników oraz popytem lokalnych pracodawców. Można więc mówić o wysokim poziomie usług reintegracji zawodowej w badanych CIS.

W ustalaniu IPZS w CIS biorą udział następujące osoby:

- a) pracownik socjalny - przeprowadza rozmowę wstępną z uczestnikiem, diagnozuje jego sytuację społeczną oraz (zgodnie z art. 13 ust. 1 UZS opracowuje IPZS);
- b) doradca zawodowy - doradza przy wyborze grupy zawodowej, szkoleń zawodowych, praktyk i staży, dokonuje oceny umiejętności i zdolności potrzebnych do podjęcia kształcenia w określonej grupie zawodowej oraz predyspozycji zawodowych uczestników;
- c) psycholog - dokonuje diagnozy psychologicznej uczestnika, określa jego predyspozycje osobowościowe do podjęcia kształcenia w określonej grupie zawodowej lub podnoszenia kwalifikacji na kursie zawodowym;
- d) uczestnik - dokonuje wyboru grupy i kursu zawodowego. Niewątpliwie włączenie uczestnika w proces tworzenia IPZS stanowi ważny element pozwalający mu na odzyskanie poczucia wpływu na własną sytuację życiową;
- e) instruktor zawodu - podejmuje decyzję o ostatecznym zakwalifikowaniu danego uczestnika do konkretnej grupy zawodowej;
- f) kierownik CIS - zatwierdza ostatecznie IPZS oraz sprawuje nadzór nad jego realizacją.

Z badań pogłębionych 7 cisów wynika, że rola uczestnika w tworzeniu IPZS jest umiarkowana, gdyż co trzeci beneficjent aktywnie uczestniczył w tworzeniu dokumentu. Mimo tego nie można na podstawie uzyskanych wyników stwierdzić, że podczas tworzenia programu opinie i preferencje osób zamierzający wziąć w nim udział były zwykle pomijane – w połowie przypadków pracownicy CIS przedstawiając program oczekiwali akceptacji przyszłego uczestnika. Oznacza to, że w 80 % przypadków IPZS był tworzony przy aktywnym lub pasywnym udziale przyszłego uczestnika.

Wykres 16 – Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Kto ustalił Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego?”

Tryb przygotowania IPZS nie różni się diametralnie między CIS wyodrębnionymi wg podmiotu prowadzącego. Nieznaczna różnica polega na tym, że w ośrodkach prowadzonych przez stowarzyszenia i fundacje udział osób, które aktywnie brały udział w przygotowaniu programu jest wyższy (38 %), niż w Centrach prowadzonych przez samorządy (23 %). Mężczyźni wyraźnie częściej niż kobiety biorą udział w przygotowaniach IPZS. Aktywnie w przygotowaniu programu uczestniczyło 40 % zbadanych uczestników i 25 % uczestniczek. W rezultacie prawie co czwarta kobieta jest pomijana przy kształtowaniu treści dokumentu, w przypadku mężczyzn odsetek wynosi 12 %. Wiek badanych okazał się także czynnikiem wyraźnie związanym z poziomem partycypacji przyszłego uczestnika w tworzeniu IPZS. Stwierdzono, że im młodszy uczestnik, tym przeciętnie większe prawdopodobieństwo braku udziału w kształtowaniu treści programu. Przykładowo udział osób, którym IPZS został narzucony wśród osób do 35 roku życia wyniósł 28 %; podczas gdy wśród osób powyżej 50 roku procent takich osób był dwukrotnie niższy. **Wśród badanych 29 % osób utrzymuje, że w trakcie przyjmowania do CIS nie otrzymało kopii IPZS. Nie wręczanie programu w trakcie przyjmowania jest – w świetle deklaracji - zdecydowanie częstsze w ośrodkach prowadzonych przez jednostki samorządowe – wśród osób uczestniczących w tego typu ośrodkach 40 % zbadanych osób nie otrzymało IPZS, natomiast w takiej sytuacji znalazł się dwa razy niższy odsetek uczestników CIS prowadzonych przez organizacje pozarządowe.**

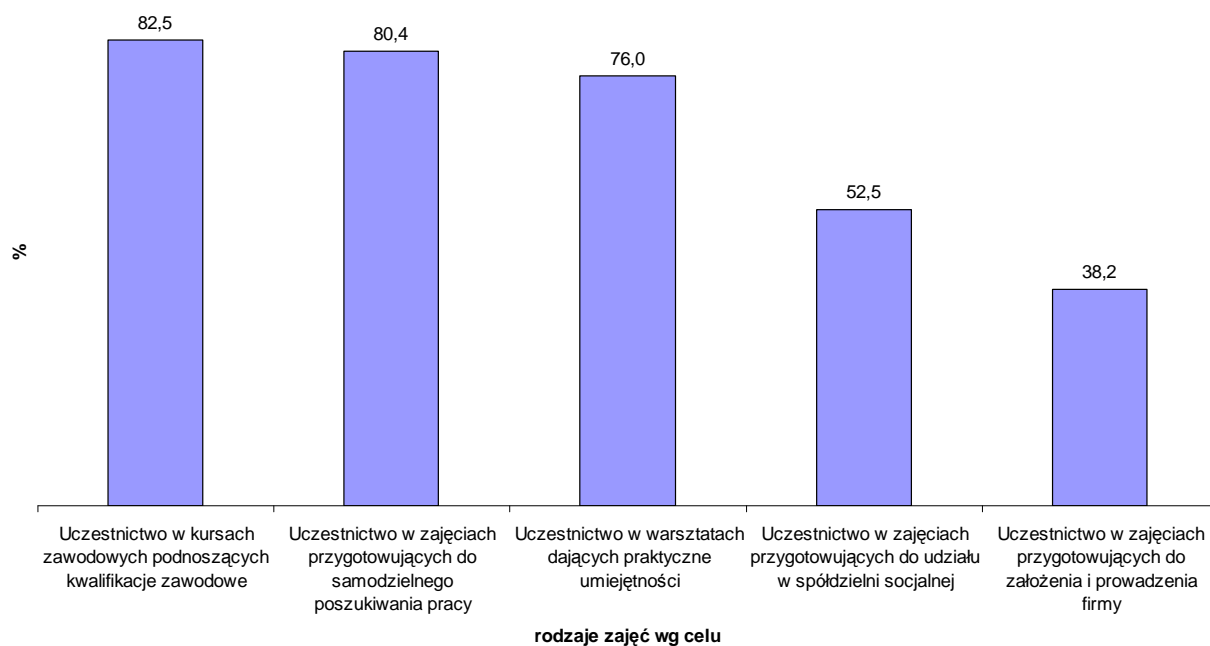
Jeszcze większe różnice w tym zakresie odnotowuje się między uczestnikami Centrów zlokalizowanych w dużych i małych miastach: 82 % spośród osób, które uczestniczą w programach oferowanych przez ośrodki działające w dużych miastach otrzymało kopie dokumentu, natomiast w małych miastach kopie otrzymało nieco ponad 50 % badanych. Uzyskane wyniki wskazują, że rola beneficjenta jako podmiotu mogącego kształtować przebieg swojego uczestnictwa w CIS jest wyraźnie częściej dostrzegana w Centrach wielkomiejskich.

Około ¾ badanych „zaglądało” do IPZS, aby sprawdzić zgodność ustaleń wstępnych z realizowanym programem. Częściej czynili to mężczyźni – (83 %), niż kobiety (68%). Cechą różnicującą zachowania uczestników w tej sprawie okazał się także wiek. Wraz ze wzrostem wieku wzrasta prawdopodobieństwo tego, że uczestnik będzie sprawdzał ustalenia zawarte w IPZS. W pewnym stopniu wykształcenie było czynnikiem wzmagającym zainteresowanie treścią zapisów IPZS: osoby najlepiej wykształcone wyraźnie częściej niż pozostałe zapoznawały się z programem. **Wydaje się jednak, że czynnikiem najsilniej wpływającym na to, czy uczestnik będzie korzystał, czy też nie z IPZS jest jego doświadczenie zawodowe. Wśród tych, którzy w przeszłości pracowali udział osób, które korzystały z IPZS wyniósł 78 %, natomiast wśród osób nie mających doświadczenia zawodowego był o 30 procent niższy.** Wśród uczestników około 30 % zgłosiło chęć wprowadzenia zmian do IPZS, w większości przypadków (62 %) pracownicy Centrum uwzględniali sugestie uczestników.

Formy reintegracji zawodowej

Reintegracja zawodowa prowadzona w CIS przyjmuje różnorodne formy. Na wykresie 7 przedstawiono procent osób, które twierdziły, że brały udział w zajęciach reintegracji zawodowej. Dane te umożliwiają ocenę tego, jakiego typu działania podejmują Centra w celu zwiększenia kompetencji zawodowych uczestników.

Wykres 17 – Procent osób twierdzących, że brało udział w następujących zajęciach z zakresu reintegracji zawodowej

Deklaracje uczestników wskazują, że najczęściej w Centrach prowadzone są zajęcia o charakterze kursów, na których można poprawić kwalifikacje zawodowe (także uzyskać nowe kwalifikacje) lub nabyć umiejętności samodzielnego poszukiwania pracy. Trzy czwarte badanych stwierdziło, że uczestniczyło w zajęciach praktycznych, w trakcie których nabywali nowe lub utrwalali dotychczasowe umiejętności praktyczne. Jak się okazuje, dużo rzadziej w ośrodkach prowadzone są zajęcia mające na celu przygotowanie do uczestnictwa w spółdzielni społecznej, wśród badanych co drugi uczestniczył w tego typu zajęciach. I w końcu najrzadziej prowadzone są zajęcia przygotowujące do prowadzenia własnej firmy – jedynie co trzeci badany deklaruje, że uczestniczył w tego typu zajęciach.

Porównanie odsetka uczestników biorących udział w poszczególnych zajęciach w CIS prowadzonych przez organizacje pozarządowe i samorządy umożliwia ocenę, na jakiego typu cele są nakierowane działania w tych dwóch typach placówek³². Analiza dowodzi, że **ośrodki prowadzone przez oba organa prowadzące nie różnią się w dwóch przypadkach, mianowicie w prowadzeniu kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz zajęć przygotowujących do prowadzenia własnej firmy. W ośrodkach prowadzonych przez samorządy większy nacisk jest położony na kształtowanie umiejętności samodzielnego poszukiwania pracy niż ma to miejsce w placówkach**

³² Porównanie ma charakter orientacyjny i trzeba pamiętać, że gdyby badaniem objąć całą populację uczestników Centrów, to wyniki mogłyby się dalece różnić od wyżej przedstawionych. Dodatkowo ocenę utrudniają różnice występujące między uczestnikami w tych dwóch typach placówek np. różnice w długości okresu uczestnictwa. Stąd wyniki należy traktować z dużą ostrożnością jako pewne przybliżenie, mogące być punktem wyjścia do dalszych bardziej wyczerpujących badań.

prorowadzonych przez organizacje pozarządowe. Warsztaty zawodowe, podczas których uczestnicy mieli możliwość nabycia i utrwalenia praktycznych umiejętności, były częściej prowadzone przez CIS zarządzane przez organizacje pozarządowe. W placówkach samorządowych zajęcia mające na celu przygotowanie do udziału w spółdzielni socjalnej objęły większy odsetek uczestników niż analogiczne zajęcia w ośrodkach pozarządowych.

Zajęcia w zakresie reintegracji zawodowej w CIS objętych monitoringiem prowadzone były przed doradcę zawodowego oraz instruktorów zawodu w formie indywidualnej i grupowej.

Realizowano różnorodne formy reintegracji zawodowej:

- a) **praktyczna nauka zawodu - nabywanie nowych umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu. Tę formę zajęć wskazały wszystkie CIS, które w roku 2006 miały absolwentów (czyli 16 bo tyle udzieliło odpowiedzi) oraz zdecydowana większość tych, które w roku 2006 prowadziły działalność, ale nie miały jeszcze absolwentów (2 odpowiedzi twierdzące na 3). Zajęcia realizowano przy pomocy organizacji grup zawodowych, w których uczestnicy nabywali umiejętności pod kierunkiem instruktora zawodu. Najczęściej wskazywane profile grup zawodowych to: gastronomiczny, porządkowo – sanitarny, remontowo – budowlany, krawiecki, opieki nad osobą starszą / niepełnosprawną / zależną, usługi zieleni miejskiej, stolarstwo, sklepy z używaną odzieżą/meblami. **Większość CIS prowadzi samodzielnie pracownie zawodowe (13 na 18, które udzieliły odpowiedzi i w 2006 r. miały absolwentów i 4 z 6 działających w 2006 r. ale nie mających jeszcze absolwentów);****
- b) przekwalifikowanie lub podwyższenie kwalifikacji zawodowych (szkolenia, kursy zawodowe). Na tę formę wskazało 14 CIS działających w 2006 r. i mających absolwentów (na 16 które udzieliły odpowiedzi) oraz 2 (na 3) działające w 2006 r. ale nie mające absolwentów. Z badań wynika, że wszyscy uczestnicy zajęć na początku obowiązkowo grupowo przechodzą szkolenie BHP oraz P.Poż. Zajęcia reintegracji zawodowej Centra realizują albo za pośrednictwem specjalnie zatrudnionych pracowników (np. nauczycieli języków obcych) albo (częściej) firm zewnętrznych specjalizujących się w przeprowadzaniu kursów czy szkoleń w zakresie konkretnej specjalności (np. szkół językowych). W drugim przypadku uczestnicy grupowo uczęszczają na zajęcia przez nie organizowane, a po ich zakończeniu z reguły otrzymują stosowny certyfikat potwierdzający ich umiejętności, wydawany przez instytucje zewnętrzne. Rzadszą praktyką jest umożliwienie uczestnikom dokonania samodzielnego wyboru kursu lub szkolenia realizowanego przez firmę zewnętrzną a finansowanego ze środków CIS (w tej ofercie pojawiały się najczęściej wskazania na takie kursy jak: kurs księgowości, florystyczny, prawa jazdy, fryzjerstwa), „(...) stanowi to element indywidualizacji uczestnika chociaż z naszych doświadczeń wynika, że niewiele osób z tego korzysta” (pracownik odpowiedzialny za reintegrację zawodową w CIS prowadzonym przez

instytucję pozarządową w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców); „(...) w centrum stawiamy na podmiotowość a nie przedmiotowość osób. Dlatego tworzymy im możliwość uczestniczenia w bardzo wielu kursach i szkoleniach, w zależności od tego co im w sercu i duszy gra” (kierownik CIS prowadzonego przez instytucję samorządową w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców);

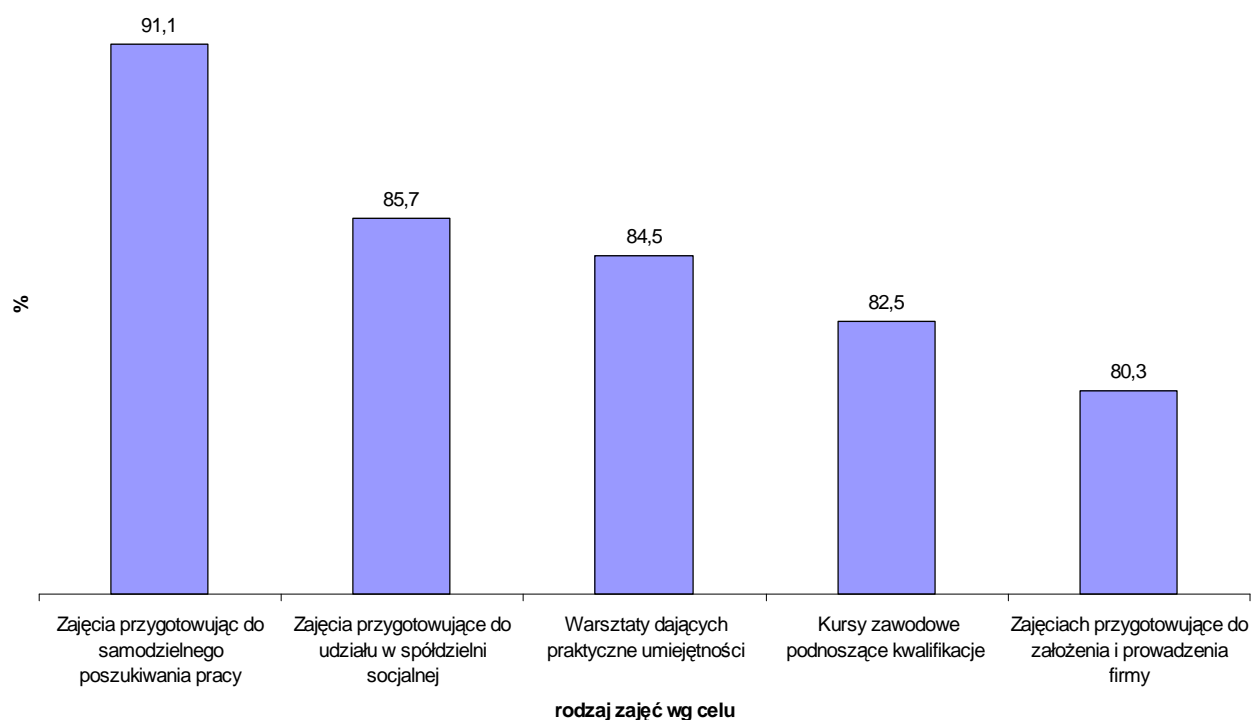
- c) pomoc w przekazywaniu ofert pracy – forma reintegracji zawodowej realizowana przez większość zbadanych CISów (14 z 16 które udzieliły odpowiedzi i miały absolwentów w 2006 r. i 2 z 3 które udzieliły odpowiedzi, działały w 2006 r. ale nie miały absolwentów). Chodzi tu zarówno o oferty pracy przekazywane przez powiatowe urzędy pracy, jak i pozyskane w ramach kontaktów indywidualnych, często prywatnych z lokalnymi pracodawcami przez pracowników CIS (najczęściej kierowników lub doradców zawodowych);
- d) grupowe zajęcia na temat samodzielnego uzyskiwania pracy (wszystkie ankietowane 16 CIS mających absolwentów w 2006 r. i 3 działające w 2006, ale nie mające absolwentów). Formę tę realizowano przy pomocy takich metod, jak: grupowe zajęcia na temat metod pozyskiwania pracy, ćwiczenia mające na celu zdobycie umiejętności przygotowania różnego rodzaju pism urzędowych (np. podania o pracę, listu motywacyjnego, CV), ćwiczenia z zakresu przeprowadzania i przebiegu rozmowy kwalifikacyjnej, analizowanie ofert pracy;
- e) indywidualne konsultacje z doradcą zawodowym (wskazały wszystkie, czyli 16 CIS mające absolwentów w 2006 r. i 2 z 3 które udzieliły odpowiedzi działające w 2006 r. ale nie mających absolwentów), przy czym często wskazywano, że takie spotkania nie odbywały się regularnie, miały charakter doraźny i organizowane były w odpowiedzi na potrzeby uczestnika;
- f) przygotowanie do pracy u pracodawcy na zasadzie zatrudnienia wpieranego, co realizuje się przez uczestnictwo w warsztatach i praktykach zawodowych oraz zajęcia teoretyczne z zakresu prawa pracy (12 z 16 CISów które udzieliły odpowiedzi i miały absolwentów w 2006 r. i 1 z 3 które udzieliły odpowiedzi, działały w 2006 r. ale nie miały absolwentów);
- g) przygotowanie do pracy na otwartym rynku pracy (wskazały wszystkie, czyli 16 CIS które udzieliły odpowiedzi i miały absolwentów w 2006 r. oraz 1 z 3 działających ale nie mających absolwentów w 2006 r.) – uczestnictwo w warsztatach oraz praktykach zawodowych, zajęcia obejmujące tematykę rynku pracy i przedsiębiorczości (np. prawo pracy, podstawy księgowości, prowadzenie samodzielnej działalności gospodarczej);
- h) przygotowanie do pracy w spółdzielni socjalnej (12 na 16 CISów, które udzieliły odpowiedzi i miały absolwentów w 2006 r. oraz 2 na 3 działające w 2006 r. i nie mające absolwentów) – z reguły zajęcia na temat spółdzielni socjalnej nie stanowiły odrębnego bloku, stanowiąc część cyklu poświęconego ogólnemu przygotowaniu do podjęcia pracy. W większości jednostek po zajęciach ogólnych (na których prezentowano zagadnienia dotyczące aspektów utworzenia i

funkcjonowania spółdzielni socjalnej), zwracano uwagę, czy w grupie uczestników znajdują się osoby zainteresowane tą formą aktywności zawodowej. W takich przypadkach kadra CIS prowadziła zajęcia na temat tworzenia spółdzielni socjalnych z grupą zainteresowanych.

Dowodzi to wysokiego poziomu realizacji zadań CIS z zakresu reintegracji zawodowej.

Z punktu widzenia programu reintegracji zawodowej istotne prócz dostępności zajęć jest także ich poziom. **W badaniu uczestnicy zostali poproszeni o oceny poszczególnych typów zajęć³³. Zasadniczo wszystkie zajęcia z zakresu reintegracji zawodowej zostały ocenione przez ponad 80 % uczestników jako takie, które wypełniły swój cel. Najlepiej oceniono zajęcia poświęcone samodzielnemu poszukiwaniu pracy, a więc te najprostsze i takie, z których umiejętności można zastosować natychmiast.**

Wykres 18 – Procent osób twierdzących, że poszczególne zajęcia z zakresu reintegracji zawodowej faktycznie wypełniają zakładany cel.

Niższe oceny zebrały zajęcia poświęcone zakładaniu i prowadzeniu własnej firmy - 80 % ich uczestników uznało, że wypełniły one swój cel. Zajęcia z zakresu reintegracji zawodowej wyżej ocenili osoby o niższych cechach położenia społecznego, tj. osoby o niższym wykształceniu, osoby młodsze często nie mające doświadczeń zawodowych a także ci, których staż w CIS był stosunkowo niewielki.

Poszczególne zajęcia były podobnie oceniane przez uczestników z placówek pozarządowych i samorządowych. Jedynie w przypadku zajęć przygotowujących do założenia i prowadzenia firmy

³³ Oceny dokonywali jedynie ci, którzy brali udział w danym szkoleniu.

istniały różnice w ocenach w zależności od typu podmiotu prowadzącego placówkę. Prawie 90 % uczestników tych zajęć z ośrodków prowadzonych przez organizacje pozarządowe oceniło, że wypełniły one swój cel, natomiast w placówkach samorządowych taką opinię wyraziło zdecydowanie mniej osób, bo tylko 70 % badanych. Płeć respondentów była czynnikiem różnicującym oceny w trzech przypadkach: zajęć przygotowujących do samodzielnego poszukiwania pracy, warsztatów praktycznej nauki zawodu, i kursów poświęconych zagadnieniom prowadzenia własnej firmy. We wszystkich tych przypadkach mężczyźni charakteryzowali się większym sceptycyzmem niż kobiety. Wiek badanych różnicował oceny wyraźnie w przypadku dwóch dziedzin reintegracji zawodowej tj. zajęć dotyczących udziału w spółdzielni socjalnej oraz warsztatów praktycznej nauki zawodu. Osoby starsze były zwykle bardziej sceptyczne niż osoby z najmłodszej grupy wieku (tzn. do 35 roku życia). Kolejną cechą uczestników, która stosunkowo silnie różnicowała oceny procesów reintegracji zawodowej, bo aż w trzech przypadkach, tj. gdy chodzi o zajęcia przygotowujące do udziału w spółdzielni socjalnej, warsztaty praktycznej nauki zawodu, i kursy mające na celu zwiększenie kwalifikacji zawodowych, było wykształcenie. Analizy ujawniły, że im wyższe wykształcenie badanych, tym częściej uważają oni, że zajęcia nie wypełniły zakładanych celów. Wśród osób posiadających doświadczenie zawodowe udział osób uznających, że takie zajęcia, jak: szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe oraz zajęcia poświęcone prowadzeniu własnej działalności gospodarczej, był niższy niż wśród osób nie mających doświadczeń zawodowych. I w końcu okres pobytu w ośrodku także modyfikował te oceny. W szczególności dotyczy to następujących zajęć: warsztatów praktycznej nauki zawodu, szkoleń mających na celu podniesienie kwalifikacji zawodowych oraz zajęć poświęconych prowadzeniu własnej firmy. Na podstawie wywiadów pogłębionych z kierownikami CISów można także stwierdzić, że najpopularniejsze kursy to: remontowo – budowlane, porządkowo – sanitarne oraz opiekuńcze (osoby starsze, niepełnosprawne, chore).

Ponadto na podkreślenie zasługuje fakt, że w **Centrach bardzo dużą wagę przywiązywano do organizowania praktyk zawodowych u pracodawców lokalnych**, wychodząc z założenia, że pozwalają one uczestnikom nabrać doświadczenia zawodowego niezbędnego na rynku pracy, a pracodawców zachęcić do ich zatrudnienia w przyszłości.

Ze względu na cel można wyróżnić 2 rodzaje praktyk zawodowych organizowanych przez CIS:

1. Praktyki zawodowe, których profil pokrywał się z obszarem, w jakim uczestnik kształci się w centrum. Ich celem jest uzupełnienie warsztatu zawodowego oraz konkretnych umiejętności w praktyce: „(...) uczestnicy mają styczność z zakładem, z firmą i przechodzą tutaj dodatkowy instruktaż przed przystąpieniem do pracy” (pracodawca zatrudniający absolwentów CIS w miejscowości poniżej 20 tyś. mieszkańców). Często ten rodzaj praktyk powoduje, że pracodawca wyraża zamiar zatrudnienia uczestnika po zakończonym programie CIS, a same praktyki traktowane są jako „okres próbny”: „(...) na praktyczną naukę zawodu staramy się wysyłać uczestników w takie miejsca żeby po zakończeniu mogli ewentualnie tam dostać pracę a nie żeby byli wykorzystywani”

(kierownik CIS` prowadzonego przez instytucję samorządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców);

2. Praktyki, których profil nie był zbieżny z warsztatem zawodowym uczestnika Centrum. Ich celem było zaznajomienie osób z wymogami i standardami pracy. Stosowane one były zwłaszcza w tych Centrach integracji społecznej, w których zaczyna być widoczna zmiana profilu uczestnika z osób silniej zmotywowanych na osoby, które wymagają przede wszystkim pogłębionej reintegracji społecznej: „(...) na początku CIS funkcjonował jako ośrodek doskonalenia zawodowego, którego rolą było wyposażenie człowieka w umiejętności zawodowe. Takemu człowiekowi potrzeba było tylko <<popchnięcia>> do pracy bo on był de facto do niej gotowy od samego początku. (...)

W badanych CIS zwykle wyszukiwaniem miejsc, w których uczestnicy mogliby odbyć praktyki zawodowe, zajmowały się konkretne osoby, najczęściej doradca zawodowy oraz instruktor zawodu: „(...) to pracownicy naszego CIS szukają miejsc uczciwych pracodawców” (kierownik CIS prowadzonego przez instytucję samorządową i działającego w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców). Często zależało to też od kierownictwa CIS i nieformalnych porozumień czy uzgodnień z partnerami zewnętrznymi: „(...) CIS ma znakomite bezpośrednio, na wprost prywatne, kontakty z dyrektorami różnych firm i przedsiębiorstw, co pozwala im na umieszczanie uczestników w ramach praktyk w sprawdzonych miejscach oraz na pozyskiwanie ofert pracy dla swoich absolwentów” (pracownik ośrodka pomocy społecznej w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców).

Dopasowanie form reintegracji zawodowej do lokalnego rynku

Na podkreślenie zasługują działania Centrów o dostosowanie profilu zawodowego absolwentów do potrzeb i nisz lokalnego rynku. W zdecydowanej większości badanych CIS (14 z 18 które udzieliły odpowiedzi i miały absolwentów w 2006 r. i 5 z 7 które nie miały absolwentów w 2006 r.) przed podjęciem decyzji o uruchomieniu poszczególnych typów warsztatów reintegracji zawodowej przeprowadzono rozpoznanie lokalnego popytu na dobra i usługi.

Diagnozę opracowano na podstawie analizy dostępnych ofert pracy („(...) wystarczy przeanalizować oferty pracy zamieszczane przez pracodawców w lokalnej prasie żeby zobaczyć, że ich zapotrzebowanie pokrywa się z kształceniem zawodowym w CIS”, pracownik ośrodka pomocy społecznej w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców) oraz konsultacji z partnerami zewnętrznymi, głównie powiatowymi urzędami pracy, ośrodkami pomocy społecznej, władzami samorządowymi oraz lokalnymi pracodawcami, chociaż zdarzały się opinie, że „(...) współczesny rynek pracy zmienia się błyskawicznie i tak też zmieniają się potrzeby pracodawców dlatego dokonanie diagnozy jest procesem trudnym. Poza tym należy zadać sobie pytanie czy sensowne jest po rozpoznaniu lokalnego rynku, organizowanie grupowych warsztatów czy szkoleń pod konkretnego pracodawcę ponieważ nie ma żadnej pewności, że absolwenci CIS znajdą u niego zatrudnienie. Biorąc te czynniki pod uwagę raczej staramy się zapewnić naszym uczestnikom bardzo

szeroki wachlarz możliwości, tak żeby mogli sami zdecydować, w którą stronę chcą pójść. Wydaje mi się, że z tego punktu widzenia są ważne nie tylko zajęcia warsztatowe, ale też szkolenia indywidualne przeprowadzane przez współpracujące z nami firmy zewnętrzne a finansowane ze środków CIS” (pracownik odpowiedzialny za reintegrację zawodową w CIS prowadzonym przez instytucję pozarządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców). Niektóre centra diagnozując potrzeby rynku lokalnego korzystają z usług wykwalifikowanej kadry instytucji naukowo – badawczych: „(...) zawarliśmy porozumienie, chociaż na razie nieformalne, z uczelnią wyższą działającą w naszym mieście. Studenci w ramach swoich działań badają zapotrzebowania pracodawców, rynku lokalnego. Wyniki ich aktywności są publikowane w lokalnej prasie, więc nie ma najmniejszego problemu z dostępem do tych danych. Bierzymy je pod uwagę ustalając nasze działania w zakresie reintegracji zawodowej” (pracownik CIS prowadzonego przez instytucję samorządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców).

Zdecydowana większość ankietowanych Centrów wskazała, że uczestnicy, którzy ukończyli ostatnią edycję otrzymali dokument (certyfikat) ukończenia CIS (16 na 17 CIS, które w 2006 r. miały absolwentów). Zawarte w nim były informacje na temat: okresu uczestnictwa w CIS, ukończonych przez uczestnika szkoleń i kursów zawodowych, programu zajęć, ukończenia pełnego cyklu IPZS, form praktycznej nauki zawodu oraz uprawnień zawodowych nabytych przez osobę w trakcie uczestnictwa w CIS. Wskazywano też na fakt otrzymania przez uczestników ostatniej zakończonej edycji dokumentu potwierdzającego nabyte w CIS umiejętności (11 na 17 CIS, które w 2006 r. miały absolwentów). Chociaż Ustawa o Zatrudnieniu Socjalnym nie nakłada na centra integracji społecznej takiego wymogu, duża część z nich dokonywała weryfikacji nabytych przez uczestników w CIS umiejętności, najczęściej w formie (w kolejności wskazań): egzaminu ustnego, praktycznego oraz pisemnego.

Efektywność reintegracji zawodowej CIS

W ramach badań zebrano od Centów Integracji Społecznej bardzo szczegółowe dane dotyczące osób, które odbywały programy reintegracji w edycjach zakończonych przed 31 grudnia 2006 roku. Uzyskano informacje dotyczące 1104 osób, które ukończyły w tym terminie Indywidualne Programy Zatrudnienia Socjalnego w 17 Centrach Integracji Społecznej.

Wyniki badań wskazują, że 31,7% uczestników CIS otrzymało zaświadczenia o nabytych kwalifikacjach zawodowych. Kilka procent mogło „pochwalić się” zdobyciem więcej niż jednej kwalifikacji.

Statystycznie rzecz biorąc, **kwalifikacje uzyskane w CIS nie zwiększają szans na znalezienie pracy na otwartym rynku, natomiast poprawiają je w przypadku innych form zatrudnienia.** Odsetek bezrobotnych wśród absolwentów, którzy zdobyli w CIS nowe kwalifikacje zawodowe jak i

wśród tych którzy nowych kwalifikacji w Centrum nie zdobyli jest w zasadzie taki sam. O 10% wyższa jest natomiast liczba osób, które znalazły zatrudnienie na wolnym rynku pracy wśród tych, którzy nie zdobyli żadnych kwalifikacji w trakcie swojej obecności w CIS! **Zdobycie tych kwalifikacji sprzyja natomiast innym formom zatrudnienia, w tym przy robotach publicznych, gdzie 19,9% osób z kwalifikacjami zdobytymi w CIS było zatrudnionych po ukończeniu IPZS** (osób bez tych kwalifikacji zatrudnionych przy robotach publicznych było tylko 3). Także pozyskanie kwalifikacji w CIS ułatwiało znalezienie pracy w ramach zatrudnienia wspieranego.

Tabela 10. Sytuacja po zakończeniu zajęć w CIS a kwalifikacje zawodowe w nim uzyskane

Sytuacja po zakończeniu IPZS	Brak kwalifikacji	Kwalifikacje zdobyte w CIS
zatrudnienie wspierane u pracodawcy	1,5%	6,4%
zatrudnienie u pracodawcy bez wsparcia	31,2%	21,2%
roboty publiczne	0,7%	19,9%
zatrudnienie w CIS	5,6%	1,2%
praca w spółdzielni socjalnej	1,7%	2,5%
inna własna działalność gospodarcza	1,9%	1,2%
bezrobocie	40,4%	40,8%
N=739	413	326

Natomiast same CIS zatrudniały raczej osoby, którym wcześniej nie przyznały żadnych kwalifikacji zawodowych. Wyjaśnienie tej praktyki można znaleźć w wywiadach pogłębionych z pracownikami CIS, którzy niejednokrotnie podkreślali: „zostawiłam je, bo uważam, że trzeba mieć nad nimi taki matczyzny ogłód [...]Moim zdaniem oni wciąż wymagają kontroli. Tu ich dowartościowujemy mówimy im, że są pracownikami samorządowymi i mamy na nich oko.” (*Kierownik CIS w mieście*

powyżej 100 tys. mieszkańców). Czyli **szanse na zatrudnienie w samym CIS mają przede wszystkim osoby, którym trudniej byłoby znaleźć pracę na wolnym rynku.** Jak zauważył w wywiadzie pracodawca z innego dużego miasta: „to są tak proste prace, że tu przygotowanie do pracy, kwalifikacje nie odgrywają większego znaczenia. Tutaj najważniejsza jest mentalność i chęć do pracy.” Biorąc pod uwagę, że z wiedzy pracowników CISów wynika, iż większość ich absolwentów znajduje zatrudnienie przy prostych pracach remontowo-budowlanych, drobnych usługach dla gospodarstw domowych (sprzątanie, krawiectwo), należy podkreślić, że podstawowym efektem działalności CIS powinno być wyrobienie w uczestnikach CIS właśnie tej „mentalności” pracownika, a niekoniecznie wyrobienie im potwierdzeń zdobytych kwalifikacji.

Ponad połowa uczestników CIS z edycji ukończonych do 31 grudnia 2006, na temat których uzyskaliśmy informacje, ukończyła pełen cykl zajęć (51,2%). 31,7% uczestników CIS otrzymało zaświadczenia o nabytych kwalifikacjach zawodowych. Jednak 16,8% uczestników przerwało uczestnictwo w CIS z powodu uzyskania wcześniejszego zatrudnienia, co oznacza, że **68% uczestników CIS bądź w zdyscyplinowany sposób odbyło pełen IPZS, bądź w ostatecznym rozrachunku tego nie potrzebowało, gdyż udało im się znaleźć zatrudnienie wcześniej.**

Tabela 11. Powód przerwania udziału w CIS przed końcem pełnego cyklu zajęć IPZS

wcześniejsze uzyskanie zatrudnienia	34,1%
odejście z przyczyn niezależnych (choroba, śmierć, więzienie)	8,4%
usunięcie z powodu łamania zasad	39,2%
inne	18,3%
Razem:	100%
	N=475

Procenty sumują się do 100 w obrębie grupy, która nie ukończyła pełnego cyklu .

Z tabeli 11 wynika, że **wcześniejsze uzyskanie zatrudnienia w ponad jednej trzeciej przypadków było przyczyną nieukończenia pełnego cyklu zajęć w Centrum Integracji Społecznej.** Jednak najczęstszą przyczyną było łamanie zasad określonych w Indywidualnym Programie Zatrudnienia Socjalnego – w praktyce było to przede wszystkim przekroczenie limitu nieobecności na zajęciach. Stosunkowo duża jest grupa osób, w których przypadku podano inne przyczyny przerwania udziału w CIS. Nierzadko przyczyną tą było uzyskanie zatrudnienia bez umowy lub pracy na czarno. Z jednej strony oznacza to, że przynajmniej sytuacja materialna uczestnika CIS uległa poprawie, z drugiej

jednak pozostając w szarej strefie zatrudnienia, nadal pozostaje w grupie ryzyka wykluczenia społecznego.

Okazuje się, że **mężczyźni znacznie rzadziej od kobiet kończą pełen cykl zajęć w CIS. Udaje się to 36,6% z nich, gdy 65,8% kobiet pozostaje w CIS do końca.** Nie oznacza to wcale, że mężczyznom częściej udaje się uzyskać zatrudnienie przed ukończeniem pełnego cyklu CIS – jest tak w przypadku 32,7 procent mężczyzn, którzy przerywają CIS i w przypadku 35,9% kobiet. Mężczyźni znacznie częściej od kobiet usuwani są z CISów z powodu nieprzestrzegania zasad - 47,9% mężczyzn i 24,1% kobiet.

Nie stwierdzono zależności pomiędzy wiekiem absolwentów CIS, a faktem ukończenia pełnego cyklu szkoleń.

Istnieje zależność między przyczyną przyjęcia do CIS, a ukończeniem pełnego cyklu zajęć. **Wszystkie kategorie poza długotrwale bezrobotnymi mają problemy z utrzymaniem się w CIS przez całą edycję.**

Tabela 12. Przyczyna przyjęcia do CIS a ukończenie pełnego cyklu zajęć

Przyczyna przyjęcia do CIS	Czy uczestnik ukończył pełen cykl zajęć w CIS	
	Nie	Tak
bezdomność	68,1%	31,9%
alkoholizm	56,3%	43,8%
narkomania	83,3%	16,7%
długotrwale bezrobocie	43,2%	56,8%
opuszczenie zakładu karnego	74,6%	25,4%

O ile 51,2% wszystkich uczestników kończyło pełen cykl, to najrzadziej udaje się to osobom, które trafiły do CIS z powodu narkomanii (tylko 1 przypadek na 6). Także tylko jednej-czwartej osób, które trafiają do CIS po opuszczeniu zakładów karnych udaje się ukończyć pełen cykl zajęć. Jest to mniej niż osób bezdomnych, których 31,6% procent utrzymuje się do końca cyklu. Prawie połowie alkoholików udaje się odbyć całą edycję organizowaną przez CIS. Jednak co może wydawać się zaskakujące, wśród osób, o których sytuacji po opuszczeniu CISy dysponują one wiedzą, zarówno bezdomni (40,3% z nich) jak i byli więźniowie (34,1%) częściej od długotrwale bezrobotnych (25,9%) znajdują pracę.

Na podstawie informacji z CIS na temat sytuacji 66,9% uczestników zaraz po ukończeniu IPZS wiadomo, że wśród nich 26,8% znalazło zatrudnienie u pracodawcy na ogólnych zasadach, 9,2% przy robotach publicznych, 3,7% w ramach zatrudnienia wspieranego

u pracodawcy oraz zaledwie 2% w spółdzielniach socjalnych. 40,6% było bezrobotnych. W badanej populacji dominowały osoby, które swoje Indywidualne Programy Zatrudnienia Socjalnego rozpoczęły w 2005 roku. W 2004 działało jeszcze niewiele CISów, natomiast wiele edycji, które rozpoczęły się w roku 2006 do końca tego roku jeszcze trwały. **Porównując sytuację po zakończeniu IPZS między edycjami rozpoczętymi w 2004 i 2005 roku można powiedzieć, że późniejsze edycje były bardziej skuteczne w zakresie reintegracji zawodowej .**

Tabela 13. Sytuacja po zakończeniu zajęć w CIS w zależności od roku rozpoczęcia edycji

Sytuacja po zakończeniu zajęć w CIS	2004	2005
zatrudnienie wspierane u pracodawcy	3,3%	3,1%
zatrudnienie u pracodawcy bez wsparcia	15,4%	32,6%
roboty publiczne	0,8%	8,8%
zatrudnienie w ramach przygotowania zawodowego	0,8%	0,6%
zatrudnienie w CIS	7,3%	3,5%
praca w spółdzielni socjalnej	5,7%	1,2%
inna własna działalność gospodarcza	0,0%	2,2%
bezrobocie	55,3%	35,2%
N=614	123	491

Najważniejsza różnica, jak wynika z Tabeli 13, to wzrost liczby osób, które po zakończeniu CIS znalazły zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Był on ponad dwukrotny z 15,4% do 32,6%! Na uwagę zasługuje fakt, że dotąd w **znikomym stopniu wykorzystywana jest przez absolwentów możliwość zatrudnienia w spółdzielni socjalnej.** Pracę w nich po zakończeniu CIS rozpoczęło tylko 15 osób (2% tych, o których sytuacji po zakończeniu programu CISy miały informacje). Natomiast 12 osób zdecydowało się rozpocząć własną działalność gospodarczą.

Podsumowując, w latach 2004-2005 mimo wahań w rządziej spotykanych formach zatrudnienia (spadek liczby osób zakładających spółdzielnie socjalne, zatrudnionych w CIS; znaczny wzrost

odsetka osób zatrudnianych w ramach robót publicznych; pojawienie się osób, które po zakończeniu CIS zdecydowały się na prowadzenie własnej działalności gospodarczej) **ogólnie liczba osób, które po zakończeniu CIS pozostała bezrobotna spadła o 20% z poziomu przewyższającego połowę absolwentów (55,3%) do poziomu przekraczającego 1/3 absolwentów (35,2%)** . Na podstawie posiadanych danych nie da się w pełni rozstrzygnąć, w jakim stopniu jest to efekt większej skuteczności CIS, a w jakim malejącego w ostatnim okresie w całym kraju poziomu bezrobocia. **Badania jakościowe wskazują także na zmianę postaw pracodawców wobec absolwentów CIS.** Do niedawna absolwenci CIS nie cieszyli się wśród pracodawców pozytywną opinią („(...) *nawet bardzo otwarty pracodawca na słowo wykluczenie społeczne i inne takie jak: bezdomny, uzależniony od alkoholu lub narkotyków po terapii, zwolniony z zakładu karnego, miałby duże opory przed zatrudnieniem takich osób*”, kierownik CIS prowadzonego przez instytucję pozarządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców). W ostatnim czasie sytuacja ulega jednak poprawie. Mają na to wpływ przede wszystkim dwa czynniki:

1. zmieniająca się na niekorzyść pracodawców sytuacja na rynku pracy i brak pracowników określonych specjalności i wykonujących prace proste, głównie fizyczne, co spowodowało, że pracodawcy zaczęli dostrzegać działalność CISów i ich absolwentów jako potencjalnych pracowników: „*W chwili obecnej przede wszystkim sytuacja na rynku pracy, która zmieniła się przede wszystkim ze wzrostem gospodarczym i masową emigracją zarobkową, spowodowała, że łatwiej jest nazwijmy to <<sprzedać>> uczestnika, łatwiej jest też rozmawiać z przedsiębiorcami na temat chociażby praktyk zawodowych*”, pracownik CIS prowadzonego przez instytucję samorządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców); „(...) *pracodawcy patrzą na uczestników coraz przychylniej, w poszukiwaniu pracowników zaczynają nas odwiedzać. Istnieje więc szansa na zorganizowanie nieformalnego pośrednictwa pracy oraz rozwijania praktyk zawodowych w różnych miejscach pracy*”, pracownik CIS prowadzonego przez instytucję pozarządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców; „(...) *pracodawcy dopytują się o możliwości zatrudnienia osób, które były uczestnikami CIS*” (pracownik ośrodka pomocy społecznej w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców).
2. organizowanie przez CISy praktyk zawodowych, podczas których pracodawcy mają możliwość poznania potencjalnych pracowników.

Ponadto należy zauważyć, że **wśród osób, które ukończyły CIS maleje udział zatrudnienia wspieranego jako instrumentu reintegracji zawodowej.** Otrzymaliśmy informację na temat 27 osób (3,7%), które z niej skorzystały – jest to liczba równa liczbie osób, które po zakończeniu zajęć w CIS zostały przez niego zatrudnione. Pracownicy CISów w wywiadach pogłębionych podkreślali, że forma zatrudnienia wspieranego jest zbyt ryzykowna dla pracodawców ze względu na zbyt długi okres, na który musi być zawarta umowa. Także długotrwałe i uciążliwe procedury administracyjne w Urzędach Pracy nie zachęcają pracodawców do zatrudniania w tej formie. **Tendencja spadkowa dotyczy także**

poziomu zatrudnienia w ramach spółdzielni socjalnej, mimo że we wszystkich CISach odbywały się zajęcia, jak założyć i prowadzić spółdzielnię socjalną. Jako przyczyny najczęściej wskazywano brak zaufania osób, które miałyby tworzyć spółdzielnię socjalną oraz bariery prawne (m.in. problemy ze znalezieniem poręczyciela na uzyskanie środków z Funduszu Pracy). Z kolei przyczyną braku zainteresowania pracodawców zatrudnieniem wspieranym jest wymóg długookresowego zatrudnienia pracownika (art. 16 ust. 2 UZS przewiduje okres zatrudnienia nie krótszy niż 18 miesięcy, co z punktu widzenia pracodawcy oznacza, po pierwsze niemożność przewidzenia koniunktury na rynku i istnienia firmy, po drugie trudność oceny, czy w tak długim czasie pracownik spełni jego oczekiwania). Ponadto pracodawcy wskazywali na zbyt niskie stawki refundacji części wypłacanego pracownikowi przez okres pierwszych 12 miesięcy, wynagrodzenia: „(...) z punktu widzenia pracodawcy zatrudnienie pracownika na zasadzie zatrudnienia wspieranego i ta refundacja, są kompletnie nieopłacalne w stosunku do ryzyka, które ponosi zatrudniając pracownika, a trzeba brać po uwagę, że uczestnicy CIS to osoby z różnymi problemami: alkoholicy po zakończonej terapii, po zakładach karnych czy bezdomni” (pracownik powiatowego urzędu pracy w miejscowości poniżej 20 tyś. mieszkańców).

O obecnej sytuacji byłych uczestników CISy bardzo rzadko dysponują wiedzą. Otrzymaliśmy dane dotyczące zaledwie 17% byłych uczestników. Co ciekawe, największa wśród nich jest grupa osób, które są obecnie zatrudnione 40,9%. Spośród byłych uczestników CISów, o których wiemy, jaka jest ich obecna sytuacja jedynie 25% jest bezrobotnymi.

Jeśli chodzi o sytuację absolwentów CIS zaraz po zakończeniu IPZS, to niemal równa liczba mężczyzn i kobiet była bezrobotna (40,2% mężczyzn i 41% kobiet), jednak to mężczyźni częściej znajdują zatrudnienie u pracodawcy bez wsparcia (29,9% mężczyzn, gdy tylko 23,8% kobiet). Kobiety częściej korzystają z zatrudnienia wspieranego (4,9%) oraz z robót publicznych (13,6%), podczas gdy mężczyźni odpowiednio korzystają z tych form pomocy w 2,3% i 4,3%. Zwłaszcza różnica na korzyść kobiet w zatrudnieniu przy robotach publicznych jest wyraźna. Choć jest to bardzo rzadko podejmowana forma zatrudnienia, to więcej kobiet decyduje się na podjęcie działalności gospodarczej na własny rachunek: 2,6% i zaledwie 0,6% mężczyzn.

Wpływ na sukces działalności CIS ma również jego lokalizacja*. W dużych miastach znacznie częściej przyczyną przerwania IPZS jest uzyskanie wcześniejszego zatrudnienia (39,5%), podczas gdy w małych miastach i CIS ulokowanych w gminach wiejskich jest to 25,8%. Jeszcze wyraźniejsza jest ta różnica po zakończeniu programów. W dużych miastach 44,7% absolwentów CIS znalazło pracę, gdy w CISach z małych miejscowości tylko 15,4%. Jednak mniejsze gminy znacznie częściej zatrudniają absolwentów CIS przy robotach publicznych (15,7%), podczas gdy

---

* W tych analizach nie uwzględniono CISów znajdujących się w miastach średniej wielkości, gdyż tylko dwa takie Centra o bardzo małej ilości uczestników miało absolwentów przed końcem 2006 roku i przysłało nam o nich informacje.

w dużych miastach są to tylko pojedyncze przypadki. **Blisko połowa absolwentów (48,8%) CIS zlokalizowanych na wsi i w małych miastach po odbyciu cyklu zajęć, staje się ponownie bezrobotna. W dużych miastach jest to mniej niż jedna-trzecia absolwentów (30,4%).** W dużych miastach też nieco inny jest profil byłych uczestników. Tylko w dużych miastach uczestnikami CISów były osoby uzależnione od narkotyków. Znacznie więcej uczestników CIS, którzy byli bezdomni odbywało programy w dużych miastach (13,9%, gdy w małych miastach i na wsiach 5,3% - wyjaśnia to zapewne, czemu łatwiej jest bezdomnym znaleźć pracę). Z kolei w mniejszych ośrodkach częściej jako przyczyna przyjęcia do CIS podawany był alkoholizm (12,1%, gdy w dużych miastach 5,3%). Długość pobytu w CIS poza 3 przypadkami nie przekraczała 18 miesięcy (CISy o półtorarocznym cyklu oraz te dające możliwość przedłużenia pobytu swoim uczestnikom). Średni okres pobytu w CIS liczony w miesiącach wynosi 8,17.

VII. RELACJE CIS Z INSTYTUCJAMI I ORGANIZACJAMI

Wyniki badania pozwalają na stwierdzenie, że CIS prowadzą szeroką współpracę zarówno z podmiotami sektora publicznego (jednostkami samorządu terytorialnego i ich jednostkami organizacyjnymi, np. gospodarstwami pomocniczymi, szkołami), jak i III sektora, a także sektora prywatnego (głównie z lokalnymi pracodawcami prywatnymi).

Najczęściej wskazywane organizacje i instytucje to (w kolejności od największej do najmniejszej częstości wskazań):

1. jednostki samorządu terytorialnego, w tym:
  - 1.1. powiat i jego jednostki organizacyjne (wskazania na powiatowy urząd pracy oraz powiatowe centrum pomocy rodzinie)
  - 1.2. gmina i jej jednostki organizacyjne
2. ośrodek pomocy społecznej
3. firma prywatna
4. placówka edukacyjna
5. organizacja pozarządowa
6. placówka służby zdrowia

Relacje z jednostkami samorządu terytorialnego

1.1. Kontakty z powiatem i jego jednostkami organizacyjnymi, w szczególności powiatowym urzędem pracy i powiatowym centrum pomocy rodzinie:

a) kontakt z powiatowym urzędem pracy odbywa się w 3 obszarach realizacji zapisów UZS:

- wnioskowania o skierowanie osoby do uczestnictwa w centrum (zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 2 Ustawy);
- refundacji wypłaconych świadczeń integracyjnych (na mocy art. 15 ust. 8 Ustawy);

- kierowania absolwentów i uczestników centrum do pracy u pracodawcy lub w centrum na zasadzie zatrudnienia wspieranego oraz związanej z tym refundacji części wypłacanego pracownikowi wynagrodzenia (zgodnie z art. 16 Ustawy),

oraz w zakresie przekazywania ofert pracy i dotacji dla spółdzielni socjalnych (choć te działania nie dotyczą bezpośrednio współpracy między CIS i PUP, to jednak wpływają na absolwentów CIS, którzy po ukończeniu programu zamierzają utworzyć spółdzielnię socjalną).

Badania terenowe pozwoliły stwierdzić, że o ile współpraca w zakresie finansowym, głównie refundacji wypłacanych świadczeń integracyjnych nie przysparza żadnych problemów: „(...) świadczenia wypłacane są zawsze terminowo” (pracownik CIS prowadzonego przez instytucję pozarządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców), to relacje w innych obszarach wymagają poprawy.

Centra integracji społecznej wskazywały na trudności we współpracy między powiatowymi urzędami pracy a CISami wynikające z realizacji przez PUP programów finansowanych ze środków unijnych a przewidzianych dla podobnej grupy beneficjentów, na rzecz jakiej działa CIS (chodzi o osoby długotrwale bezrobotne). Centrum realizujące program finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, zobowiązane jest do przyjmowania osób, które pozostawały bez pracy nieprzerwanie przez okres 36 miesięcy (i były zarejestrowane w PUP). Po stronie ośrodka pojawiają się wtedy problemy z naborem uczestników wynikające z faktu, że PUP wysyłając takie osoby do pracy na krótki czas (nawet od jednego do trzech miesięcy) i jednocześnie wyrejestrowując je, zaburza wymagany przez przepisy EFS okres pozostawania bez pracy: „(...) kiedy pisaliśmy wniosek do EFS, z informacji PUP wynikało, że zarejestrowanych bezrobotnych pozostających bez pracy nieprzerwanie powyżej 36 miesięcy jest ponad 5 tys. Bez problemu więc wydawało nam się, że wybierzemy uczestników. Jednak sytuacja zmieniła się drastycznie, kiedy PUP zaczął realizować swoje programy. To też kwestia innych instytucji realizujących programy unijne na rzecz osób bezrobotnych. Jest to pewnego rodzaju element <<konkurencji>> o beneficjenta” (pracownik CIS prowadzonego przez instytucję pozarządową i działającego w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców).

Element „konkurencji o beneficjenta” związany z realizacją przez różne instytucje (w tym przypadku PUP i CIS) programów finansowanych ze środków europejskich i przeznaczonych dla osób długotrwale bezrobotnych, utrudnia nie tylko przeprowadzenie naboru do CIS. Stanowi także poważne zaburzenie procesu reintegracji zawodowej i społecznej uczestników CIS. Zdaniem pracowników CIS, dla pracowników powiatowych urzędów pracy, nie w pełni jest zrozumiała koncepcja CIS. Wprawdzie w CIS przyjmuje się zasadę pierwszeństwa oferty pracy nad zajęciami i zawsze zachęca uczestników do podjęcia zatrudnienia oferowanego przez PUP, to jednak nie wszystkie osoby są w danym okresie do tego przygotowane, co oznacza dla nich po pierwsze niepowodzenie na rynku pracy, po drugie brak możliwości powrotu do CIS: „(...) W CIS w trakcie zajęć jest realizowany pewien proces. My z uczestnikami pracujemy bezpośrednio, oni nie są dla nas tylko kolejną pozycją w statystyce. Doskonale wiemy, czy dana osoba jest gotowa w danym czasie podjąć zatrudnienie. Jeśli PUP ją

zmusi do tego, to zakończy się to niepowodzeniem procentującym w przyszłości mniejszą motywacją osoby do uczestnictwa w programie aktywizującym oraz technicznie uniemożliwia jej powrót do CIS” (CIS prowadzony przez jednostkę pozarządową w miejscowości powyżej 100 tyś. mieszkańców). Natomiast według opinii pracowników PUP, CIS odgrywa w takich przypadkach rolę demotywującą, ponieważ często uczestnik, któremu proponowana jest praca, odmawia jej podjęcia uzasadniając swoją decyzję uczestnictwem w programie. Oczywiście jest grupa osób, które są mało zmotywowane i chętne do podjęcia pracy: *„(...) największy problem z uczestnikami (...) dotyczy ich postawy roszczeniowej, kombinatorstwa i dosyć powszechnego migania się od wypełniania obowiązków. Te postawy trudno zmienić bo były utrwalane przez lata, również przez system pomocy społecznej, który nie aktywizował a zachęcał do bierności”* (pracownik CIS prowadzonego przez jednostkę pozarządową w miejscowości powyżej 100 tyś. mieszkańców). Niemniej dla części z nich propozycja zatrudnienia oferowana przez PUP pojawia się zbyt wcześnie, a ponadto oferty pracy PUP są niejednokrotnie ofertami pracy stażowej z wynagrodzeniem w wysokości bardzo zbliżonej do świadczenia integracyjnego. Tworzy to niekorzystną sytuację dla uczestnika, który znajduje się w takim samym położeniu materialnym, a zostaje wyjęty z procesu reintegracji, zarówno społecznej jak i zawodowej.

Natomiast w zakresie współpracy CIS z PUP w sprawach wnioskowania o skierowanie osób do uczestnictwa w centrum wskazywano na dość dobre porozumienie i realizację zadań bez większych problemów: *„CIS zawsze może liczyć na nasze wsparcie w doborze kandydatów. W tym celu korzystamy z naszej rozbudowanej bazy informacyjnej a nasi doradcy zawodowi przeprowadzają wstępne rozmowy z potencjalnymi kandydatami, tworząc w ten sposób wstępną listę uczestników”* (pracownik PUP w miejscowości powyżej 100 tyś. mieszkańców).

Sporadycznie wskazywano na dokonywanie błędnego rozpoznania i kierowania do CIS niewłaściwych osób, co bardzo szybko udawało się skorygować: *„czasami PUP kieruje do nas osoby niewłaściwie. Pomyłką jest uczestnictwo w zajęciach kogoś z wykształceniem wyższym o profilu technicznym, informatycznym albo filologicznym, a takie przypadki też się zdarzały. Bardzo łatwo wtedy można wybrnąć z sytuacji wpisując, że dana osoba nie kwalifikuje się do centrum”* (CIS prowadzony przez jednostkę pozarządową w miejscowości powyżej 100 tyś. mieszkańców).

Inne pola współpracy między CIS a PUP dotyczyły wsparcia, jakie absolwenci CIS otrzymywali od powiatowych urzędów pracy. Najczęściej wskazywano na skierowanie przez PUP uczestnika lub absolwenta CIS do pracy w trybie zatrudnienia wspieranego u pracodawcy lub w centrum oraz związanej z tym refundacji części wypłacanego pracownikowi zatrudnionemu w takiej formie wynagrodzenia.

Poza tym dzięki wykorzystaniu zaplecza kadrowego i instytucjonalnego organizowano wspólne konferencje, warsztaty i targi pracy: *„(...) traktujemy CIS jak partnera, za pośrednictwem którego możemy dotrzeć z naszymi informacjami do większej liczby osób. CIS to bardzo dobry kanał informacyjny, bo przecież jego uczestnicy mają swoje środowiska, rodziny i znajomych, którym pewne*

informacje należy przekazać. Zawsze przekazujemy informacje o szkoleniach, chociaż zdajemy sobie sprawę z tego, że ci ludzie w CIS przechodzą całą masę najróżniejszych szkoleń, ale wychodzimy z założenia, że jednak ktoś się może zainteresować i zdobyć dodatkowe umiejętności” (pracownik PUP w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców).

Współpraca CIS i PUP w formie konsultacji widoczna była też przy opracowywaniu przez CIS diagnozy lokalnego rynku pracy dokonywanej przed uruchomieniem poszczególnych typów warsztatów czy zajęć z zakresu reintegracji zawodowej.

b) Kontakty z powiatowym centrum pomocy rodzinie realizowane są w następujących zakresach:

- wykonywania usług na rzecz PCPR przez uczestników CIS w ramach praktyk zawodowych;
- wnioskowanie o skierowanie osoby do uczestnictwa w centrum;
- udzielanie przez PCPR pomocy uczestnikom i absolwentom CIS. Najczęściej jest to pomoc pośrednia, z której korzystają rodziny uczestników i absolwentów, a nie bezpośrednio oni sami: *„nadal wspieramy niektórych absolwentów CIS. Dotyczy to przede wszystkim matek samotnie wychowujących dzieci, bo nawet jeśli podjęły pracę, to ich zarobki nie są adekwatne do potrzeb całej rodziny. Udzielamy wsparcia pośredniego w formie np. dożywiania dzieci w szkołach czy przedszkolach”* (pracownik PCPR w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców);

1.2. Relacje z gminą i jej jednostkami organizacyjnymi

Współpraca z gminą dotyczy następujących zagadnień:

- finansowania działalności centrum, czyli udzielania dotacji ze środków własnych gminy przeznaczonych na realizację gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (realizowanie postanowień art. 10 ust 1 pkt 1 UZS). W tym zakresie współpraca przebiegała bez większych trudności, podkreślano terminowość w wypłacaniu środków, która pozwalała CIS realizującym programy finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego przetrwać trudniejsze okresy wynikłe z opóźnień w przekazywaniu transz: *„(...) w sytuacjach kryzysowych ratują nas środki z budżetu gminy, bo chociaż są bardzo niewielkie, to jednak wypłacane regularnie”* (pracownik CIS prowadzonego przez jednostkę pozarządową i działającego w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców);
- zakupu usług świadczonych przez CIS, *„(...) prawie każde zadanie, które można było wykonać dla gminy, było zrobione przez CIS. Radni myślą, że uczestnicy z CIS to wykwalifikowana kadra i trzeba im często tłumaczyć, jacy tu są ludzie i że mogą wykonywać proste, nie wymagające dużych kwalifikacji prace i że CIS jest nastawiony i na readaptację zawodową i społeczną”* (CIS samorządowy w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców);
- wykonywania usług na rzecz gminy i jej jednostek przez uczestników CIS w ramach praktyk zawodowych: *„(...) grupa remontowo – budowlana z CIS wykonywała różne prace w*

obiektach podległych gminie, np. w szkołach. Gdyby nie to, to gmina musiałaby organizować przetargi, zlecać, brać jakąś firmę murarską i bardzo dużo płacić. A po co, kiedy można to zrobić w ramach zajęć w CIS” (pracownik PUP w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców);

- udostępniania przez gminę lokalu, pomieszczeń dla CIS (najczęściej w formie dzierżawy, w tym na preferencyjnych warunkach);
- W świetle badań monitoringu CIS wiadomo, że CIS podejmują współpracę z innymi gminami, włączając ich mieszkańców do swoich programów: na 18 CIS, które udzieliły odpowiedzi na pytanie i miały absolwentów w 2006 r., w 9 CIS uczestnikami programu byli mieszkańcy także innych gmin. Jednak tylko 3 z tych CIS otrzymywały środki finansowe od tych gmin na pokrycie kosztów uczestnictwa w CIS ich mieszkańców.

Warto zaznaczyć, że badane centra wysoko oceniały współpracę z gminą, podkreślając, że w bardzo dużym stopniu wpłynęło to na realizację zadań reintegracji społeczno – zawodowej uczestników CIS, a nawet, że bez niej realizacja zadań nie byłaby możliwa, „(...) *jeśli władze gminy uważają, że działalność CIS jest niepotrzebna, to chociaż byśmy dysponowali bardzo silnymi argumentami, to i tak nic nie zdziałamy*” (CIS prowadzone przez jednostkę pozarządową w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców).

Należy w tym miejscu wspomnieć o przykładach „dobrej praktyki” współpracy między gminą a CIS, które stwierdzono podczas wizyt studyjnych. Jest to udzielanie przez gminę nie oprocentowanych pożyczek dla CIS realizującego programy finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w przypadku opóźnień w przekazywaniu transzy z EFS (CIS prowadzony przez jednostkę samorządową w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców) oraz sytuacja nie dotycząca bezpośrednio CIS, ale jego absolwentów zamierzających utworzyć spółdzielnię socjalną: udzielenie przez burmistrza poręczeń dotacji przekazywanej spółdzielni socjalnej przez PUP (w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców).

Relacje z ośrodkiem pomocy społecznej

Kontakty z ośrodkiem pomocy społecznej odbywały się przede wszystkim w zakresie realizacji zapisów art. 12 ust. 1 pkt 2 UZS, czyli wnioskowania o skierowanie osoby do uczestnictwa w centrum.

Nie wskazywano tu na większe problemy, podkreślano natomiast zyczliwość pracowników OPS oraz zorganizowanie dobrego przepływu informacji na temat beneficjentów: „(...) *bardzo często pracownicy CIS dzwonią do nas, żeby się czegoś dowiedzieć na temat sytuacji rodzinnej poszczególnych uczestników, których skierowaliśmy. Proszą nas, żeby nasi pracownicy ponownie przeprowadzili pogłębiony wywiad środowiskowy z rodziną uczestnika. Zawsze się z tego wywiązujemy, bo wiemy, że wzajemne przekazywanie informacji musi odbywać się na bieżąco i aby było skuteczne musi być aktualne*” (pracownik OPS w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców);

„(...) wybieramy uczestników z terenu naszej gminy, ponieważ OPS ma dobre rozeznanie, a przynajmniej powinien mieć dobre rozeznanie, co do osób potrzebujących, które powinny i mogą skorzystać z działań CIS” (OPS w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców).

Inne obszary współpracy to:

- zakup usług wytwarzanych przez CIS (głównie usług remontowo – budowlanych, opiekuńczych i cateringowych dla OPS lub/i ich beneficjentów);
- wykonywanie usług na rzecz OPS przez uczestników CIS w ramach praktyk zawodowych: „(...) miałam remont w całym ośrodku. To biuro jest zrobione przez CIS, cały remont został zrobiony, nowe okna i podłogi. Ośrodek kupuje materiał, uczestnicy wkładają pracę przy okazji doskonaląc swoje umiejętności” (kierownik OPS w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców);
- udzielanie przez OPS pomocy uczestnikom i absolwentom CIS. Najczęściej jest to pomoc pośrednia, z której korzystają rodziny uczestników i absolwentów a nie bezpośrednio oni sami: „(...) sądzę, że połowa osób, które ukończyły CIS nie korzystają już bezpośrednio z naszej pomocy, natomiast mają rodziny, które takiej pomocy wciąż wymagają (...) obecnie ta pomoc jest głównie nakierowana na dzieci, a więc jest to: sfinansowanie dojazdów do szkoły, obiadów, dofinansowanie do wyprawek szkolnych, odzieży” (pracownik OPS w miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców); „(...) oczywiście uczestnicy CIS to też nasi podopieczni. Korzystają z pomocy rzeczowej, z banku żywności. Kto przyjdzie i uważa, że czegoś potrzebuje i jest to uzasadnione, to otrzyma pomoc, bez względu na to, czy jest uczestnikiem czy absolwentem CIS, czy nie” (pracownik ośrodka pomocy społecznej w miejscowości poniżej 20 tys. mieszkańców).
- niekomercyjne udostępnianie lokalu i sprzętu;
- pomoc przy aktywizowaniu uczestników (ma to miejsce w sytuacji, gdy uczestnicy CIS wyszukują luki w przepisach prawnych w celu uchylecia się od obowiązków wynikających z uczestnictwa w programie centrum. Wtedy włącza się OPS dysponujący narzędziami finansowymi w celu nakłonienia uczestnika do przyjęcia bardziej aktywnej postawy w zajęciach);
- współpraca przy opracowywaniu przez CIS diagnozy lokalnego rynku pracy dokonywanej przed uruchomieniem poszczególnych typów warsztatów czy zajęć z zakresu reintegracji zawodowej

Relacje z firmami prywatnymi

Współpraca CIS z sektorem prywatnym dotyczy reintegracji zawodowej uczestników. Obejmuje ona praktyki i staże oraz zatrudnienie absolwentów CIS. Jak wskazywano wcześniej, w ostatnim okresie obserwuje się wyraźny wzrost zainteresowania pracodawców zatrudnianiem absolwentów CIS.

Współpraca odbywa się na podstawie umów pisemnych lub porozumień ustnych zawieranych między CIS a firmą prywatną. Najczęściej inicjatywa podjęcia współpracy pochodzi z CIS (kierownik, instruktor zawodu lub doradca zawodowy wyszukują firmy, w których następnie uczestnicy odbywają praktyki, wypracowując sobie w ten sposób przyszłe miejsca pracy). Coraz częściej zdarza się także, że pracodawcy sami zgłaszają się do CIS z propozycją zatrudnienia absolwentów CIS. Jest to spowodowane zmieniającą się sytuacją na rynku pracy (brak pracowników z powodu masowych zagranicznych migracji zarobkowych oraz wzrostem krajowej podaży miejsc pracy). Popyt na pracowników – absolwentów CIS dotyczy przede wszystkim pracodawców prywatnych z firm świadczących usługi remontowo – budowlane oraz porządkowe.

Relacje z instytucjami edukacyjnymi

W tym przypadku kontakty polegają na:

- a) wykonywaniu przez uczestników CIS usług na rzecz placówek edukacyjnych (np. szkół podlegających gminie lub powiatowi) w ramach praktyk zawodowych (najczęściej remontów lub usług cateringowych);
- b) wymianie informacji pochodzących od placówek naukowo – badawczych przy opracowywaniu przez CIS diagnozy lokalnego rynku pracy oraz dokonywaniu rozpoznania lokalnego popytu na dobra i usługi, co ma miejsce przed uruchomieniem poszczególnych typów warsztatów czy zajęć z zakresu reintegracji zawodowej: *„(...) zawarliśmy porozumienie, chociaż na razie nieformalne, z uczelnią wyższą działającą w naszym mieście. Studenci w ramach swoich działań badają zapotrzebowania pracodawców, rynku lokalnego. Wyniki ich aktywności są publikowane w lokalnej prasie, więc nie ma najmniejszego problemu z dostępem do tych danych. Bierzemy je pod uwagę ustalając nasze działania w zakresie reintegracji zawodowej”* (pracownik CIS prowadzonego przez instytucję samorządową w miejscowości powyżej 100 tyś. mieszkańców).

Relacje ze stowarzyszeniami i fundacjami

Kontakty polegają na:

- wnioskowaniu o skierowanie osoby do uczestnictwa w centrum (zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 2 Ustawy);
- wymianie doświadczeń merytorycznych dotyczących funkcjonowania ośrodka, m.in. w zakresie metod pracy z uczestnikami;
- wspólnym organizowaniu szkoleń i warsztatów dla kadry.

Relacje z placówkami służby zdrowia

Najczęściej chodzi o niepubliczny lub publiczny zakład opieki zdrowotnej lub szpital. Kontakty dotyczą:

- wnioskowania o skierowanie osoby do uczestnictwa w centrum (zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 2 Ustawy), w przypadku niepublicznego lub publicznego zakładu opieki zdrowotnej będącego zakładem leczenia odwykowego;
- wysyłania przez CIS swoich uczestników na terapię do niepublicznego lub publicznego zakładu opieki zdrowotnej będącego zakładem leczenia odwykowego;
- wykonywania przez uczestników CIS usług na rzecz placówek służby zdrowia (np. szpitala) w ramach praktyk zawodowych (najczęściej remontów, prac porządkowych)

Podstawę formalną dla współpracy CIS z wymienionymi jednostkami stanowiły:

- a) UZS (zwłaszcza chodzi tu o art. 10 ust.1 pkt 1, art. 12 ust. 1 pkt 2, art. 15 ust. 8 oraz art. 16);
- b) umowy zawarte z jednostkami, dotyczące zwłaszcza reintegracji zawodowej, a w tym zakresie organizowania przez CIS praktyk zawodowych dla uczestników u lokalnych pracodawców prywatnych oraz zakupu usług wytwarzanych przez CIS oraz dzierżawy obiektów;
- c) porozumienia dotyczące wykonywania usług przez CIS na rzecz jednostek w ramach praktyk zawodowych uczestników CIS oraz w zakresie współpracy z gminami, których mieszkańcy są uczestnikami CIS (w tym porozumienia dotyczące środków finansowych na pokrycie kosztów uczestnictwa osób z tych gmin).

Podkreślano też wagę porozumień i uzgodnień nieformalnych zawieranych przez kierownictwa CIS z podmiotami, z którymi utrzymywana jest współpraca, m.in. w sprawach informowania się, konsultacji, organizowania szkoleń i praktyk zawodowych, uzyskiwania i przekazywania ofert pracy od firm komercyjnych oraz udostępniania lokali i sprzętu.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wnioski i rekomendacje dla jednostek administracji publicznej odpowiedzialnych za prawidłowe funkcjonowanie przepisów o zatrudnieniu socjalnym

1) Proponowane zmiany w UZS w zakresie reintegracji społecznej

Zdaniem kierowników CIS oraz osób odpowiedzialnych za reintegrację społeczną (pracownicy socjalni, doradcy zawodowi, psychologowie oraz instruktorzy) doprecyzowania wymagają zapisy i sformułowania UZS dotyczące:

- Zaprzestania realizacji programu
- "Trwałe opuszczenie zajęć przez uczestnika "
- "Uporczywe naruszanie przez uczestnika postanowień programu".
- Zasad usprawiedliwiania nieobecności
- Zasad jednoznacznego traktowania i rozliczania zwolnień lekarskich, określenie dopuszczalnej liczby dni chorobowego, aby ograniczyć praktyki nadużywania tej możliwości przez beneficjentów.
- Wskazane jest podniesienie wysokości świadczenia integracyjnego z 80% do 100% zasiłku dla osoby bezrobotnej.
- Należy doprecyzować przepisy dotyczące możliwości udziału w Programie osób mających nawrót choroby alkoholowej oraz osób uzależnionych, które świetle unormowań UZS nie powinny uczestniczyć w zajęciach Centrum, natomiast w praktyce tak się dzieje, ponieważ rozpoznanie choroby następuje w okresie, gdy osoba jest już zakwalifikowana jako uczestnik Programu (*"szkoda wyrzucać takich ludzi, bo potem nie mogą wziąć ponownie udziału w Programie, poza tym zjawisko to dotyczy dużej liczby osób"*).
- Wskazane jest dodanie zapisu nadającego prawo do urlopu dla uczestników (*"żeby nie musieli kombinować z L4"*)
- Powinno się wprowadzić zapis dotyczący klarownego systemu motywującego w formie nagród np. pieniężnych, płatnych wolnych dni
- Dla skuteczności realizacji Programu cenne byłoby stworzenie przepisów umożliwiających CIS udzielania wsparcia absolwentom CIS (*"Uważam jednak, że tym ludziom potrzebna jest taka pomoc także po ukończeniu CIS, a może w tym okresie oni najbardziej tej pomocy potrzebują. A z tego co wiem, to po skończeniu programu oni nie mają szans na skorzystanie z takiej pomocy i tu jest problem. Jest tak, że oni ukończą program i nikt się później już nimi nie zajmuje"*)
- Respondenci postulowali, aby przedłużenie okresu próbnego uczestnictwa i wydawanie wniosku kwalifikacyjnego na kolejne 11 m-cy powinno być w gestii kierowników CIS (po pozytywnym rozpatrzeniu)

- Kategoria osób, które są uczestnikami CIS powinna zostać rozszerzona o: osoby z pobytem tolerowanym oraz o grupę osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Według opinii jednego z kierowników CIS, pomoc dla tych osób powinna odbywać się w ramach m.in. KIS, ale z uwzględnieniem świadczeń integracji społecznej. (*"Są pojedyncze kursy zawodowe, staże, szkolenia ale nie ma np. pomocy psychologicznej, nigdzie nie ma też mowy o dzieciach uczestników, trzeba też pamiętać, że problemem jest środowisko"*)
- Podkreślono słabe umocowanie pracownika socjalnego CIS w systemie na rzecz inkluzji społecznej. Zdaniem części kierowników CIS kontrakt powinien móc zawierać każdy pracownik socjalny (spełniający określone warunki) ponieważ (*"występuje pewien konflikt, który powoduje uzależnienie Programu Centrum od OPS"*)

2) Proponowane zmiany w UZS w zakresie reintegracji zawodowej

Najczęściej wskazywano na następujące propozycje zmian w UZS dotyczące IPZS i reintegracji zawodowej:

1. podniesienie wysokości świadczenia integracyjnego z 80% do 100% wysokości zasiłku dla bezrobotnych;
2. doprecyzowanie zapisów dotyczących zaprzestania realizacji programu, a zwłaszcza sformułowań: „trwałe opuszczanie przez uczestnika zajęć” oraz „uporczywe naruszanie przez uczestnika postanowień programu”
3. konieczność wprowadzenia urlopu dla uczestników;
4. doprecyzowanie przepisów prawnych określających CIS jako instytucję rynku pracy i/lub pomocy społecznej;
5. rozważenie możliwości tworzenia warsztatów zawodowych, w których obecny ustawowy wymóg kadrowy (5 uczestników przypadających na jednego pracownika bezpośrednio pracującego z uczestnikami) zostałyby podniesiony do 10 uczestników
6. wprowadzenie ułatwień dla pracodawców gotowych zatrudnić pracownika w ramach zatrudnienia wspieranego (podniesienie wysokości refundacji części wypłacanego pracownikowi wynagrodzenia oraz skrócenie wymaganego okresu zatrudnienia pracownika);
7. włączenie okresu uczestnictwa w CIS do okresu wymaganego przy ustalaniu prawa do świadczeń emerytalnych;
8. wprowadzenie do UZS zapisu umożliwiającego tworzenie przez CISy agencji pracy tymczasowej;
9. wprowadzenie do UZS zapisu umożliwiającego funkcjonowanie warsztatów zawodowych w ramach CIS jako przedsiębiorstw społecznych zatrudniających absolwentów CIS;
10. możliwość wprowadzenia premii motywacyjnej dla uczestników najbardziej angażujących się w zajęcia.

Rekomendacje zmian w ustawie o zatrudnieniu socjalnym i inne wnioski

Postulaty zgłoszone przez respondentów częściowo zostały już zrealizowane przez nowelizację UZS z maja 20007r. Zagadnienia związane z działalnością centrów, wyjąwszy formę organizacyjną i finansowanie działalności, są problemami wspólnymi dla wszystkich centrów, bez względu na fakt, czy działają w formie gospodarstwa pomocniczego, czy jako forma wyodrębniona z organizacji pozarządowej.

1. Bardzo istotnym problemem jest forma organizacyjna centrum tworzonego przez gminę (wójta, burmistrza, prezydenta miasta). Centrum takie działa w formie gospodarstwa pomocniczego i ma do niego zastosowanie ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r.

o finansach publicznych (Dz. U. Nr 249, poz. 2104 z późn. zm.). Jak wynika z art. 26 tej ustawy, gospodarstwem pomocniczym jest wyodrębniona z jednostki budżetowej, pod względem organizacyjnym i finansowym, część jej podstawowej działalności lub działalność uboczna. Podstawą gospodarki finansowej gospodarstwa pomocniczego jest roczny plan finansowy obejmujący przychody, w tym dotacje z budżetu, koszty i inne obciążenia, rachunek zysków i strat, stan środków obrotowych, stan należności i zobowiązań na początek i koniec okresu oraz rozliczenia z budżetem. Gospodarstwo pomocnicze wpłaca do budżetu połowę osiągniętego zysku. Forma gospodarstwa pomocniczego nie jest wystarczająco dostosowana do prowadzenia tak specyficznej działalności, jaką jest działalność reintegracyjna połączona z działalnością gospodarczą. W istocie pozbawia centrum swobody w podejmowaniu istotnych decyzji, uzależniając jej podjęcie od zgody instytucji tworzącej. Dlatego też zasadny jest postulat stworzenia odrębnej, lecz wspólnej dla wszystkich centrów samorządowych formy organizacyjnej, umożliwiającej pełną realizację zadań reintegracyjnych z równoczesnym prowadzeniem działalności gospodarczej ułatwiającej rozwijanie oferty centrum i jego ewolucję w kierunku przedsiębiorstwa społecznego.

2. Zakładanie centrum przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta finansowane jest z dotacji na pierwsze wyposażenie w środki obrotowe oraz z dotacji na pierwsze wyposażenie pochodzącej z dochodów własnych samorządu województwa przeznaczonych na realizację wojewódzkiego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Zakładanie centrum przez organizację pozarządową, zasobów instytucji tworzącej pochodzących ze zbiorok, darowizn lub innych źródeł, dotacji na pierwsze wyposażenie pochodzącej z dochodów własnych gminy przeznaczonych na realizację gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, innych dochodów własnych gminy. I w tym przypadku, utworzenie Centrum może być finansowane z dotacji na pierwsze wyposażenie pochodzącej z dochodów własnych samorządu województwa przeznaczonych na realizację wojewódzkiego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Problemem okazuje się udzielenie dotacji na pierwsze wyposażenie przez marszałka. Należy zatem w tym miejscu wyjaśnić, że dotacja taka może być przyznana bez uprzedniego ogłoszenia konkursu ofert na realizację zadania polegającego na utworzeniu centrum. Jak wynika z art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.), organy administracji publicznej prowadzą działalność w sferze zadań publicznych we współpracy z organizacjami pozarządowymi prowadzącymi, odpowiednio do terytorialnego zakresu działania organów administracji publicznej, działalność pożytku publicznego w zakresie odpowiadającym zadaniom tych organów. Przedmiotowe zadanie marszałka województwa nie polega na tworzeniu centrum integracji społecznej, ale na partycypacji finansowej w utworzeniu

centrum integracji społecznej i pierwszych trzech miesięcy działalności. A zatem, zadaniem nie jest dająca się powierzyć organizacji pozarządowej działalność polegająca na prowadzeniu centrum integracji społecznej, ale udzielenie dotacji, o której mowa w art. 8 ust. 1 i nie podlega ono powierzeniu w trybie konkursu.

3. Podobnie zróżnicowane jest finansowanie działalności centrum. Centrum prowadzone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta, finansowane jest dotacji pochodzącej z dochodów własnych gminy, przeznaczonych na realizację gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej oraz środków pochodzących z Unii Europejskiej. Centrum tworzone przez organizacje pozarządowe, może być finansowane dodatkowo z zasobów instytucji tworzącej pochodzących ze zbiorów, darowizn lub innych źródeł lub pozostałych dochodów własnych gminy. Zasadniczym problemem jest zakres finansowania centrum z dochodów własnych gminy, przeznaczonych na realizację gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Otóż pojawia się pogląd, iż ze środków tych możliwe jest finansowanie uczestnictwa w zajęciach wyłącznie osób uzależnionych od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r., Nr 174, poz. 1231, z późn. zm.) w art. 1 ust. 1 wskazuje, że organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności w tym zakresie organizacji społecznych i zakładów pracy. W związku z tym, prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gmin. W szczególności zadania te obejmują, m.in., wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej (art. 4¹ ust. 1 pkt 7). Centra kierują swoją pracę ku osobom, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Jak wynika z praktyki działalności centrów integracji społecznej, osoby te albo są osobami uzależnionymi, albo zagrożonymi uzależnieniem, albo dotkniętymi problemem alkoholowym w inny sposób. Działalność centrum integracji społecznej finansowana jest, m.in., z dotacji pochodzącej z dochodów własnych gminy, przeznaczonych na realizację gminnego

programu profilaktyki rozwiązywania problemów alkoholowych (art. 10 ust. 1 pkt 1). Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych tworzony jest dla realizacji zadań, o których mowa w art. 4¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Z przepisów o zatrudnieniu socjalnym, trudno wyprowadzić ograniczenie finansowania działalności centrów integracji społecznej jedynie do osób uzależnionych od alkoholu, które zakończyły program psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego. Podobnego ograniczenia nie można też wyprowadzić z przepisów o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Przepis art. 4¹ ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, wskazuje, że zadaniem gminy jest prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu. W art. 2 ust. 1 wskazane są zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonywane przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej. Działalność centrów integracji społecznej, ściśle wpisuje się w te zadania, bez względu na to, czy uczestnikami zajęć są osoby uzależnione od alkoholu, które zakończyły program psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, czy też osoby, które ze względu na swoją sytuację są zagrożone problemem alkoholowym, czy też dotknięte tym problemem ze względu na sytuację rodzinną. Reasumując, nie ma podstaw do ograniczenia finansowania działalności centrów integracji społecznej jedynie do finansowania uczestnictwa osób uzależnionych od alkoholu, które zakończyły program psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, bowiem byłoby to postępowaniem niezgodnym z przepisami ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

4. Z finansowaniem działalności centrum wiąże się kwestia objęcia ich systemem kontrolowania pomocy publicznej udzielanej przedsiębiorcom. Z dniem 1 maja 2004 r. i przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, zaczęły obowiązywać wspólnotowe regulacje dotyczące wolnej konkurencji. Art. 87 i 88 TWE wskazują, iż podstawą systemu handlowego UE jest zasada wolnej konkurencji i powstrzymywania się państw członkowskich UE od ingerencji i wprowadzania systemu preferencji dla krajowych przedsiębiorców. Wszelka pomoc musi być zgodna z wypracowanymi przez państwa członkowskiego regułami. Pomoc publiczna, która znajduje się w kręgu zainteresowania Komisji Europejskiej, musi spełniać łącznie następujące kryteria: (1) musi być adresowana do podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, (2) musi nastąpić transfer środków publicznych, (3) musi przynosić adresatowi korzyści ekonomiczne, (4) musi być selektywna, (5) musi wywierać choć potencjalny wpływ na konkurencję i handel między krajami członkowskimi UE. W Polsce, kwestię tę reguluje ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. Nr 123, poz. 1291). Ponieważ centra mogą prowadzić

działalność gospodarczą, uważane są za przedsiębiorców, bez względu na formę organizacyjną, w której ją prowadzą. Należy zauważyć, iż nie wszystkie działające centra prowadzą działalność gospodarczą, dlatego też problem stanowi takie zorganizowanie systemu monitorowania środków przekazywanych centrom, aby nie utrudniać działalności tym centrom, które takiej działalności nie prowadzą. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów uznał, że dotacja udzielona Centrum prowadzącemu działalność gospodarczą, może stanowić pomoc publiczną. Ponieważ centrum świadczy usługi publiczne, w takim razie pomoc ta powinna mieć formę pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych zgodnie z Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 28 listopada 2005 r. w sprawie stosowania art. 86 ust. 2 TWE do pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych, przyznawanej przedsiębiorcom zobowiązanym do zarządzania usługami świadczonymi w ogólnym interesie gospodarczym (Dz. Urz. WE L 312/67 z 29 listopada 2005 r.). Wówczas pomoc ta byłaby w taki sposób kontrolowana, iż dotacja na działalność stanowi różnicę między przychodami centrum integracji społecznej osiąganymi z działalności gospodarczej a ogólnymi kosztami funkcjonowania centrum. Jeśliby zatem centrum integracji społecznej osiągało przychody pokrywające koszty, wówczas dotacja na jego działalność nie będzie udzielana. Uregulowanie pomocy publicznej w odniesieniu do centrów jest rozwiązaniem nietrafnym. Sprawia ono, iż centrum nie opłaca się osiągnięciem zysków ze swej działalności. Ponadto, centrum będzie obracało się wewnątrz pewnej stałej wielkości, która nie pozwoli na jego samodzielny rozwój.

5. Szczególnie sporne jest określenie grupy osób do których kierowana jest oferta centrum. Z użytego w art. 1 ust. 2 ustawy o zatrudnieniu socjalnym zwrotu „w szczególności” wynika, iż katalog osób przytoczonych w ust. 2 pkt 1-7, w który wskazano osoby bezdomne realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, osoby uzależnione od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, osoby uzależnione od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej, osoby chore psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego, osoby długotrwale bezrobotne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, osoby zwalniane z zakładów karnych, mające trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, uchodźców realizujących indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, nie jest katalogiem zamkniętym. A zatem nie są to wyłączni potencjalni uczestnicy zajęć w centrum integracji społecznej. Istotny jest raczej warunek, aby potencjalni uczestnicy byli osobami, które “podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się

w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym”. Zarzut, w którym podnosi się ryzyko otwarcia centrów dla wszystkich zainteresowanych, nawet jeżeli nie są osobami rzeczywiście wykluczonymi lub zagrożonymi wykluczeniem, jest uzasadniony. Jednak z drugiej strony, kazuistyczne wskazywanie dysfunkcji społecznych uprawiających do skierowania do centrum, nosi z kolei ryzyko pominięcia istotnych grup, a tym samym zamknięcie dostępu do centrum osobom potrzebującym. W istniejącej regulacji, właściwym rozwiązaniem jest stworzenie „sita” opartego na pracy socjalnej i wywiadach pracowników socjalnych kwalifikujących osoby do zajęć w centrum.

6. Z uczestnictwem wiąże się problem dyscypliny, a tym samym uregulowania sytuacji związanej z nieobecnościami na zajęciach spowodowanymi chorobą lub nadużywaniem zwolnień lekarski. Obecny system od uczestniczenia w zajęciach uzależnia prawo do świadczenia integracyjnego. Co jednak w sytuacji nieobecności? Zgodnie z przepisami o zatrudnieniu socjalnym w okresie uczestnictwa w zajęciach Centrum, kierownik Centrum przyznaje uczestnikowi zajęć świadczenie integracyjne (art. 15 ust. 4). Okresem uczestnictwa jest czas, w którym osoba uczestnicząca w zajęciach Centrum realizuje indywidualny program zatrudnienia socjalnego (art. 12 ust. 4). Okres ten, kończy się z upływem czasu, w którym indywidualny program zatrudnienia socjalnego miał być realizowany albo w chwili podjęcia przez uczestnika zatrudnienia przewidzianego w przepisach prawa pracy lub własnej działalności gospodarczej (art. 13 ust. 5). Realizacja programu może być też zaprzestana we wskazanych w ustawie przypadkach (art. 13 ust. 4). W przypadku nieobecności usprawiedliwionej zwolnieniem lekarskim, świadczenie integracyjne nie ulega zmniejszeniu i przysługuje w pełnej wysokości. Podobnie w przypadku innej usprawiedliwionej nieobecności. Wówczas, nie ma zastosowania art. 15 ust. 6 ustawy, który mówi, iż *świadczenie integracyjne za niepełny miesiąc uczestnictwa ustala się dzieląc kwotę świadczenia przez 30 i mnożąc przez liczbę dni kalendarzowych przypadających w okresie, za który świadczenie to przysługuje*. Cytowany przepis odnosi się do sytuacji, w których okres uczestnictwa w zajęciach Centrum nie jest pełnym miesiącem, za który świadczenie przysługuje. Jak bowiem wynika z treści art. 15 ust. 5, *świadczenie integracyjne jest wypłacane przez Centrum w okresach miesięcznych z dołu*. W przypadku rozpoczęcia uczestnictwa w zajęciach Centrum, a zatem podpisania indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego i przyjęcia do Centrum, w innym dniu niż pierwszy dzień miesiąca, o którym mowa w art. 15 ust. 5, obliczenie wymiaru świadczenia integracyjnego, następuje na zasadach wskazanych w art. 15 ust. 6. Reasumując, usprawiedliwiona nieobecność uczestnika na zajęciach w Centrum nie stanowi podstawy do zmniejszenia świadczenia integracyjnego, ponieważ jest jedynie epizodyczną nieobecnością na zajęciach, podczas gdy uczestnictwo trwa w sposób nieprzerwany. W związku z tym, powstał postulat, aby umożliwić uczestnikom

nieobecność na zajęciach w ustalonym wymiarze czasu, a nieobecność ta nie będzie miała wpływu na prawo do świadczenia integracyjnego. A także takie uregulowanie wpływu zwolnienia lekarskiego na wysokość do świadczenia, aby uszczelnić system przed nieodpowiedzialnym nadużywaniem ich. I tak, nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym wprowadziła regulację, zgodnie z którą wprowadzono obniżenie świadczenia integracyjnego o 1/40 za każdy dzień niezdolności do uczestnictwa w zajęciach w centrum, wskutek choroby, przy czym okres nieobecności nie powinien przekroczyć 14 dni w okresie uczestnictwa w zajęciach w Centrum. W przeciwnym przypadku za każdy kolejny dzień nieobecności świadczenie nie przysługuje. Wprowadzono także możliwość udzielenia 4 dni wolnych w okresie uczestnictwa w centrum, w takim przypadku wysokość świadczenia integracyjnego nie ulega zmniejszeniu. Takie rozwiązanie ma na celu umożliwienie uczestnikom zajęć w Centrum w momencie zaistnienia np. jakiegoś zdarzenia losowego, wykorzystania na ten cel dnia wolnego.

7. Podobnym postulatem jest wprowadzenie przejrzystych zasad usuwania niezdiscyplinowanych uczestników z zajęć. Wydaje się, że zmiana wprowadzona w nowelizacji ustawy o zatrudnieniu socjalnym likwiduje niejasności. Sytuacja, w której kierownik centrum podejmuje decyzję w sprawie zaprzestania realizacji indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego jest obecnie czytelna. Kierownik podejmuje decyzję w sytuacji, w której nastąpiło uporczywe naruszanie przez uczestnika postanowień indywidualnego programu integracji społecznej, uniemożliwiającego jego dalszą realizację, trwałe opuszczenie przez uczestnika zajęć w centrum lub uczestnik oświadczył, iż odstępuje od realizacji programu. Uczestnikowi przysługuje wniosek o zmianę decyzji kierownika, a w sytuacji niesatysfakcjonującej odpowiedzi odwołanie do sądu administracyjnego.
8. Istotnym postulatem jest podniesienie wysokości świadczenia integracyjnego oraz objęcie uczestników zajęć ubezpieczeniem społecznym. Zgodnie z obowiązującymi rozwiązaniami wysokość świadczenia integracyjnego wynosi obecnie 80% zasiłku dla bezrobotnych. Nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym powoduje wzrost wysokości świadczenia do 100 % zasiłku dla osób bezrobotnych, czyli 521,90 zł brutto. Uczestnikami zajęć w centrach są osoby, które wymagają szczególnej pomocy, stąd też zakres usług świadczonych przez Centra zawiera elementy szeroko pojmowanej edukacji, nauki powrotu do pełnienia ról społecznych oraz przywracania wśród uczestników wartości, obowiązujących na otwartym rynku pracy. Faktycznie uczestnicy zajęć w Centrum wykonują pewne prace w ramach programu reintegracji zawodowej, obowiązuje ich regulamin zajęć i konieczność regularnego uczestnictwa w zajęciach. Jednocześnie warto podkreślić, że część uczestników może ponosić dodatkowe koszty w postaci np. pokrywania kosztów dojazdów do Centrum czy do miejsc, gdzie realizują program reintegracji zawodowej. Objęcie uczestników zajęć w Centrach ubezpieczeniem społecznym

sprawi, że okres uczestniczenia w zajęciach w centrum będzie okresem zaliczanym do okresu składkowego, a zatem będzie miał wpływ na prawo do świadczenia emerytalnego lub rentowego oraz jego wysokość. Wreszcie, wprowadzona będzie możliwość przyznawania motywacyjnej premii integracyjnej. Motywacyjna premia integracyjna jako dodatkowa kwota pieniężna przyznawana po okresie próbnym pozwalałaby kierownikowi Centrum wyróżniać najbardziej aktywnych uczestników zajęć z reintegracji społecznej lub zawodowej. Ta premia pozwalałaby oddziaływać na postawy pozostałych uczestników zajęć wskazując, że własny wysiłek, inicjatywa mogą być nagradzane i przynosić wymierne efekty.

9. Uczestnicy zajęć w centrum obejmowani są ubezpieczeniami z tytułu nieszczęśliwych wypadków. Z przepisu art. 2 ust. 1 pkt 13 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (Dz. Nr 199, poz. 1674, z późn. zm.) wynika, że Za wypadek uzasadniający przyznanie świadczeń uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w trakcie uczestnictwa w centrum integracji społecznej. Osobom, które stały się niezdolne do pracy wskutek wypadku w szczególnych okolicznościach przysługuje renta z tytułu niezdolności do pracy, jednorazowe odszkodowanie, świadczenia opieki zdrowotnej określone w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, w zakresie niezbędnym do leczenia następstw wypadku lub choroby zawodowej, pod warunkiem że osoby te nie są objęte ubezpieczeniem zdrowotnym. Jak widać z powyższego, uczestnicy zajęć w centrum są objęci ubezpieczeniem wypadkowym, a zatem w tym przypadku nowelizacja przepisów jest zbędna.
10. Określenie proporcji między zajęciami zawodowymi a reintegracją społeczną jest zagadnieniem odnoszącym się bardziej do organizacji pracy w centrum i konstruowania indywidualnego planu zatrudnienia socjalnego niż problemem niezbędnym do modyfikacji prawnej. Proces pracy socjalnej, w tym realizacja indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego jest procesem tak indywidualnym i elastycznym, że wszelkie ustawowe ich uregulowanie byłoby niecelowe i mogłoby spowodować niepotrzebne usztywnienie zajęć. Ustawodawca nie jest w stanie arbitralnie ustalić, jak być powinny rozłożone akcenty między zajęciami z psychologiem a doradcą zawodowym. Ustawodawca może dać jedynie możliwości indywidualnego kształtowania propozycji zajęć.
11. Postuluje się prowadzenie monitoringu losów absolwentów. Monitoring stanowiłby istotne narzędzie pomiaru skuteczności centrów. Monitoring pozwoliłby także na opracowanie modelowych form współpracy z uczestnikami i z pracodawcami. Wprowadzenie monitoringu jako nowego zadania CIS musiałyby się łączyć z dodatkowym wsparciem finansowym centrów. Monitoring losów absolwentów z pewnością przyczyniłby się do podniesienia skuteczności CIS.

12. Zorganizowanie systemu gromadzenia i analizy danych ze sprawozdań rocznych CISów oraz integracja systemu baz danych o beneficjentach i pomocy udzielonej im przez PUP, CIS, OPS.
13. Największą słabością przepisów o zatrudnieniu socjalnym jest problem zatrudnienia wspieranego. Zatrudnienie wspierane polega na tym, iż po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach w Centrum, a w uzasadnionych przypadkach także przed jego zakończeniem, w sytuacjach wskazanych w ustawie, powiatowy urząd pracy może skierować uczestnika do pracy u pracodawcy lub w Centrum (art. 16 ust. 1 ustawy). Takie skierowanie odbywa się na podstawie umowy zawartej między starostą właściwym dla siedziby Centrum a pracodawcą, w której pracodawca zobowiązuje się do zatrudnienia skierowanego uczestnika, przez okres nie krótszy niż 18 miesięcy, a starosta do refundowania pracodawcy części wypłaconego tej osobie wynagrodzenia przez okres pierwszych 12 miesięcy, w wysokościach wskazanych w ustawie (art. 16 ust. 2 ustawy). Refundacja ta finansowana jest ze środków Funduszu Pracy na zasadach określonych dla robót publicznych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Oznacza to, iż do procedury zatrudnienia wspieranego stosuje się odpowiednio zasady robót publicznych wskazane w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Oczywiście, w przypadku kolizji przepisów tych dwóch ustaw, należy stosować przepisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym, bo chodzi o szczególną formę robót publicznych - zatrudnienie wspierane. Procedura, którą wnioskodawcy musieli przejść jest jednak niezwykle skomplikowana i oparta na domysłach. Ponadto, refundacja jest zbyt niska aby atrakcyjnym dla pracodawcy było zobowiązanie się do utrzymania stosunku pracy przez co najmniej 18 miesięcy. W związku z tym nowa procedura zostanie oparta na następujących elementach. Skierowanie bezrobotnego następuje na podstawie porozumienia zawartego przez starostę z pracodawcą. Pracodawca zobowiązuje się do zatrudnienia skierowanego przez co najmniej 12 miesięcy, a starosta zrefunduje część wynagrodzenia w czasie pierwszych 12 miesięcy zatrudnienia. W związku z tym, iż refundacja części wynagrodzenia stanowi pomoc publiczną dla przedsiębiorców, pomocy tej należy udzielać jako pomoc de minimis zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu do pomocy de minimis (Dz. Urz. WE L 379 z 28.12.2006).

Powyższy wykaz problemów centrów wskazuje, iż mimo nowych zmian w przepisach o zatrudnieniu socjalnym, wciąż pozostają istotne problemy utrudniające ich funkcjonowanie. Do najważniejszych z pewnością trzeba zaliczyć formę organizacyjną centrum tworzonego przez gminę, a zatem wójta burmistrz i prezydenta miasta. Forma gospodarstwa pomocniczego jest formą sztywną i wysoce niedostosowaną do łączenia działalności społecznej, działalności gospodarczej, w ramach której prowadzona jest reintegracja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem lub wykluczeniem

dotkniętych i działalności nastawionej na zysk. Obecnie trudno znaleźć alternatywną formę organizacyjną dla gospodarstwa pomocniczego a zatem konieczne będzie skonstruowanie takiego bytu, aby mógł on połączyć w sobie wszystkie zadania centrum, czyniąc je instytucją sprawną i skuteczną.

Równie kluczową zmianę należy wprowadzić w odniesieniu do problematyki pomocy publicznej udzielanej centrum jako przedsiębiorcy. Centrum, jako podmiot świadczący usługi użyteczności publicznej, a także prowadzący działalność gospodarczą, z której zyski przeznaczone są na działalność społeczną i wzmacnianie kapitału społecznego, nie powinien być traktowany jak przedsiębiorca, którego jedyną determinantą jest osiągnięcie zysku. Stąd obecne zastosowanie pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych zgodnie z Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 28 listopada 2005 r. w sprawie stosowania art. 86 ust. 2 TWE do pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych, przyznawanej przedsiębiorcom zobowiązanym do zarządzania usługami świadczonymi w ogólnym interesie gospodarczym (Dz. Urz. WE L 312/67 z 29 listopada 2005 r.) i nie jest optymalnym rozwiązaniem. Na marginesie należy dodać, że system rekompensat daje przedsiębiorcy możliwość uzyskania godziwego wynagrodzenia za swoje usługi, czego nie przewiduje system finansowania centrów.

Trzecim ważnym postulatem jest stworzenie systemu monitorowania losów absolwentów centrów, dzięki czemu uzyskiwane byłyby informacje mające wpływ na zmiany w modelowych ramach programów zatrudnienia socjalnego. Bezsparnie łączy się z tym potrzeba wzmocnienia finansowania centrów, co w połączeniu z powyższymi uwagami dałoby nową jakość dla działalności centrów.

Korzyści z działalności CIS.

Rezultaty monitoringu wskazują na bezdyskusyjny wkład centrów integracji społecznej w realizację nowej polityki społecznej w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej grup trudno zatrudnialnych. W Polsce, gdzie przez ostatnie 17 lat problem ludzi bez pracy i dotkniętych wielowymiarową ekskluzją osiągnął niespotykane wcześniej rozmiary i rozwiązywany był przede wszystkim za pomocą pasywnych i mało skutecznych instrumentów polityki socjalnej (zasiłki, pomoc rzeczowa), nowe rozwiązanie instytucjonalne w formie centrów integracji społecznej umożliwia realne i na wielu płaszczyznach wsparcie setek osób i ich rodzin dotąd pozbawionych fachowej pomocy psychologicznej, terapeutycznej i prawnej oraz odciętych od rzeczywistych szans na powrót na rynek pracy. Z badań monitoringu wynika, że w latach 2004-2005 ogólnie liczba osób, które po ukończeniu CIS pozostała bezrobotna spadła o 20% z poziomu przewyższającego połowę absolwentów (55,3%) do poziomu przekraczającego 1/3 absolwentów (35,2%). Wprawdzie na podstawie posiadanych danych nie da się w pełni rozstrzygnąć, w jakim stopniu jest to efekt rosnącej skuteczności CIS, a w jakim malejącego w całym kraju poziomu bezrobocia, jednak deklaracje uczestników wskazują, że

prowadzone w Centrach zajęcia umożliwiają podniesienie kwalifikacji zawodowych lub nabycie nowych, a także nabycie umiejętności samodzielnego poszukiwania pracy. Trzy czwarte badanych stwierdziło, że uczestniczyło w zajęciach praktycznych, w trakcie których nabywali nowe lub utrwalali dotychczasowe umiejętności praktyczne.

Na podkreślenie zasługuje także wysoka ocena kadr CIS przez uczestników w zakresie zarówno usług reintegracji społecznej jak i zawodowej. W badaniach pogłębionych 7 CIS przeciętnie 9-ciu na 10-ciu uczestników CIS stwierdziło, że mieli możliwość uzyskania wsparcia kadry w sprawach poszukiwania pracy. Podobnie czterech na pięciu badanych uczestników (83%) pozytywnie oceniło kadrę w swoim CIS pod tym względem gotowości pomocy uczestnikom w sprawach z zakresu reintegracji społecznej („pomoc w sprawach osobistych”). Wskazuje to na profesjonalizm i zaangażowanie kadr CISy w pomoc osobom wykluczonym w odzyskaniu samodzielności życiowej i zawodowej.

Wreszcie, w obecnym okresie kurczących się zasobów pracy centra integracji społecznej mogą odegrać znaczącą rolę na lokalnych rynkach pracy, przygotowując do podjęcia zatrudnienia osoby po kryzysach życiowych, na których pracę dotychczas nie było popytu, a ostatnio, jak wskazują wyniki badań jakościowych, widać zmianę postaw pracodawców wobec absolwentów CIS i zainteresowanie ich zatrudnianiem. Bez wątpienia polska polityka społeczna dzięki wprowadzeniu za sprawą UZS centrów integracji społecznej do systemu instytucjonalnego, wzbogaciła się o efektywną instytucję pomocy i integracji społecznej.

1. Wnioski i rekomendacje dotyczące CIS ze względu na organ prowadzący

Zwraca uwagę, że w grupie centrów, które w 2006r. nie rozpoczęły zajęć z uczestnikami, a dopiero przygotowywały się do ich podjęcia w 2007r., dominują centra prowadzone przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe. Można sądzić, że w przyszłości coraz większa część centrów integracji społecznej będzie prowadzona przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe, a udział podmiotów sektora publicznego w prowadzeniu CIS, który już obecnie stanowi mniej niż 50% , będzie nadal spadał. Wzrost liczebności centrów prowadzonych przez stowarzyszenia i organizacje wyznaniowe wymaga monitorowania. Wprawdzie z punktu widzenia stabilności funkcjonowania ekonomicznego wyniki niniejszych badań nie budzą obaw, gdyż przeciętna suma przychodów CISów prowadzonych przez stowarzyszenia i organizacje wyznaniowe była nawet wyższa (1 564 tys.) niż w Cisach samorządowych (841 tys.), głównie za sprawą większego udziału środków z funduszy strukturalnych. Udział środków EFS w zsumowanych wpływach rocznych w CISach prowadzonych przez podmioty niepubliczne wyniósł aż 54%, podczas gdy analogiczny wskaźnik dla centrów prowadzonych przez podmioty samorządowe wyniósł 33%. CISy niepubliczne pozyskiwały przeciętnie większe kwoty z funduszy UE, a dodatkowo udział CISów korzystających ze środków europejskich był nieco większy wśród podmiotów niepublicznych niż wśród podmiotów samorządowych. Jednak z uwagi na

ograniczenia tego źródła finansowania (przejściowość i bariery finansowania z funduszy strukturalnych, niepewność przyznania dotacji, problemy z płynnością finansową a w rezultacie z finansowaniem personelu w okresie oczekiwania na transfery środków z EFS, konieczność wykazania się wkładem własnym, system określania możliwej do uzyskania kwoty dotacji z EFS, de facto demotywujący do prowadzenia działalności odpłatnej, a także ryzyko zmniejszania finansowej odpowiedzialności samorządu lokalnego w pokrywaniu kosztów działania CIS,), konieczne jest ustawowe zagwarantowanie finansowania CIS ze środków budżetowych bez względu na organ prowadzący.

2. Wnioski i rekomendacje dotyczące CIS w zakresie źródeł finansowania

Należałoby dokonać zmian w ustawodawstwie krajowym oraz wzmocnić rolę ustrojową samorządów w zakresie wspierania aktywnych form polityki reintegracji społeczno-zawodowej bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem.

Ten wniosek nasuwa się tym bardziej, iż mimo unormowania ustawowego, finansowanie CIS z funduszy samorządu gminnego/miejskiego wciąż budzi wątpliwości interpretacyjne i wymaga zmian w UZS. Z badań wynika, że środki uzyskiwane od gminy/miasta stanowiły przeciętnie 24% wszystkich wpływów pozyskanych przez CISy mające absolwentów w 2006r. Dotacje od samorządu lokalnego pochodziły głównie z tzw. „kapslowego”, czyli z Gminnego Funduszu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (73%), ale znacząca ich część pochodziła też z innych części budżetu samorządu lokalnego (17% wszystkich dotacji uzyskanych przez CISy od gminy. Najczęściej były to środki przekazane CISom ze względu na konieczności sfinansowania wkładu własnego potrzebnego centrom do pozyskania środków EFS itp.). W przypadku jednego z centrów ten rodzaj dotacji służył jako forma rozliczenia za liczne prace porządkowe i remontowe wykonywane przez CIS nieodpłatnie na rzecz gminy. Ostatnio jednak władze tej gminy podjęły decyzję o zaprzestaniu przekazywania środków innych niż z „kapslowego”, gdyż praktyka ta została zakwestionowana przez Regionalną Izbę Obrachunkową, jako działanie „sprzeczne z ustawą o zatrudnieniu socjalnym”.

Kolejną barierą w osiągnięciu i utrzymaniu stabilności ekonomicznej centrów jest ograniczenie w zakresie prowadzenia odpłatnej działalności gospodarczej. W niektórych CISach, które ukończyły przed końcem 2006r. przynajmniej jedną edycję IPZS, znaczącym źródłem przychodów stają się też środki pozyskiwane ze sprzedaży usług i wyrobów wytworzonych w toku praktycznej nauki zawodu przez uczestników i pracowników CIS. Środki ze sprzedaży dóbr / usług stanowią 10% wpływów zsumowanych wpływów wszystkich CISów, jednak przychody centrów z tej działalności są bardzo zróżnicowane. W większości CISów działalność wytwórcza, usługowa i handlowa stanowi zaledwie kilka procent rocznych wpływów danego CISu, jednak są też centra, gdzie ten rodzaj przychodów stanowi 29 i 41% budżetu CIS, jak też są centra, gdzie przychody ze

sprzedaży dóbr/usług w ogóle nie występują (13% CISów). Co ciekawe, sprzedaż dóbr i usług wytwarzanych w związku z praktyczną nauką zawodu przynosiła częściej większe kwoty i stanowiła większy procent budżetu centrów prowadzonych przez instytucje samorządowe (10% wpływów) niż w placówkach niepublicznych (5% wpływów). Część przedstawicieli CISów wskazywała, że barierą rozwoju odpłatnej działalności centrów jest to, iż „ulegamy demotywacji, bo po co zarabiać, jeśli [to] tak naprawdę nie przynosi zysku, a jest kosztowne, bo prowadzenie tej działalności musi być wzmocnione jakimiś dodatkowymi środkami, a zysk pomniejszy kwotą dotacji i stowarzyszenie jest *de facto* o te dodatkowe środki stratne. Prowadzimy tę działalność uznając, że jest to bardzo ważne, żeby wzmocnić uczestników, ale jest to problem”. Utrudnieniem w prowadzeniu działalności odpłatnej jest też kwestia bardziej skomplikowanej VATowskiej księgowości: „CIS żeby być atrakcyjny na rynku musi wystawiać faktury VAT. Czyli jest to pomieszanie księgowości przedsiębiorstw i księgowości budżetowej. I tak naprawdę trudno jest znaleźć fachowca w dziedzinie księgowości, który by w tych 2 obszarach sprawnie się poruszał”.

3. Wnioski i rekomendacje dotyczące szkoleń pracowników CIS

Udział kosztów szkoleń w wydatkach CIS stanowi zaledwie 0,3% całości a jakiegokolwiek koszty szkoleń pojawiają się w wydatkach jedynie 9 na 16 zbadanych centrów, które zakończyły przynajmniej jedną edycję IPZS. Większość centrów wykazujących w ankietach potrzebę rozwoju zawodowego swych pracowników przewiduje dla nich szkolenia (73%) jednak pozostałe placówki, nie przewidują żadnych tego typu szkoleń motywując to przede wszystkim „brakiem źródeł finansowania”. Chociaż formalne kwalifikacje kadr centrów integracji społecznej prezentują się dość dobrze, to przedstawiciele CISów w większości przypadków stwierdzili, że widzą potrzebę podniesienia kwalifikacji przynajmniej niektórych pracowników centrów (11 na 18 zbadanych CIS mających absolwentów). W tych CISach potrzeba ta dotyczyła przeciętnie ok. połowy personelu. Najczęściej potrzeba podnoszenia kwalifikacji formułowana była w odniesieniu do instruktorów zawodu (30% wskazanych stanowisk), pracowników socjalnych (20% wskazanych stanowisk), psychologów (16%), księgowych (11%) oraz doradcy zawodowego i ogólnie określonych pracowników administracyjnych (po 5% wskazań).

Oprócz ograniczeń finansowych ważnym, choć rzadziej wymienianym, czynnikiem zniechęcającym do podnoszenia kwalifikacji pracowników CIS jest brak sformalizowanej ścieżki awansu zawodowego w centrach prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub wyznaniowe. Jak to ujęła jedna z respondentek: „Będąc pracownikami organizacji pozarządowych jesteśmy dyskryminowani, ponieważ pracownicy publicznych służb zatrudniania mają stopnie specjalizacji. A my pracując w organizacjach pozarządowych takich stopni nie możemy sobie zrobić. Więc ja mogę sobie tylko zrobić dyplom doradcy, a o specjalizacji tylko pomarzyć”.

Z dyskusji z przedstawicielami CIS przeprowadzonej w trakcie prezentacji wstępnych wyników niniejszych badań monitorujących wyłania się jeszcze jeden ważny powód stosunkowo małej skali uczestnictwa pracowników centrów w podnoszeniu kwalifikacji. Powodem tym jest często niska ocena praktycznej wartości dostępnych szkoleń w porównaniu do strat w realizacji zadań bieżących spowodowanych nieobecnością szkolących się pracowników.

4. Wnioski i rekomendacje ws. zmiany programów reintegracji społecznej w związku ze wzrostem liczby uczestników z syndromem dysfunkcji

W związku ze wskazywaną przez CISy zmianą profilu beneficjenta (zmniejszanie się liczby osób bezrobotnych na rzecz uczestników z syndromem dysfunkcji), wzroście trudności w naborze uczestników i pracy z nimi, do programów CIS należy wprowadzić zmiany i modyfikacje w sposobie realizacji usługi "reintegracja społeczna". Modyfikacje już wdrożone przez niektóre CIS powinny stać się standardem we wszystkich placówkach (objęcie wsparciem rodzin uczestników, w tym terapią uzależnień, a także zwiększenia zajęć terapeutycznych, w trakcie których uczestnik miałby możliwość uzyskania pomocy w problemach osobistych). Brak całościowej pomocy w ich rozwiązywaniu (współpraca psychologów, lekarzy, terapeutów, prawników) powoduje, że zaangażowanie uczestnika w zajęcia z reintegracji zawodowej jest niepełne. Należy także doprecyzować przepisy dotyczące możliwości udziału w Programie osobom mającym nawrót choroby alkoholowej oraz osobom uzależnionym, które dzisiaj formalnie nie powinny być przyjmowane do Centrum, natomiast w praktyce trafiają do placówek (rozpoznanie choroby następuje w czasie, gdy dana osoba jest już zakwalifikowana jako uczestnik programu). Warto byłoby zaproponować zapis, który umożliwiłby powrót do CIS osobom, które z powodzeniem ukończyły terapię antyalkoholową.

5. Wnioski i rekomendacje dotyczące zmian w zakresie programu reintegracji zawodowej

Z badań wynika, że stosunkowo rzadko w centrach prowadzone były zajęcia mające na celu przygotowanie do uczestnictwa w spółdzielni socjalnej. Wśród badanych jedynie co drugi uczestniczył w tego typu zajęciach, a najrzadziej prowadzone były zajęcia przygotowujące do prowadzenia własnej firmy – jedynie co trzeci badany deklarował, że uczestniczył w tego typu zajęciach. To, jak się wydaje, może m.in. tłumaczyć spadek liczby osób zakładających spółdzielnie socjalne po zakończeniu CIS. Wskazuje to na konieczność szerszego uwzględnienia w programach reintegracji zawodowej problematyki zakładania i działalności spółdzielni socjalnych ze wskazaniem dobrych praktyk spółdzielczości socjalnej w Polsce.

ANEKS

Tabela A1 - Rozkład uczestników wg podmiotu prowadzącego oraz wielkości miejscowości, w której zlokalizowany jest CIS.

(% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Lokalizacja CIS*		Liczebność N=100 %
	Małe miasta	Duże Miasta	
Pozarządowy	0,0	100,0	107
Samorządowy	80,2	19,8	96
Ogółem	37,9	62,1	203

* - Do małych miast zaliczono te, w których liczba mieszkańców nie przekraczała 20 tys. mieszkańców; do dużych zaliczono te, w których liczba mieszkańców przekraczała 100 tys.

Tabela A2 - Parametry charakteryzujące wiek uczestników wg płci.

Płeć	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartył 1	Mediana	Kwartył 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Kobieta	22	32	43	50	57	41,5	9,70	122
Mężczyzna	23	42	50	55	62	47,1	9,48	77
<i>Ogółem</i>	22	35	47	51	62	43,7	9,98	199

Tabela A3 - Struktura wykształcenia uczestników wg podmiotu prowadzącego.

(% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Poziom wykształcenia*			Liczebność N=100%
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	
Pozarządowy	38,7	33,0	28,3	106
Samorządowy	43,8	38,5	17,7	96
<i>Ogółem</i>	<i>41,1</i>	<i>35,6</i>	<i>23,3</i>	<i>202</i>

* - Do kategorii podstawowe zaliczono osoby z wykształceniem podstawowym nieukończonym i ukończonym oraz nieukończonym ponadpodstawowym; do kategorii zasadnicze zawodowe zaliczono osoby, które ukończyły zasadniczą szkołę zawodową; zaś do kategorii średnie zaliczono osoby z ukończonym wykształceniem średnim ogólnym i zawodowym, absolwentów szkół policealnych i studiów wyższych oraz osoby, które nie ukończyły nauki w szkole wyższej.

Tabela A4 - Struktura wykształcenia uczestników wg wielkości miejscowości, w której zlokalizowany jest CIS.

(% w wierszach)

Lokalizacja CIS	Poziom wykształcenia			Liczebność N=100%
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	
Małe miasta	48,1	40,3	11,7	77
Duże miasta	36,8	32,8	30,4	125
<i>Ogółem</i>	<i>41,1</i>	<i>35,6</i>	<i>23,3</i>	<i>202</i>

Tabela A5 - Struktura wykształcenia uczestników wg płci.
(% w wierszach)

Płeć	Poziom wykształcenia			Liczebność N=100%
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	
Kobieta	39,3	36,1	24,6	122
Mężczyzna	42,3	35,9	21,8	78
<i>Ogółem</i>	<i>40,5</i>	<i>36,0</i>	<i>23,5</i>	<i>200</i>

Tabela A6 - Struktura wykształcenia uczestników wg wieku.
(% w wierszach)

Kategoria wieku	Poziom wykształcenia			Liczebność N=100%
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	
Do 35 lat	40,4	42,3	17,3	52
Od 36 – 49 lat	34,2	38,2	27,6	76
50 lat i więcej	48,6	27,8	23,6	72
<i>Ogółem</i>	<i>41,0</i>	<i>35,5</i>	<i>23,5</i>	<i>200</i>

Tabela A7 - Parametry charakteryzujące staż pracy uczestników (latami) mających doświadczenia zawodowe wg płci.

Płeć	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartył 1	Mediana	Kwartył 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Kobieta	0,1	7	12	20	33	12,9	8,14	98
Mężczyzna	2,0	10	20	26	35	18,5	8,60	68
Ogółem	<i>0,1</i>	<i>8</i>	<i>15</i>	<i>22</i>	<i>35</i>	<i>15,2</i>	<i>8,74</i>	<i>166</i>

Tabela A8 - Parametry charakteryzujące staż pracy (w latach) uczestników mających doświadczenia zawodowe wg wykształcenia.

Poziom wykształcenia	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartył 1	Mediana	Kwartył 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Podstawowe	0,1	10,0	18,0	24,5	35,0	16,5	8,80	61
Zasadnicze zawodowe	1,0	7,0	11,0	21,0	33,0	14,0	9,11	61
Średnie	1,0	10,0	15,0	20,0	32,0	15,2	8,01	45
<i>Ogółem</i>	<i>0,1</i>	<i>8,0</i>	<i>15,0</i>	<i>22,0</i>	<i>35,0</i>	<i>15,2</i>	<i>8,73</i>	<i>167</i>

Tabela A9 - Parametry charakteryzujące długość drogi (w kilometrach) jaką muszą pokonać uczestnicy,

aby dotrzeć na zajęcia wg tego czy są mieszkańcami gminy, w której znajduje się CIS.

Czy mieszka w tej samej gminie gdzie znajduje się CIS ?	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartył 1	Mediana	Kwartył 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Tak	0,2	1,0	3,0	6,0	15,0	3,9	3,16	158
Nie	2,0	6,0	17,5	31,5	40,0	18,3	12,74	36
Ogółem	0,2	1,9	4,0	8,0	40,0	6,6	8,31	194

Tabela A10 - Parametry charakteryzujące czas (w minutach) potrzebny, aby dotrzeć na zajęcia wg tego

czy uczestnicy są mieszkańcami gminy, w której znajduje się CIS.

Czy mieszka w tej samej gminie gdzie znajduje się CIS ?	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartył 1	Mediana	Kwartył 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Tak	3,0	15,0	20,0	30,0	60,0	24,5	13,18	163
Nie	1,0	30,0	60,0	60,0	100,0	47,6	21,37	39
Ogółem	1,0	15,0	25,0	40,0	100,0	29,0	17,60	202

Tabela A11 - Rozkład uczestników wg tego czy jest mieszkańcem gminy, w której znajduje się CIS oraz podmiotu prowadzącego.

(% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy mieszka w gminie gdzie znajduje się CIS ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	74,5	25,5	106
Samorządowy	87,5	12,5	96
Ogółem	80,7	19,3	202

Tabela A12 - Rozkład uczestników wg tego czy jest mieszkańcem gminy, w której znajduje się CIS oraz wielkości miejscowości, w której zlokalizowany jest CIS.

(% w wierszach)

Lokalizacja CIS	Czy mieszka w gminie gdzie znajduje się CIS ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Małe miasta	85,7	14,3	77
Duże miasta	77,6	22,4	125
Ogółem	80,7	19,3	202

Tabela A13 - Rozkład uczestników wg tego czy jest mieszkańcem gminy, w której znajduje się CIS oraz płci.

(% w wierszach)

Płeć	Czy mieszka w gminie gdzie znajduje się CIS ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	76,4	23,6	123
Mężczyzna	87,0	13,0	77
<i>Ogółem</i>	<i>80,5</i>	<i>19,5</i>	<i>200</i>

Tabela A14 - Rozkład uczestników wg tego czy jest mieszkańcem gminy, w której znajduje się CIS oraz wykształcenia.

(% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy mieszka w gminie gdzie znajduje się CIS ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	77,1	22,9	83
Zasadnicze zawodowe	81,7	18,3	71
Średnie	87,2	12,8	47
<i>Ogółem</i>	<i>77,1</i>	<i>22,9</i>	<i>83</i>

Tabela A15 - Rozkład uczestników wg tego czy jest mieszkańcem gminy, w której znajduje się CIS oraz doświadczenia zawodowego.

(% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy mieszka w gminie gdzie znajduje się CIS ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	79,4	20,6	170
Nie	87,1	12,9	31
<i>Ogółem</i>	<i>80,6</i>	<i>19,4</i>	<i>201</i>

Tabela A16 - Parametry charakteryzujące długość okresu uczestnictwa (w miesiącach) wg podmiotu prowadzącego.

Podmiot prowadzący CIS	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartyl 1	Mediana	Kwartyl 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Pozarządowy	1	1	3	7	18	4,7	4,28	104
Samorządowy	1	4	7	8	14	6,2	2,92	93
<i>Ogółem</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>18</i>	<i>5,4</i>	<i>3,77</i>	<i>197</i>

Tabela A17 - Parametry charakteryzujące długość okresu uczestnictwa (w miesiącach) wg wielkości miejscowości, w której zlokalizowany jest CIS.

Lokalizacja CIS	Parametry							Liczebność
	Minimum	Kwartyl 1	Mediana	Kwartyl 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Małe miasta	1	5,8	7	8	14	6,7	2,98	74
Duże miasta	1	1,5	3	6	18	4,6	3,97	123
<i>Ogółem</i>	<i>1</i>	<i>2,0</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>18</i>	<i>5,4</i>	<i>3,77</i>	<i>197</i>

Tabela A18 - Parametry charakteryzujące długość okresu uczestnictwa (w miesiącach) wg tego czy jest mieszkańcem gminy, w której znajduje się CIS.

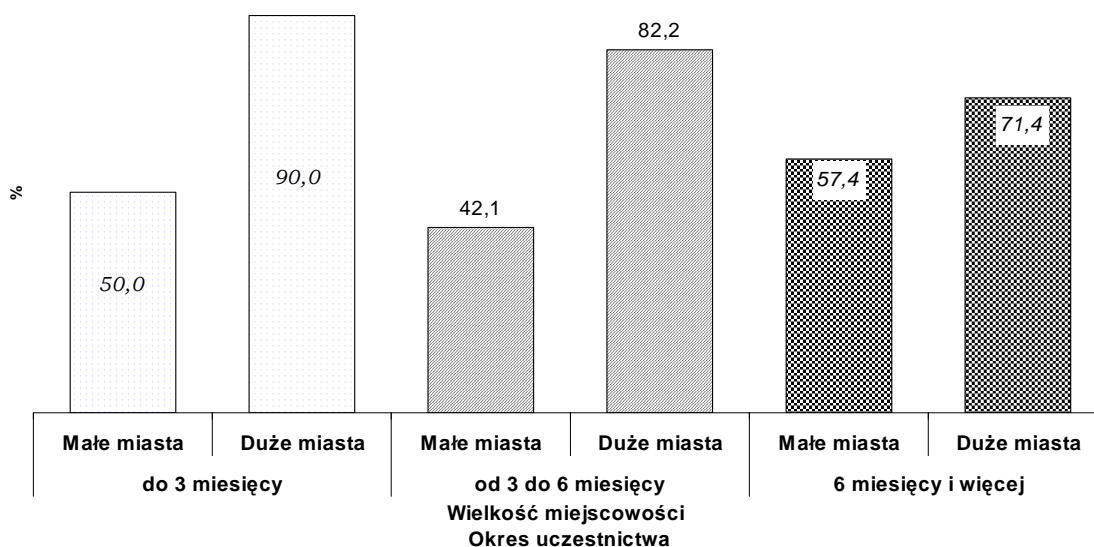
Czy mieszka w tej samej gminie gdzie znajduje się CIS ?	Parametry							Liczebność
	Mimumum	Kwartył 1	Mediana	Kwartył 3	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe	
Tak	1	2	6	8	18	5,7	3,75	160
Nie	1	2	3	6	14	4,3	3,68	36
Ogółem	1	2	5	8	18	5,4	3,77	196

Tabela A19 - Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w trakcie przyjmowania do CIS, otrzymał na swój użytek kopię Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?” wg podmiotu prowadzącego oraz wielkości miejscowości, w której zlokalizowany jest CIS.

(% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Lokalizacja CIS	Czy otrzymał kopię Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Pozarządowy	Małe miasta	x	x	x
	Duże miasta	81,3	18,7	107
Samorządowy	Małe miasta	53,2	46,8	77
	Duże miasta	89,5	10,5	19
<i>Ogółem</i>		<i>71,4</i>	<i>38,6</i>	<i>203</i>

X – badaniem nie objęto takich Centrów, które zlokalizowane były w małych miastach i jednocześnie były prowadzone przez organizacje pozarządowe.

Rysunek A1. – Rozkład osób, które w momencie przyjmowania otrzymały kopię Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego wg długości okresu uczestnictwa i wielkości miejscowości, w której zlokalizowany jest CIS.

Tabela A20 - Rozkład uczestników wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego			Liczebność N=100%
	Uczestnik wraz z pracownikami CIS	Pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	Pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	
Pozarządowy	38,0	45,0	17,0	100
Samorządowy	23,1	56,0	20,9	91
<i>Ogółem</i>	<i>30,9</i>	<i>50,3</i>	<i>18,8</i>	<i>191</i>

Tabela A21 - Rozkład uczestników wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz płci. (% w wierszach)

Płeć	Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego			Liczebność N=100%
	Uczestnik wraz z pracownikami CIS	Pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	Pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	
Kobieta	24,6	51,8	23,7	114
Mężczyzna	39,5	48,7	11,8	76
<i>Ogółem</i>	<i>30,5</i>	<i>50,5</i>	<i>18,9</i>	<i>190</i>

Tabela A22 - Rozkład uczestników wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz wieku. (% w wierszach)

Kategoria wieku	Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego			Liczebność N=100%
	Uczestnik wraz z pracownikami CIS	Pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	Pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	
Do 35 lat	26,0	46,0	28,0	50
Od 36 – 49 lat	29,4	54,4	16,2	68
50 lat i więcej	36,6	49,3	14,1	71
Ogółem	<i>31,2</i>	<i>50,3</i>	<i>18,5</i>	<i>189</i>

Tabela A23 - Rozkład uczestników wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego			Liczebność N=100%
	Uczestnik wraz z pracownikami CIS	Pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	Pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	
Podstawowe	39,0	44,2	16,9	77
Zasadnicze zawodowe	24,6	58,0	17,4	69
Średnie	27,3	50,0	22,7	44
<i>Ogółem</i>	<i>31,1</i>	<i>50,5</i>	<i>18,4</i>	<i>190</i>

Tabela A24 - Rozkład uczestników wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego			Liczebność N=100%
	Uczestnik wraz z pracownikami CIS	Pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	Pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	
Tak	29,4	54,4	16,3	160
Nie	40,0	30,0	30,0	30
<i>Ogółem</i>	<i>31,1</i>	<i>50,5</i>	<i>18,4</i>	<i>190</i>

Tabela A25 – Rozkład uczestników wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość okresu uczestnictwa	Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego			Liczebność N=100%
	Uczestnik wraz z pracownikami CIS	Pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	Pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	
Ponizej 3 miesięcy	29,8	57,9	12,3	57
Od 3 do 6 miesięcy	32,1	51,8	16,1	56
7 miesięcy lub więcej	31,9	44,4	23,6	72
Ogółem	<i>31,4</i>	<i>50,8</i>	<i>17,8</i>	<i>185</i>

Tabela A26 - Rozkład uczestników wg tego czy zaglądał do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz wieku.(% w wierszach)

Kategoria wieku	Czy zaglądał do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Do 35 lat	63,2	36,8	38
Od 36 – 49 lat	72,2	27,8	54
50 lat i więcej	85,4	14,6	41
Ogółem	<i>73,7</i>	<i>26,3</i>	<i>133</i>

Tabela A27 - Rozkład uczestników wg tego czy zaglądał do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz wykształcenia.(% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy zaglądał do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	74,0	26,0	50
Zasadnicze zawodowe	66,0	34,0	50
Średnie	84,8	15,2	33
Ogółem	<i>73,7</i>	<i>26,3</i>	<i>133</i>

Tabela A28 - Rozkład uczestników wg tego czy zaglądał do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego oraz doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy zaglądał do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	77,4	22,6	115
Nie	47,1	52,9	17
<i>Ogółem</i>	<i>73,5</i>	<i>26,5</i>	<i>132</i>

Tabela A29 - Czy zgłaszał propozycje zmian do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa okresu	Czy zgłaszał propozycje zmian do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	24,6	75,4	57
Od 3 do 6 miesięcy	22,2	77,8	63
7 miesięcy lub więcej	38,4	61,6	73
<i>Ogółem</i>	<i>29,0</i>	<i>71,0</i>	<i>193</i>

Tabela A30 - Czy zgłaszał propozycje zmian do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego wg trybu przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego. (% w wierszach)

Tryb przygotowania Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego	Czy zgłaszał propozycje zmian do Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Uczestnik wraz z pracownikami CIS	30,5	69,5	59
pracownicy CIS pytając o zgodę uczestnika	31,6	68,4	95
pracownicy CIS, lub innej instytucji bez zgody uczestnika	22,2	77,8	36
<i>Ogółem</i>	<i>29,5</i>	<i>70,5</i>	<i>190</i>

Tabela A31 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach przygotowujących do samodzielnego poszukiwania pracy?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy uczestniczył w zajęciach przygotowujących do samodzielnego poszukiwania pracy ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	73,1	26,9	104
Samorządowy	88,4	11,6	95
Ogółem	<i>80,4</i>	<i>19,6</i>	<i>199</i>

Tabela A32 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w warsztatach, grupach roboczych, praktykach lub stażach wykonując różne prace w celu nabycia praktycznych umiejętności zawodowych?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy uczestniczył w zajęciach utrwalających umiejętności praktyczne ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	81,9	18,1	105
Samorządowy	69,5	30,5	95
Ogółem	<i>76,0</i>	<i>24,0</i>	<i>200</i>

Tabela A33 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach przygotowujących do udziału w spółdzielni socjalnej?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy uczestniczył w zajęciach przygotowujących do udziału w spółdzielni socjalnej ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	46,6	53,4	103
Samorządowy	58,9	41,1	95
Ogółem	<i>52,5</i>	<i>47,5</i>	<i>198</i>

Tabela A34 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w warsztatach, grupach roboczych, praktykach lub stażach wykonując różne prace w celu nabycia praktycznych umiejętności zawodowych?” wg doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy uczestniczył w zajęciach utrwalających umiejętności praktyczne ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	79,8	20,2	168
Nie	54,8	45,2	31
Ogółem	<i>75,9</i>	<i>24,1</i>	<i>199</i>

Tabela A35 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach przygotowujących do udziału w spółdzielni socjalnej?” wg doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy uczestniczył w zajęciach przygotowujących do udziału w spółdzielni socjalnej ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	53,6	46,4	168
Nie	44,8	55,2	29
Ogółem	<i>52,3</i>	<i>47,7</i>	<i>197</i>

Tabela A36 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach przygotowujących do prowadzenia własnej firmy?” wg doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy uczestniczył w zajęciach przygotowujących do prowadzenia własnej firmy ?	Liczebność N=100 %
-------------------------------	--	-----------------------

	Tak	Nie	
Tak	41,1	58,9	168
Nie	20,0	80,0	30
<i>Ogółem</i>	<i>37,9</i>	<i>62,1</i>	<i>198</i>

Tabela A37 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach przygotowujących do samodzielnego poszukiwania pracy?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Czy uczestniczył w zajęciach przygotowujących do samodzielnego poszukiwania pracy ?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy		70,2	29,8	57
Od 3 do 6 miesięcy		76,6	23,4	64
7 miesięcy lub więcej		90,4	9,6	73
<i>Ogółem</i>		<i>79,9</i>	<i>20,1</i>	<i>194</i>

Tabela A38 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach przygotowujących do udziału w spółdzielni socjalnej?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Czy uczestniczył w zajęciach przygotowujących do udziału w spółdzielni socjalnej ?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy		42,9	57,1	56
Od 3 do 6 miesięcy		51,6	48,4	62
7 miesięcy lub więcej		60,0	40,0	75
<i>Ogółem</i>		<i>52,3</i>	<i>47,7</i>	<i>193</i>

Tabela A39 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	88,1	11,9	42
Samorządowy	70,6	29,4	34
<i>Ogółem</i>	<i>80,3</i>	<i>19,7</i>	<i>76</i>

Tabela A40 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia te rzeczywiście przygotowują do poszukiwania pracy?” wg płci. (% w wierszach)

Płeć	Czy rzeczywiście przygotowują do samodzielnego poszukiwania pracy?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	94,9	5,1	98
Mężczyzna	84,5	15,5	58
<i>Ogółem</i>	<i>91,0</i>	<i>9,0</i>	<i>156</i>

Tabela A41 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście dają P. praktyczne umiejętności zawodowe?” wg płci. (% w wierszach)

Płeć	Czy rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	89,9	10,1	89
Mężczyzna	74,5	25,5	55
Ogółem	84,0	16,0	144

Tabela A42 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy?” wg płci. (% w wierszach)

Płeć	Czy rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	88,1	11,9	42
Mężczyzna	69,7	30,3	33
Ogółem	80,0	20,0	75

Tabela A43 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście przygotowują do udziału w spółdzielni socjalnej?” wg wieku. (% w wierszach)

Kategoria wieku	Czy rzeczywiście przygotowują do udziału w spółdzielni socjalnej ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Do 35 lat	100,0	0,0	25
Od 36 – 49 lat	83,8	16,2	37
50 lat i więcej	77,8	22,2	36
Ogółem	85,7	14,3	98

Tabela A44 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe” wg wieku. (% w wierszach)

Kategoria wieku	Czy rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Do 35 lat	93,5	6,5	31
Od 36 – 49 lat	79,7	20,3	59
50 lat i więcej	83,6	16,4	55
Ogółem	84,1	15,9	145

Tabela A45 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście przygotowują do udziału w spółdzielni socjalnej?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy rzeczywiście przygotowują do udziału w spółdzielni socjalnej ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	

Podstawowe	92,5	7,5	40
Zasadnicze zawodowe	86,1	13,9	36
Średnie	72,7	27,3	22
Ogółem	85,7	14,3	98

Tabela A46 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	91,2	8,8	57
Zasadnicze zawodowe	87,0	13,0	54
Średnie	67,6	32,4	34
<i>Ogółem</i>	84,1	15,9	145

Tabela A47 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy szkolenia rzeczywiście podnoszą kwalifikacje zawodowe” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy rzeczywiście podnoszą kwalifikacje zawodowe?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	89,3	10,7	56
Zasadnicze zawodowe	88,6	11,4	44
Średnie	71,4	28,6	28
<i>Ogółem</i>	85,2	14,8	128

Tabela A48 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy szkolenia rzeczywiście podnoszą kwalifikacje zawodowe” wg doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy rzeczywiście podnoszą kwalifikacje zawodowe?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	83,5	16,5	109
Nie	94,4	5,6	18
<i>Ogółem</i>	83,5	16,5	109

Tabela A49 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy?” wg doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	78,3	21,7	69
Nie	100,0	0,0	6
Ogółem	80,0	20,0	75

Tabela A50 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Czy zajęcia rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa okresu	Czy rzeczywiście dają praktyczne umiejętności zawodowe ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Ponizej 3 miesięcy	95,2	4,8	42
Od 3 do 6 miesięcy	82,2	17,8	45
7 miesięcy lub więcej	75,9	24,1	54

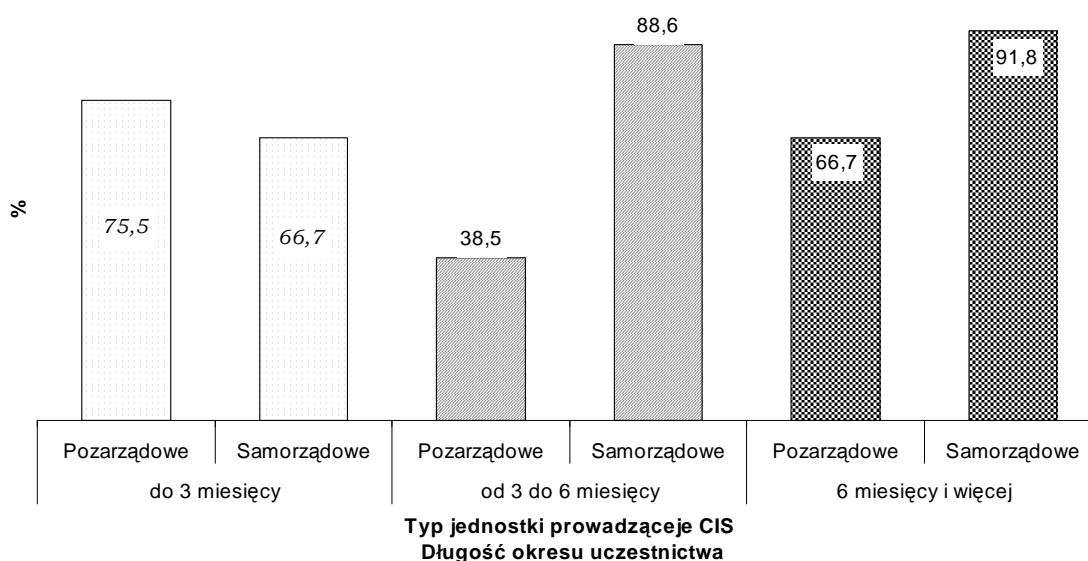
<i>Ogółem</i>	83,7	16,3	141
---------------	------	------	-----

Tabela A51 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : Czy szkolenia rzeczywiście podnoszą kwalifikacje zawodowe” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	Czy rzeczywiście podnoszą kwalifikacje zawodowe?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	97,3	2,7	37
Od 3 do 6 miesięcy	74,4	25,6	43
7 miesięcy lub więcej	86,7	13,3	45
<i>Ogółem</i>	85,6	14,4	125

Tabela A52 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	Czy rzeczywiście przygotowują do prowadzenia własnej firmy ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	91,7	8,3	24
Od 3 do 6 miesięcy	87,5	12,5	16
7 miesięcy lub więcej	71,9	28,1	32
<i>Ogółem</i>	81,9	18,1	72

Rysunek A2. – Rozkład osób biorących udział w zajęciach przygotowujących do właściwego funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych wg podmiotu prowadzącego oraz długości okresu uczestnictwa.

Tabela A53 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach uczących planowania własnego życia i samodzielnego zaspokajania własnych potrzeb?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy uczestniczył w zajęciach uczących budowania planów życiowych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	42,3	57,7	104
Samorządowy	68,8	31,3	96
<i>Ogółem</i>	<i>55,0</i>	<i>45,0</i>	<i>200</i>

Tabela A54 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	26,2	73,8	103
Samorządowy	68,4	31,6	95
<i>Ogółem</i>	<i>46,5</i>	<i>53,5</i>	<i>198</i>

Tabela A55 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach uczących racjonalnego gospodarowania pieniędzmi?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy uczestniczył w zajęciach uczących racjonalnego zarządzania pieniędzmi ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	20,2	79,8	104
Samorządowy	47,9	52,1	96
<i>Ogółem</i>	<i>33,5</i>	<i>66,5</i>	<i>200</i>

Tabela A56 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych?” wg płci. (% w wierszach)

Płeć	Czy uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	40,8	59,2	120
Mężczyzna	53,9	46,1	76
<i>Ogółem</i>	<i>45,9</i>	<i>54,1</i>	<i>196</i>

Tabela A57 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupach samopomocowych lub grupach wsparcia?” wg płci. (% w wierszach)

Płeć	Czy uczestniczył w grupach wsparcia?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	35,8	64,2	120
Mężczyzna	44,2	55,8	77
<i>Ogółem</i>	<i>39,1</i>	<i>60,9</i>	<i>197</i>

Tabela A58 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupach samopomocowych lub grupach wsparcia?” wg wieku. (% w wierszach)

Kategoria wieku	Czy uczestniczył w grupach wsparcia?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Do 35 lat	34,6	65,4	52
Od 36 – 49 lat	37,8	62,2	74
50 lat i więcej	43,1	56,9	72
Ogółem	38,9	61,1	198

Tabela A59 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS korzystał z indywidualnych konsultacji z psychologiem lub terapeutą?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy korzystał z indywidualnych konsultacji z terapeutą ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	64,6	35,4	82
Zasadnicze zawodowe	73,2	26,8	71
Średnie	55,3	44,7	47
Ogółem	65,5	34,5	200

Tabela A60 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach uczących planowania własnego życia i samodzielnego zaspokajania własnych potrzeb?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy uczestniczył w zajęciach uczących budowania planów życiowych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	62,7	37,3	83
Zasadnicze zawodowe	54,3	45,7	70
Średnie	43,5	56,5	46
Ogółem	55,3	44,7	199

Tabela A61 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	54,3	45,7	81
Zasadnicze zawodowe	50,7	49,3	69
Średnie	25,5	74,5	47
<i>Ogółem</i>	<i>46,2</i>	<i>53,8</i>	<i>197</i>

Tabela A62 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupach samopomocowych lub grupach wsparcia?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy uczestniczył w grupach wsparcia?	Liczebność N=100 %

	Tak	Nie	
Podstawowe	40,2	59,8	82
Zasadnicze zawodowe	42,9	57,1	70
Średnie	32,6	67,4	46
<i>Ogółem</i>	<i>39,4</i>	<i>60,6</i>	<i>198</i>

Tabela A63 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach uczących racjonalnego gospodarowania pieniędzmi?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy uczestniczył w zajęciach uczących racjonalnego zarządzania pieniędzmi ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	43,9	56,1	82
Zasadnicze zawodowe	24,3	75,7	70
Średnie	29,8	70,2	47
<i>Ogółem</i>	<i>33,7</i>	<i>66,3</i>	<i>199</i>

Tabela A64 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach uczących dobrego funkcjonowania różnych sytuacjach?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Czy brał udział w zajęciach przygotowujących do poprawnego funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy		74,1	25,9	58
Od 3 do 6 miesięcy		67,2	32,8	61
7 miesięcy lub więcej		83,6	16,4	73
<i>Ogółem</i>		<i>75,5</i>	<i>24,5</i>	<i>192</i>

Tabela A65 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS korzystał z indywidualnych konsultacji z psychologiem lub terapeutą?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Czy korzystał z indywidualnych konsultacji z terapeutą ?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy		75,0	25,0	56
Od 3 do 6 miesięcy		60,9	39,1	64
7 miesięcy lub więcej		60,0	40,0	75
Ogółem		<i>64,6</i>	<i>35,4</i>	<i>195</i>

Tabela A66 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w zajęciach uczących planowania własnego życia i samodzielnego zaspokajania własnych potrzeb?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	Czy uczestniczył w zajęciach uczących budowania planów życiowych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	53,6	46,4	56
Od 3 do 6 miesięcy	40,6	59,4	64
7 miesięcy lub więcej	65,3	34,7	75
<i>Ogółem</i>	53,8	46,2	195

Tabela A67 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	Czy uczestniczył w grupowych zajęciach terapeutycznych ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	33,9	66,1	56
Od 3 do 6 miesięcy	23,0	41,0	29
7 miesięcy lub więcej	61,6	38,4	73
<i>Ogółem</i>	45,1	54,9	193

Tabela A68 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w ramach udziału w CIS uczestniczył w grupach samopomocowych lub grupach wsparcia?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	Czy uczestniczył w grupach wsparcia?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	45,5	54,5	55
Od 3 do 6 miesięcy	26,6	73,4	64
7 miesięcy lub więcej	41,3	58,7	75
<i>Ogółem</i>	37,6	62,4	194

Tabela A69 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście pomagają lepiej funkcjonować w różnych sytuacjach społecznych?” wg wieku. (% w wierszach)

Kategoria wieku	Czy rzeczywiście pomagają lepiej funkcjonować w różnych sytuacjach społecznych?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Do 35 lat	86,5	13,5	37
Od 36 – 49 lat	89,3	10,7	56
50 lat i więcej	96,2	3,8	52
<i>Ogółem</i>	91,0	9,0	145

Tabela A70 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia rzeczywiście pomagają lepiej funkcjonować w różnych sytuacjach społecznych?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Czy rzeczywiście pomagają lepiej funkcjonować w różnych sytuacjach społecznych?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy		95,2	4,8	42
Od 3 do 6 miesięcy		79,5	20,5	39
7 miesięcy lub więcej		95,0	5,0	60
<i>Ogółem</i>		<i>90,8</i>	<i>9,2</i>	<i>141</i>

Tabela A71 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy poprzez swój udział w CIS otrzymuje odpowiednią pomoc w powrocie do normalnego życia zawodowego, społecznego i osobistego?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Kategoria odpowiedzi				Liczebność N=100 %
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	
Poniżej 3 miesięcy		58,9	33,9	7,1	0,0	56
Od 3 do 6 miesięcy		31,4	52,9	13,7	2,0	51
7 miesięcy lub więcej		33,3	43,6	20,5	2,6	39
<i>Ogółem</i>		<i>42,5</i>	<i>43,2</i>	<i>13,0</i>	<i>1,4</i>	<i>146</i>

Tabela A72 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy wyobraża sobie swoją pracę po zakończeniu uczestnictwa w CIS?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy wyobraża sobie swoją przyszłą pracę ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	83,8	16,2	105
Samorządowy	92,7	7,3	96
<i>Ogółem</i>	<i>88,1</i>	<i>11,9</i>	<i>201</i>

Tabela A73 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy wyobraża sobie swoją pracę po zakończeniu uczestnictwa w CIS?” wg doświadczenia zawodowego. (% w wierszach)

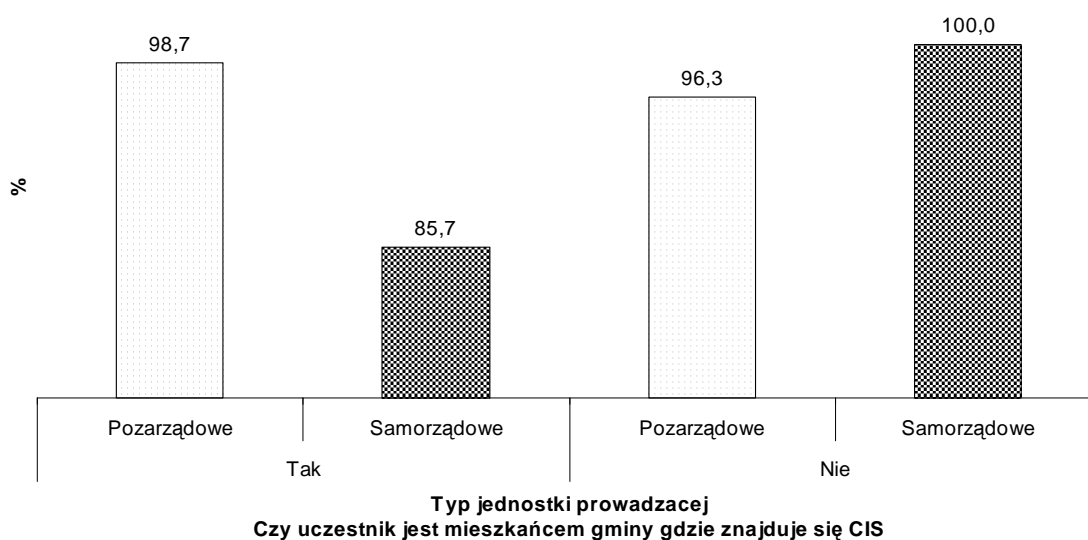
Czy ma doświadczenie zawodowe	Czy wyobraża sobie swoją przyszłą pracę ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Tak	89,4	10,6	170
Nie	80,0	20,0	30
<i>Ogółem</i>	<i>88,0</i>	<i>12,0</i>	<i>200</i>

Tabela A74 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy świadczenie integracyjne jest wystarczające?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy świadczenie jest wystarczające ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	18,3	81,7	71
Zasadnicze zawodowe	6,1	93,9	66
Średnie	2,4	97,6	41
<i>Ogółem</i>	<i>10,1</i>	<i>89,9</i>	<i>178</i>

Tabela A75 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy świadczenie integracyjne jest wystarczające?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa okresu	Czy świadczenie jest wystarczające ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy	16,7	83,3	48
Od 3 do 6 miesięcy	8,2	91,8	61
7 miesięcy lub więcej	7,7	92,3	65
<i>Ogółem</i>	<i>10,3</i>	<i>89,7</i>	<i>174</i>

Rysunek A3. – Procent osób otrzymujących bezpłatny posiłek wg podmiotu prowadzącego oraz faktu, czy jest mieszkańcem gminy gdzie znajduje się CIS.

Tabela A76 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Czy posiłek jest wystarczający?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy posiłek jest wystarczający ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	83,2	16,8	101
Samorządowy	60,0	40,0	80
<i>Ogółem</i>	<i>72,9</i>	<i>27,1</i>	<i>181</i>

Tabela A77 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Czy środki ochronne są wystarczające?” wg płci.(% w wierszach)

Płeć	Czy środki ochronne są wystarczające ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Kobieta	90,8	9,2	87
Mężczyzna	79,4	20,6	63
<i>Ogółem</i>	<i>86,0</i>	<i>14,0</i>	<i>150</i>

Tabela A78 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy środki ochronne są wystarczające?” wg wieku. (% w wierszach)

Kategoria wieku	Czy środki ochronne są wystarczające ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Do 35 lat	74,4	25,6	39
Od 36 – 49 lat	89,7	10,3	58
50 lat i więcej	90,7	9,3	54
<i>Ogółem</i>	<i>86,1</i>	<i>13,9</i>	<i>151</i>

Tabela A79 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Czy środki ochronne są wystarczające?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy środki ochronne są wystarczające ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	92,4	7,6	66
Zasadnicze zawodowe	85,7	14,3	49
Średnie	75,0	25,0	36
<i>Ogółem</i>	<i>86,1</i>	<i>13,9</i>	<i>151</i>

Tabela A80 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Czy środki ochronne są wystarczające?” wg długości okresu uczestnictwa. (% w wierszach)

Długość uczestnictwa	Czy środki ochronne są wystarczające ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Ponizej 3 miesięcy	93,6	6,4	47
Od 3 do 6 miesięcy	78,0	22,0	41
7 miesięcy lub więcej	85,2	14,8	61
<i>Ogółem</i>	<i>85,9</i>	<i>14,1</i>	<i>149</i>

Tabela A81 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w działaniu CIS jest coś takiego co się nie podoba, coś takiego, co należy zmienić?” wg podmiotu prowadzącego. (% w wierszach)

Podmiot prowadzący CIS	Czy należy coś zmienić ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Pozarządowy	38,0	62,0	100
Samorządowy	53,1	46,9	49
<i>Ogółem</i>	<i>43,0</i>	<i>57,0</i>	<i>149</i>

Tabela A82 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w działaniu CIS jest coś takiego co się nie podoba, coś takiego, co należy zmienić?” wg wykształcenia. (% w wierszach)

Poziom wykształcenia	Czy należy coś zmienić ?		Liczebność N=100 %
	Tak	Nie	
Podstawowe	21,8	78,2	55
Zasadnicze zawodowe	51,0	49,0	51
Średnie	59,5	40,5	42
<i>Ogółem</i>	<i>42,6</i>	<i>57,4</i>	<i>148</i>

Tabela A83 - Rozkład odpowiedzi na pytanie : „Czy w działaniu CIS jest coś takiego co się nie podoba, coś takiego, co należy zmienić?” wg długości okresu uczestnictwa.

(% w wierszach)

Długość uczestnictwa	okresu	Czy należy coś zmienić ?		Liczebność N=100 %
		Tak	Nie	
Poniżej 3 miesięcy		26,8	73,2	56
Od 3 do 6 miesięcy		50,9	49,1	53
7 miesięcy lub więcej		54,3	45,7	35
<i>Ogółem</i>		<i>42,4</i>	<i>57,6</i>	<i>144</i>

Tabela A 84 Rozkład odpowiedzi na pytanie o otwartość kadry CIS na uczestników w trakcie prowadzenia zajęć – wyniki ankiety wypełniane przez uczestników CIS w 7 wizytowanych CISach

	Czy osoby prowadzące zajęcia zachęcają do aktywnego udziału i chętnie odpowiadają na pytania?			razem	n
	w większości tak	pół na pół, różnie bywa	w większości nie		
Ogółem	82%	18%	1%	100%	200
w tym w CISach prowadzonych przez instytucje samorządowe	83%	15%	2%	100%	89
w tym w CISach prowadzonych przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe	80%	20%	0%	100%	111

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy wyników z ankiet od uczestników CIS zebranych w trakcie wizyt studyjnych w centrach integracji społecznej objętych badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Tabela A 85 Rozkład odpowiedzi na pytanie o otwartość kadry CIS na kontakty z uczestnikiem w sprawie poszukiwania pracy – wyniki ankiety wypełniane przez uczestników CIS w 7 wizytowanych CISach

	Czy w CIS jest chociaż jeden pracownik, do którego zawsze może się Pan(i) zwrócić o pomoc w poszukiwaniu pracy		razem	n
	Tak	Nie		
Ogółem	89%	11%	100%	199
w tym w CISach prowadzonych przez instytucje samorządowe	85%	15%	100%	89
w tym w CISach prowadzonych przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe	92%	8%	100%	110

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy wyników z ankiet od uczestników CIS zebranych w trakcie wizyt studyjnych w centrach integracji społecznej objętych badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

Tabela A 86 Rozkład odpowiedzi na pytanie o otwartość kadry CIS na kontakty z uczestnikiem w sprawach osobistych – wyniki ankiety wypełniane przez uczestników CIS w 7 wizytowanych CISach

	Czy w centrum jest chociaż jeden pracownik, do którego zawsze może się Pan(i) zwrócić o pomoc w sprawach osobistych		razem	n
	Tak	Nie		
Ogółem	82%	18%	100%	192
w tym w CISach prowadzonych przez instytucje samorządowe	84%	16%	100%	87
w tym w CISach prowadzonych przez organizacje pozarządowe i wyznaniowe	80%	20%	100%	105

Opracowanie: S. Nałęcz na podstawie analizy wyników z ankiet od uczestników CIS zebranych w trakcie wizyt studyjnych w centrach integracji społecznej objętych badaniem „Monitoring ustawy o zatrudnieniu socjalnym 2007”

ANEKS 2

W poniższej tabeli opisane zostały poszczególne rodzaje zastosowanych narzędzi, oraz zakres i cel ich zastosowania a także typ analiz prowadzonych na zebranych za pomocą danego narzędzia danych.

Tabela Rodzaje zastosowanych narzędzi, oraz zakres i cel ich zastosowania i typ analiz prowadzonych na zebranych za pomocą danego narzędzia danych

nazwa narzędzia	Respondenci	ramowy zakres zbieranych informacji	metoda	liczebność badanej populacji	liczba respondentów, od których pozyskano dane	przyczyny niezyskania danych	inne uwagi	typ analizy
sytuacja CIS	wszystkie działające CISy zgodnie z "zestawieniem CIS na 31.12.2006" otrzymanym od MPiPS	stan prawny i faktyczny CIS wg stanu na dzień 31.12.2006	kontakt telefoniczny, mailowy	53	53		2 CISy nie otrzymały statusu, 3-utraciły status, 2-brak kontaktu zaś z informacji od innych instytucji wynika że nie rozpoczęły działalności z powodu nie otrzymania zaplanowanych środków (gmina, EFS)	ilościowa
ankieta CIS	wszystkie CISy mające absolwentów, tj. te które ukończyły przynajmniej 1 cykl IPZS (stan 31.12.2006)	instytucja prowadząca CIS, okres działania CIS, struktura uczestników, formy reintegracji społecznej i zawodowej, monitorowanie losów absolwentów, personel, praca społeczna, finanse, współpraca z innymi podmiotami, bariery, czynniki wspierające i perspektywy CIS, współpraca z innymi podmiotami, rekomendowane zmiany w przepisach	ankieta pocztowa oraz kontakt mailowy i telefoniczny	19	18	odmowa wypełnienia ankiety z powodu nadmiaru pracy	duża pracochłonność wypełniania ankiety z powodu jej szerokiego zakresu, pojawiały się oczekiwania wynagrodzenia za wypełnienie ankiety	ilościowa

nazwa narzędzia	respondenci	ramowy zakres zbieranych informacji	metoda	liczebność badanej populacji	liczba respondentów, od których pozyskano dane	przyczyny niezyskania danych	inne uwagi	typ analizy
ankieta CIS - ograniczony zakres	wszystkie CISy mające uczestników ale bez absolwentów tzn. nie zakończył się w nich jeszcze pierwszy cykl IPZS ((stan 31.12.2006)	jak wyżej - oprócz pytań dotyczących absolwentów	jak wyżej	18	8	zwlekanie z odpowiedzią lub odmowa z powodu nadmiaru pracy, choroba kierownika CIS	duża pracochłonność wypełniania ankiety z powodu jej szerokiego zakresu, pojawiały się oczekiwania wynagrodzenia za wypełnienie ankiety	jakościowa
ankieta CIS - wybrane pytania	CISy nie mające uczestników w 2006r. - tylko te które same chciały	bariery i czynniki sprzyjające tworzeniu CIS, rekomendowane zmiany w przepisach	ankieta pocztowa	16 (10)	6	6 CISów które utraciły lub nie uzyskały statusu albo nie rozp. działalności nie otrzymało ankiet, 4 z pozostałych 10 uznało, że ankietę ich nie dotyczy		jakościowa
tabela "Absolwenci CIS"	wszystkie CISy które zakończyły przynajmniej jeden Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego przed 31.12.2006	dane demograficzno-społeczne, forma zatrudnienia, kwalifikacje zawodowe	tabela załączona do ww. ankiety CIS	19	17		duża pracochłonność tabeli, gdyż było konieczne sięganie do dokumentów źródłowych o każdym absolwencie; braki danych o obecnej sytuacji wielu absolwentów CIS	ilościowa
tabela "Personel CIS"	wszystkie CISy które miały absolwentów przed 31.12.2006	dane demograficzno-społeczne, sytuacja zawodowa przed i po ukończeniu CIS	tabela załączona do ww. ankiety CIS	19	17			ilościowa

nazwa narzędzia	respondenci	ramowy zakres zbieranych informacji	metoda	liczebność badanej populacji	liczba respondentów, od których pozyskano dane	przyczyny niezyskania danych	inne uwagi	typ analizy
tabela "Personel CIS"	wszystkie CISy które nie miały absolwentów ale miały uczestników przed 31.12.2006	dane demograficzno-społeczne, sytuacja zawodowa przed i po ukończeniu CIS	tabela załączona do ww. ankiety CIS	18	8			jakościowa
sprawozdanie roczne z działalności CIS	wszystkie CISy które miały absolwentów przed 31.12.2006	przychody, koszty, zatrudnienie, liczebność uczestników CIS wg różnych kategorii wg wzoru określonego w rozporządzeniu MPiPS z dn. 10.12.2003r.	sprawozdania załączone do ww. ankiety CIS	19	17			ilościowa
sprawozdanie roczne z działalności CIS	wszystkie CISy które nie miały absolwentów ale miały uczestników przed 31.12.2006	przychody, koszty, zatrudnienie, liczebność uczestników CIS wg różnych kategorii wg wzoru określonego w rozporządzeniu MPiPS z dn. 10.12.2003r.	sprawozdania załączone do ww. ankiety CIS	18	7			jakościowa
ankieta dla ROPS	pracownicy ROPS odpowiadający za kontakty CISami we wszystkich województwach	czynniki wspierające i bariery rozwoju CIS, rekomendacje zmiany przepisów	ankieta pocztowa	16	13	odmowa		jakościowa
ankieta dla Wydz. Polityki Społ. w urzędach wojewódzkich	pracownicy WPS UW odpowiadający za kontakty CISami we wszystkich województwach	czynniki wspierające i bariery rozwoju CIS, rekomendacje zmiany przepisów	ankieta pocztowa	16	3	przekazanie sprawy do ROPS		jakościowa

nazwa narzędzia	respondenci	ramowy zakres zbieranych informacji	metoda	liczebność badanej populacji	liczba respondentów, od których pozyskano dane	przyczyny niezyskania danych	inne uwagi	typ analizy
ankieta dla uczestników CIS	wszyscy obecni uczestnicy CISów objętych wizytacją	dane demograficzno-społeczne, sytuacja zawodowa przed rozpoczęciem CIS, ocena zajęć i kadry CIS, zmiany w sytuacji życiowej	ankieta audytoryjna realizowana przez przedstawicieli Instytutu	217	203	uczestnicy z kilku grup warsztatowych pracowali w kilku odległych od CIS miejscach		ilościowa
dyspozycje do wywiadu z kierownikiem CIS	kierownicy CISów objętych wizytacją		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa
dyspozycje do wywiadu z księgową CIS	osoby prowadzące księgowość CISów objętych wizytacją		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa
dyspozycje do wywiadu z pracownikiem CIS odpowiedzialnym za reintegrację zawodową	osoby odpowiadające za całokształt reintegracji zawodowej w CISach objętych wizytacją		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa

nazwa narzędzia	respondenci	ramowy zakres zbieranych informacji	metoda	liczebność badanej populacji	liczba respondentów, od których pozyskano dane	przyczyny niezyskania danych	inne uwagi	typ analizy
dyspozycje do wywiadu z pracownikiem CIS odpowiedzialnym za reintegrację społeczną	osoby odpowiadające za całokształt reintegracji społecznej w CISach objętych wizytacją		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa
dyspozycje do wywiadu z PUP	pracownicy PUPów współpracujący z CISami objętymi wizytacją		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa
nazwa narzędzia	respondenci	ramowy zakres zbieranych informacji	metoda	liczebność badanej populacji	liczba respondentów, od których pozyskano dane	przyczyny niezyskania danych	inne uwagi	typ analizy
dyspozycje do wywiadu z OPS	pracownicy OPSów współpracujący z CISami objętymi wizytacją		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa
dyspozycje do wywiadu z pracodawcą	przedstawiciel pracodawcy mający kontakt z uczestnikami / absolwentami CIS		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa
dyspozycje do wywiadu z organizacją pozarządową	przedstawiciel organizacji mający kontakt z uczestnikami CIS		wywiad pogłębiony	7	7			jakościowa